

TURVALLINEN SEURAKUNTA

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon julkaisuja 2018

Sisällys

1.	Johdanto	5
1.1	Lainsäädäntö.....	5
1.2	Turvallisuusohjeiden suositusluonne	7
2	Fyysisesti turvallinen seurakunta	8
2.1	Johdanto: riskien arvioinnista riskien hallintaan	8
2.2	Työntekijän ja työtilojen turvallisuus.....	9
2.2.1	Työtilojen turvallisuus normaalitilanteissa.....	9
2.2.2	Työtilojen turvallisuus häiriötilanteissa	9
2.2.3	Tilaturvallisuus muualla kuin seurakunnan tiloissa tehtävässä työssä	10
2.3	Osallistujien turvallisuus.....	11
2.3.1	Saavutettavuus ja lapsivaikutusten arviointi.....	11
2.3.2	Tarkoituksenmukaiset toimintatilat	12
2.3.3	Tulipalon ennaltaehkäisy.....	13
2.3.4	Henkilösuojaimet	14
2.3.5	Leikkikenttäturvallisuus	14
2.4	Turvallinen toiminta.....	15
2.4.1	Osallistujien erityistarpeiden huomioiminen.....	15
2.4.2	Henkilöstön määrä.....	18
2.4.3	Ensiaputaidot ja alkusammutuskoulutus	19
2.4.4	Elintarviketurvallisuus.....	19
2.4.5	Uiminen ja vesillä liikkuminen	20
2.4.6	Koneet ja laitteet.....	21
2.4.7	Rakenteet	21
2.4.8	Rakennukset ja majoittuminen.....	22
2.5	Työvälineitä fyysisen turvallisuuden varmistamiseksi.....	22
2.5.1	Fyysinen koskemattomuus ja väkivallan uhkaan reagointi	22
2.5.2	Psykososiaalinen tuki ja palvelut	24
2.5.3	Tehostettu nuorisotyö.....	25
2.5.4	Huoli osallistujan turvallisuudesta	27
2.5.5	Huolen vyöhykkeet	28
3	Henkisesti ja sosiaalisesti turvallinen seurakunta.....	31
3.1	Johdantoa.....	31

3.2	Ihmisarvon kunnioittaminen	31
3.3	Luottamuksellisuus.....	32
3.4	Vaitiolovelvollisuus ja rippisalaisuus.....	32
3.5	Tietosuojalainsäädäntö	33
3.6	Digitaalinen turvallisuus ja yksityisyyden suoja.....	35
3.7	Kiusaaminen, ennaltaehkäisy ja puuttuminen.....	36
3.8	Syrjinnän ja rasismien torjunta	38
3.9	Hengellinen turvallisuus	39
4	Seksuaalinen turvallisuus	41
4.1	Johdantoa.....	41
4.2	Turvallinen kosketus.....	41
4.3	Sukupuolisensitiivisyys.....	41
4.4	Seksuaalinen tai sukupuoleen perustuva häirintä ja hyväksikäyttö ja siihen puuttuminen	42
4.4.1	Luterilaisen Maailmanliiton ohjeistukset	42
4.4.2	Hiippakunnalliset toimintaohjeet seksuaalisen häirinnän tai hyväksikäytön ilmetessä	43
4.5	Työnantajan vastuu	44
4.6	Lasten ja nuorten seksuaalisen turvallisuuden vahvistaminen ja epäkohtiin puuttuminen.....	45
4.7	Miten toimia, kun joku kertoo häirinnästä tai hyväksikäytöstä.....	47
5	Turvallista vapaaehtoisuutta.....	48
5.1	Johdantoa.....	48
5.2	Vapaaehtoisen turvallisuus	48
5.3	Vapaaehtoisen vakuuttaminen.....	50
5.4	Vapaaehtoinen kasvatus- ja perhetyössä.....	51
6	Turvallisuussuunnittelu ja turvallisuusasiakirjat	54
6.1.	Turvallisuussuunnittelu toteuttaa huolellisuusvelvollisuutta.....	54
6.2.	Turvallisuusasiakirjan laatiminen	55
6.3.	Toimipisteen turvallisuusohje.....	57
7	Toimintaohjeet onnettomuustilanteissa ja valmiussuunnittelu	59
7.1	Toimintaohjeet onnettomuuden sattuessa	59
7.1.1	Hätäensiapu.....	59
7.1.2	Hätänumeroon 112 soittaminen	60
7.1.3	Hätämerkkejä.....	60
7.1.4	Ensiapu.....	60
7.1.5	Tulipalo.....	61
7.2	Valmiussuunnittelu.....	61

7.2.1	Ensiapu- ja pelastusvalmius.....	63
7.2.2	Evakuointivalmius.....	63
7.2.3	Etsintävalmius.....	63
7.2.4	Henkinen huolto, kriisivalmius ja kriisin hoitaminen.....	63
8	Liitteet.....	65
8.1	Liite 1. Turvallisuusasiakirjan sisältökuvaus ja turvallisuusasiakirjamalli.....	65
8.2	Liite 2. Onnettomuusraporttimalli.....	69
8.3	Liite 3. Turvallisuusohjeita väkivaltatilanteeseen tai muuhun erityistilanteeseen valmistautumista varten.....	71
8.4	Liite 4. Ilmoituslomake väkivaltatilanteesta, väkivallan uhasta tai henkisestä väkivallasta työaikana.....	77
8.5.	Liite 5. Rikosrekisteriotteen hakemusmalli.....	80
8.6.	Liite 6. Suostumus rikosrekisteriotteen hakemiseen.....	81
8.7	Liite 7. Kotikäyntiohjeistus.....	82
8.8	Liite 8. Ennakoi väkivaltaa työssä.....	84
8.9	Liite 9. Kriisin jälkihoidon menetelmiä.....	90
8.10	Turvallinen seurakunta - asiakirjan laatimisen apuna käytetyt materiaalit.....	92

1. Johdanto

Kirkon ja seurakuntien kaiken toiminnan lähtökohta on huolenpito osallistujien ja henkilökunnan turvallisuudesta kaikissa tilanteissa. Turvallisuudella tarkoitetaan kokonaisvaltaista fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kokemusta vaarojen ja uhkien poissaolosta. Turvallisuuden puutetta on kaikkialla, missä esiintyy tai koetaan jonkinlaista uhkaa tai vaaraa.

Kirkon arvoja ovat usko, toivo ja rakkaus. Turvallisuus kietoutuu näihin kaikkiin syvällä ja monisyisellä tavalla. Kirkon ja seurakuntien tulee olla ihmisille turvallisia kaikilla tasoilla: fyysisellä, henkisellä, hengellisellä, sosiaalisella, emotionaalisella ja seksuaalisella tasolla. Oikeus kaiken tasoiseen turvallisuuteen koskee sekä seurakunnan työntekijöitä, että seurakuntalaisia ja muita toimintaan osallistuvia ihmisiä.

Tämä asiakirja tarjoaa näkökulmia turvallisen seurakunnan rakentamiseen sekä välineitä erilaisten riskien arviointiin ja niiden hallintaan seurakuntien viikkotoiminnassa, asiakastyössä ja sielunhoidossa, tapahtumissa sekä leiri- ja retkitoiminnassa.

Toisinaan kysymys turvallisuudesta liittyy seurakunnassa kohdatun ihmisen kotioloihin. Tämä asiakirja sisältää välineitä myös näiden tilanteiden arviointiin ja tarvittaessa toimimiseen hänen turvallisuutensa hyväksi. Erityisesti tämä koskee huolta alaikäisen ihmisen kotiolojen turvallisuudesta.

Kaikkialla, missä ihmisiä on koolla, jotakin pienempää tai isompaa voi tapahtua. Siksi asiakirja tarjoaa toimintamalleja tilanteisiin, joissa täytyy osata ja uskaltaa toimia.¹

1.1 Lainsäädäntö

Turvallisuutta pyritään varmistamaan lainsäädännöllä. Seurakunnan viikkotoimintaa, tapahtumia sekä leiri- ja retkitoimintaa säätelee kuluttajaturvallisuuslaki (920/2011). Sen mukaan palvelun tarjoajalla on oltava riittävät ja oikeat tiedot kuluttajapalvelusta ja siihen liittyvistä riskeistä (5 §). Palvelun tarjoajana seurakunnan on annettava viestinnässään osallistujille ja alaikäisten vanhemmille riittävästi tietoa, jotta he pystyvät arvioimaan toimintaan tai palveluun liittyviä mahdollisia vaaroja (9 §).

Seurakunta on lisäksi rakennuksen omistajana tai haltijana tai palvelun tarjoajana pelastuslain (379/2011) mukaan velvollinen ehkäisemään tulipalojen syttymistä ja muiden vaaratilanteiden syntymistä sekä varautumaan henkilöiden, omaisuuden ja ympäristön suojaamiseen vaaratilanteissa, varautumaan tulipalojen sammuttamiseen ja sellaisiin pelastustoimenpiteisiin, joihin se omatoimisesti kykenee sekä ryhtymään toimenpiteisiin poistumisen turvaamiseksi vaaratilanteissa ja pelastustoiminnan helpottamiseksi (14 §). Edellä säädetty koskee myös muualla kuin rakennuksessa harjoitettavaa toimintaa sekä yleisötilaisuuksia.

---

¹ Asiakirja on koostettu Kirkkohallituksen Toiminnallisen osaston asiantuntijatyönä. Päävastuun kirjoittamisesta ja materiaalin koostamisesta kantoi Kasvatus ja perheasiat-yksikön asiantuntija Heli Pruuki, tukenaan asiantuntijat Titi Gävert, Sari-Annika Pettinen ja Sirpa Syrjä. Lisäksi asiakirjaprosessiin osallistui laaja joukko turvallisuusasioihin perehtyneitä työntekijöitä kirkkohallituksesta, seurakunnista, hiippakunnista, järjestöistä ja valtionhallinnosta, erityisesti Juha Antikainen, Riitta Kuusi, Juho Niemelä, Irene Nummela, Raija Ojell, Terhi Paananen, Tiina Peippo, Pirjo Pihlaja, Pekka Puukko, Virpi Sipola sekä Seppo Viljamaa. Tämä asiakirja korvaa Seurakunnan leiri- ja retkitoiminnan turvallisuusohjeistuksen vuodelta 2006 sekä Seurakuntatoiminnan turvallisuusohjeet vuodelta 2007.

Kuluttajaturvallisuuslakia sovelletaan rinnakkain pelastuslain, kokoontumislain sekä maankäyttö- ja rakennuslain kanssa. Lisäksi seurakunta on työnantaja, joka on työturvallisuuslain (738/2002) mukaan tarpeellisilla toimenpiteillä velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) sekä yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) velvoittavat seurakuntaa sekä työnantajana että palvelun tarjoajana.

Seurakunnan kaiken toiminnan tulee olla kestävän kehityksen mukaista ja ympäristöä huomioivaa. Päihteitä koskeva lainsäädäntöä noudatetaan tarkasti. Alle 18-vuotiaalle ei saa myydä eikä hän saa pitää hallussaan eikä kuljettaa edes mietoa alkoholijuomaa. Myös tupakkatuotteiden myynti alle 18-vuotiaalle on kielletty. Huumausaineiden käyttäminen ja hallussapito ovat huumausainerikoksia. Mikäli seurakunnan työntekijä saa tiedon alaikäisen päihteiden käytöstä, on hän lastensuojelulain 25 §:n mukaisesti ilmoitusvelvollinen kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle. Vaikka laki ei kiellä täysi-ikäisiä nauttimasta alkoholia tai tupakoimasta, edellytetään, etteivät aikuiset kuitenkaan käytä päihteitä lasten ja nuorten kanssa toimiessaan.

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukesin tehtävä on edistää tuotteiden, palveluiden ja teollisen toiminnan turvallisuutta ja luotettavuutta. Tukes on viranomainen, jonka esittämät veloitteet koskevat myös seurakuntien toimintaa. Valtioneuvoston asetus eräitä kuluttajapalveluja koskevasta turvallisuusasiakirjasta (1110/2011), niin sanottu turvallisuusasiakirja-asetus, jossa määritellään turvallisuusasiakirjan sisältö, koskee niin ikään seurakuntien toimintaa. Turvallisuusasiakirja on palveluntarjoajan eli tässä seurakunnan kirjallinen kuvaus siitä, miten palvelun turvallisuus on järjestetty. Turvallisuusasiakirjassa kuvataan palveluun liittyvät vaarat ja toimenpiteet riskien hallitsemiseksi ja hätätilanteisiin varautumiseksi. Turvallisuusasiakirja kokoaa yhteen palveluun liittyvät turvallisuusasiat ja auttaa palveluntarjoajaa turvallisuuden jatkuvassa kehittämisessä. Seurakunnalle turvallisuusasiakirja on ensisijaisesti oma työkalu – ei viranomaisia varten tehty dokumentti. Turvallisuusasiakirja pitää toimittaa Tukeisiin vain, jos Tukes sitä erikseen pyytää. Vakavista onnettomuuksista, vakavista vaaratilanteista, sekä kaikista seurakuntien toiminnassa tapahtuneista poikkeuksellisista kuolemantapauksista tulee ilmoittaa Tukeisiin.

<https://tukes.fi/etusivu>

<https://tukes.fi/tuotteet-ja-palvelut/kuluttajille-tarjottavat-palvelut/palveluntarjoajan-velvollisuudet/turvallisuusasiakirja>

Kuluttajaturvallisuuslaki (920/2011)

Työturvallisuuslaki (738/2002)

Lastensuojelulaki (417/2007)

Tietosuojalaki (xxx/2018); soveltamisohjeet: <https://nuotta.evl.fi/tietosuoja/SitePages/Kotisivu.aspx>

Paloturvallisuus, pelastussuunnitelma: Pelastuslaki (379/2011)

Pelastussuunnitelman sisältö: Asetus pelastustoimesta (407/2011)

Turvalliset tavarat ja palvelut: Laki kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta (75/2004)

Yleisötilaisuuden järjestäminen: Kokoontumislaki (530/1999)

Järjestyksenvalvojat: Laki järjestyksenvalvojista (533/1999)

Melu: Ympäristönsuojelulaki (86/2000)

Kirkkolaki (1993)

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

Rikoslaki (39/1887)

Vahingonkorvauslaki (412/1974)

Kirkkolaki 15 a § (17.12.2015/1498)

Ajantasainen lainsäädäntö: www.finlex.fi

1.2 Turvallisuusohjeiden suositusluonne

Tämä asiakirja on muun kuin lainsäädännön osalta suositusluonteinen. Seurakunnalla on aina vastuu noudattaa lakia. Muilta osin sen tehtävänä on huolehtia turvallisuudesta asianmukaisesti, tilannekohtaista harkintaa käyttäen. Tilanteen mukaan arvioidaan esimerkiksi henkilökunnan tarve erilaisissa tilanteissa ja suhteutetaan sitä aikuisten ja alaikäisten osallistujien määrään. Kirkkoherra vastaa viime kädessä seurakuntansa kaiken toiminnan turvallisuudesta, mutta vastuuta voidaan delegoida muillekin työntekijöille ja myös seurakuntalaisille. Seurakuntalaisten vastuunkantaminen on lisääntyvää ja suositeltavaa.

Leireille ja retkille määritellään aina turvallisuudesta vastaava täysikäinen henkilö, turvallisuusvastaava. Pääsääntöisesti leirin ohjelma- ja turvallisuusvastaavaksi nimitetään seurakunnan henkilöstöön kuuluva työntekijä, erityisesti alaikäisten leirillä ja retkillä. Muista ratkaisuista ja esimerkiksi tilapäisistä sijaisjärjestelyistä vastaa kirkkoherra. Turvallisuusvastaavan on tärkeää olla riittävän perehtynyt turvallisuuteen liittyviin kysymyksiin.

Viime kädessä turvallisuuden edistäminen on koko seurakuntaorganisaation asia päättäjistä ja johdosta työntekijöihin ja seurakuntalaisiin asti. Turvallisuuden on hyvä näkyä seurakunnassa strategiassa ja resurssoinnissa. Turvallisuudelle on hyvä asettaa tavoitteita ja niiden toteutumista tulee seurata. Myös seurakuntalaisten näkemyksiä asiassa on tarpeen selvittää ja huomioida.

2 Fyysisesti turvallinen seurakunta

2.1 Johdanto: riskien arvioinnista riskien hallintaan

Fyysinen turvallisuus ja oikeus fyysiseen koskemattomuuteen on itsestään selvä turvallisuusperiaate kaikessa seurakunnan toiminnassa. Kaikenlainen fyysinen pakottaminen, voimalla uhkaaminen tai rankaiseminen on laissa kiellettyä. Oikeus fyysiseen turvallisuuteen kuuluu sekä työntekijöille että osallistujille. Siihen liittyy monia erilaisia näkökulmia aina tilojen, ulkotilojen, toimintojen ja välineiden turvallisuudesta fyysiseen koskemattomuuteen asti.

Turvallisuuden takaaminen edellyttää

- ennakointia
- kykyä reagoida tai toimia häiriö- ja ongelmatilanteessa

Riskien arviointi on ennakoimista. Sen avulla voidaan suunnitelmallisesti ennaltaehkäistä tapaturmia ja onnettomuustilanteita, ja tuottaa tietoa turvallisen toiminnan järjestämistä varten. Riskien arvioinnilla tarkoitetaan laaja-alaista ja järjestelmällistä vaarojen ja terveyshaittojen tunnistamista sekä niiden merkitysten arvioimista turvallisuudelle, terveydelle ja omaisuudelle. Tavoitteena on turvallisuuden parantaminen.

Riskien arvioinnissa:

1. Tunnistetaan, mitä vaaratilanteita toimintaan liittyy, millaisia tapaturmia tai onnettomuuksia voi sattua (esim. kaatuminen, putoaminen, liukastuminen).
2. Arvioidaan vaaran suuruus ja todennäköisyys:
  - onko vaaratilanne epätodennäköinen, mahdollinen vai todennäköinen
  - onko siitä syntyvä seuraus vähäinen, haitallinen vai vakava (esim. mustelma, luun murtuminen, pysyvä vamma, kuolema)
3. Toteutetaan toimenpiteitä vaaratilanteiden poistamiseksi, riskien pienentämiseksi sekä tapaturmien ja onnettomuuksien ennaltaehkäisemiseksi. Mietittäessä toteutettavia toimenpiteitä eniten huomiota tulee kiinnittää vaaroihin, joiden seuraukset ovat vakavimpia (esim. hengen menetys tai pysyvä vammautuminen) tai joilla on suuri todennäköisyys tapahtua, vaikka yksittäisen tapahtuman seuraukset voisivatkin olla vähäiset (esim. toistuvista liukastumisista pihapiirissä aiheutuvat loukkaantumiset).

Vasta riskien arvioinnin jälkeen seurakunnassa tehdään päätös toiminnon toteutuksesta ja määritellään toimintojen reunaehdot: osallistujien enimmäismäärä ja henkilökunnan määrä. Samalla nimetään turvallisuusvastaava.

Seurakunnan tulee arvioida toimintoon liittyvät riskit tapahtuman alusta sen loppumiseen: Mitä riskejä liittyy paikalle saapumiseen? Millaisia vaaratilanteita eri ohjelmaosiot ja mahdolliset suorituspaikalta toiselle siirtymiset sisältävät? Miten apua hälytetään? Riskien arviointi tulee laatia kirjallisesti ja liittää osaksi toiminnan turvallisuusasiakirjaa, tai kirjoittaa sen osaksi.

Riskin arviointia helpottaa seurakunnassa toteutettu onnettomuuskirjanpito, johon aina kirjataan myös läheltä piti-tilanteet. Riskien arvioinnissa kannattaa hyödyntää kaikkea sitä osaamista ja tietoa, jota

seurakunnassa on kertynyt laadittaessa erilaisia turvallisuuden parantamiseen tähtääviä suunnitelmia. Tällainen on esimerkiksi työturvallisuuslain edellyttämä työpaikan riskien arviointi, jossa on voitu käyttää Työturvallisuuskeskuksen tuottamaa riskienarviointimateriaalia. Mikäli toimintoon liittyy turvallisuudeltaan vaativampia toimintaosioita, voi riskien arvioinnissa käyttää apuna esimerkiksi lajiliittojen suosituksia.

Pelastuslain omatoimisen varautumisen säännös velvoittaa seurakuntaa huolehtimaan rakennusten palo- ja poistumisturvallisuudesta sekä oman toimintansa turvallisuudesta. Rakennukseen liittyvään veloitteeseen sisältyy rakennuksen pitäminen sellaisessa kunnossa, että tulipalon syttymisen ja leviämisen vaara on vähäinen ja rakennuksesta poistuminen on mahdollista tulipalon sattuessa. Oman toiminnan turvallisuuden edistämiseksi seurakunnan on huolehdittava tulipalon ja muiden vaaratilanteiden ehkäisystä, varautumisesta henkilöiden ja omaisuuden suojaamiseen vaaratilanteissa sekä varauduttava tulipalojen sammuttamiseen ja muihin pelastustoimenpiteisiin, joihin se omatoimisesti kykenee. Samalla tehdään pelastussuunnitelma, joka sisältää toimintaohjeet erilaisiin uhkatilanteisiin. Tästä turvallisuudesta huolehtiminen kuuluu erityisesti seurakunnan kiinteistötoimelle.

<https://tukes.fi/tuotteet-ja-palvelut/kuluttajille-tarjottavat-palvelut/palveluntarjoajan-velvollisuudet#naintunnistat-palvelun-vaarat>

2.2 Työntekijän ja työtilojen turvallisuus

2.2.1 Työtilojen turvallisuus normaalitilanteissa

Työnantajan velvollisuus on huolehtia henkilökunnan terveysturvallisuudesta järjestämällä työn tekemistä varten asianmukaiset tilat. Työnantajan on huolehdittava työtilojen valaistuksesta, hengitysilman terveellisyydestä sekä riittävästä tilasta ja rauhasta tehdä työtä. Erityisesti on varmistettava riittävästä yksityisyydensuojasta arkaluontoisten tietojen käsittelyä ja esimerkiksi puhelujen yhteydessä. Tietokoneen näytön tulee olla asetettavissa suuntaan, jonne ei ole toisilla suoraa näkyvyyttä.

Näin toimimalla työnantaja osoittaa arvostusta, sekä työntekijää että työn sisältöä kohtaan ja mahdollistaa työn laadun ylläpitämisen.

2.2.2 Työtilojen turvallisuus häiriötilanteissa

Joihinkin seurakuntien työtehtäviin sisältyy väkivallan uhkaa. Väkivallalla tarkoitetaan tässä yhteydessä fyysisen väkivallan tai sen uhan kohteeksi joutumista työtehtävien hoitamisen aikana. Väkivallalla ja sen uhkatilanteilla on merkittäviä vaikutuksia työntekijän hyvinvointiin, jaksamiseen ja työkykyyn, vaikka vain pieni osa tilanteista aiheuttaa fyysisiä vammoja. Väkivallan ennakointi lisää turvallisuutta, mikä puolestaan lisää työhyvinvointia ja samalla työn tuloksellisuutta. Väkivallan uhka on hallittavissa, kun se tiedostetaan ja ennakoidaan ryhtymällä tarpeellisiin toimiin. Työturvallisuuslaki edellyttää, että työnantaja suunnittelee, valitsee, mitoittaa ja toteuttaa työolosuhteiden parantamiseksi tarvittavat toimenpiteet siten, että työn vaarojen syntyminen estetään ja olemassa olevat vaarat poistetaan. Laki edellyttää työntekijää omalta osaltaan myötävaikuttamaan työsuojelun toteuttamiseen, esimerkiksi toimimaan työnantajan perehdyttämien ohjeiden mukaisesti ja ilmoittamaan väkivallan uhkaan liittyvistä vioista ja puutteellisuuksista työnantajalle.

Väkivallan uhka vaihtelee eri työyksiköissä ja väkivaltariskit on aina tunnistettava ja arvioitava työpaikkakohtaisesti, jotta oikein kohdennettuja ja vaikuttavia toimenpiteitä voidaan suunnitella ja toteuttaa.

Työtehtäviin, työympäristöön ja työjärjestelyihin liittyvät väkivaltavaarat on tunnistettava ja selvitettävä erityisesti niillä toimialoilla, joilla väkivallan uhka on ilmeinen. Todetut väkivallan uhkatilanteet poistetaan mahdollisuuksien mukaan ennakolta. Jäljelle jäävien vaarojen merkitys arvioidaan. Selvitys ja arviointi tehdään työnantajan ja henkilöstön yhteistyönä tai osana työterveyshuollon työpaikkaselvitystä. Väkivaltavaarojen arvioinnissa voi käyttää apuna myös turvallisuusalan ja työsuojelun asiantuntijoita. Väkivaltavaarojen tunnistaminen alkaa kartoituksella ja arvioinnilla.

Työympäristön suunnittelulla, kalustamisella ja varustelulla on suuri merkitys turvallisen työympäristön luomisessa ja uhka - tai väkivaltatilanteiden ehkäisyssä. Suunnitteluvaiheessa tulee huomioida tilan käyttötarkoitus sekä asiakkaiden erityistarpeet. Tilojen valvonnan ja hälytyslaitteiden lisäksi myös huoneiden järjestely ja kalustus vaikuttavat turvallisuuteen. Kalustuksen tulee olla suunniteltu niin, että uhkaavissa tilanteissa työntekijällä on mahdollisuus poistua huoneesta. Valaistus tulee suunnitella niin, että pimeitä alueita ei jää tiloihin. Hyvin suunnitellut tilat ja ympäristön aktiivinen huomiointi sekä tarkkailu muodostavat pohjan turvalliselle työskentelylle. Ahtaus, epäkäytännöllisyys ja yksityisyyden puute saattavat lisätä aggressiivisia tunteita.

Kulkuteiden on hyvä olla turvalliset ja selkeät sekä työntekijöiden että osallistujien kulkea. Tulo- ja poistumisreittien pitää olla kunnossa, lumesta puhtaat ja valaistut. Asiattomien henkilöiden pääsy tiloihin tulee olla työnantajan hallinnassa, etenkin ilta- ja yöaikaan. Tämä voidaan hoitaa esimerkiksi rajoittamalla tiloja, joihin pääsee kulkemaan vapaasti, ja järjestämällä valvontaa. Työpaikoilla tulisi olla selkeät ohjeet avainturvallisuudesta, järjestyksen ylläpidosta, hälytyksistä, laitteiden käytöstä, rahojen käsittelystä, toiminnasta vaikeissa asiakastilanteissa, ryöstö- ja varkaustilanteissa ja ohjeet pommiuhkausten ja verilistuksen varalta sekä uhka- ja väkivaltatapausten raportoinnista ja jälkihoidosta.

2.2.3 Tilaturvallisuus muualla kuin seurakunnan tiloissa tehtävässä työssä

Seurakuntatyötä tehdään merkittävässä määrin myös muualla kuin seurakunnan omissa tiloissa. Työntekijöiden ja tilanteisiin osallistujien turvallisuudesta on huolehdittava mahdollisuuksien mukaan. Kotikäyntejä tehtäessä on tärkeää muistaa, että kotikäynnin tulee perustua suulliseen tai kirjalliseen sopimukseen asunnon haltijan kanssa. Kotikäynnin mahdolliset riskit tulee arvioida aina etukäteen.

Seurakunnat ovat usein mukana myös erilaisissa tapahtumissa esimerkiksi toreilla, kauppakeskuksissa ja messuilla. Saapastoiminnassa toimitaan ilta- ja yöaikaan haastavissa olosuhteissa ulkona kaduilla, metsissä, rannoilla ja festivaaleilla myös päihtyneiden tai huumaavia aineita käyttäneiden asiakkaiden parissa.

Jokaisesta tällaisesta toiminnasta tehdään turvallisuussuunnitelma. Riittävään resurssointiin ja työntekijöiden turvallisuuteen on tärkeää kiinnittää huomiota erityisesti näissä tilanteissa. Silloin kun seurakunta on pääjärjestäjänä, huolehditaan asianmukaisista luvista ja tapahtumailmoituksista viranomaisten kanssa, järjestyksen valvonnasta, liikenteenohjauksesta ym.

Ennen tapahtumaa perehdytään julkisten tilojen turvallisuusohjeisiin sekä käytettävän tilan omiin turvallisuusohjeisiin. Työntekijöiden tulee huolehtia, että tilanteisiin osallistuvat vapaaehtoiset vastuhenkilöt niin ikään perehdytetään tilojen turvallisuusohjeisiin.

2.3 Osallistujien turvallisuus

2.3.1 Saavutettavuus ja lapsivaikutusten arviointi

Saavutettavuudella tarkoitetaan kaikkien ihmisten mahdollisuutta osallistua ja olla osallisina riippumatta heidän ominaisuuksistaan. Saavutettavuus on yhdenvertaisuuden edistämistä. Seurakunnan tulee toimia kaikessa niin, että se ei syrji ketään. Saavutettavuuden esteiden tunnistaminen ja poistaminen vaatii suunnitelmallista ja jatkuvaa työtä. Saavutettavuus nousee kirkon olemuksesta ja tehtävästä. Yhdessä, erilaisina olemme Jumalan kuva. Aito ihmisyyys toteutuu yhteydessä muihin. Vain kaikille avoin kirkko on uskottava Kristuksen kirkko.

Esteettömyyteen kuuluvat rakennetun ympäristön esteettömyys, viestinnän esteettömyys ja asenteellinen esteettömyys. Esteettömyys on saavutettavuuden ehto. Esteettömyys on ensimmäistä kertaa mainittu YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa ihmisoikeutena. Esteettömyys vaikuttaa konkreettisesti arjen sujuvuuteen, turvallisuuteen ja valintoihin. Se merkitsee erilaisia asioita eri ihmisille. Esteettömyyttä säännellään monissa laeissa.

Fyysinen esteettömyys mahdollistaa esteettömän liikkumisen, kuulemisen ja näkemisen rakennetussa ympäristössä. Ympäristö tai yksittäinen rakennus on esteetön silloin, kun se on käyttäjille toimiva, turvallinen ja miellyttävä. Loogisesti suunniteltu kokonaisuus rakentuu mm. talvella hiekoitetuista kulkureiteistä, tukikaiteista, opasteista, helposti avautuvista ovista, käsijohteista ja värimaailman tummuuskontrasteista. Riittävä ja häikäisemätön valaistus, esteetön näkyvyys ja toimiva äänentoisto, mukaan luettuna induktiosilmukka, luovat tilan käytettäväksi kaikille. Levähdyspaikat hautausmaalla, erikorkuiset istuimet ja suurennuslasit ovat erilaisten ihmisten hyvää huomioon ottamista.

Avustajille ja viittomakielen tulkeille on varattava asianmukaisesti tilaa työskennellä. Avustamaan koulutettujen koirien on päästävä avustamaan ihmistä myös kirkon tiloihin ja tilaisuuksiin.

Esteetön viestintä tarkoittaa sitä, että eri tavoin kommunikoivat ihmiset voivat saada tarvitsemansa tiedon ja tulla ymmärretyksi kaikissa tilanteissa. Henkilön turvallisuuden kannalta on oleellista, että hän tavoittaa omalla viestinnällään muut ja muut saavat selvää hänen viestistään. Samoin on tärkeää, että sähköiset viestintäkanavat toimivat esteettömästi sekä ovat ymmärrettäviä ja helppokäyttöisiä. Niiden tulee olla myös yhteensopivia mm. näkövammaisten apuvälineiden kanssa.

Toisen ihmisen, ehkä eri tavalla kommunikoivan tai liikkuvan, kohtaaminen aidosti luo turvallisuuden pohjan. Aenteet ovat toisinaan kaikkien ihmisten osallisuuden suurin este. Tarvitaan tietoa ja tunnekokemuksia, jotta asenteet muuttuvat.

Saavu, Kirkon saavutettavuusohjelma (2012) sisältää osallisuuden ja yhdenvertaisuuden teologiset perusteet, näkökulmia saavutettavuuden esteiden poistamiseen sekä konkreettisia toimenpide-ehdotuksia. Kirkko on sitoutunut kirkolliskokouksen päätöksellä edistämään kaikessa toiminnassaan saavutettavuutta.

Lapsivaikutusten arviointi eli LAVA on työkalu ja menetelmä, jolla päätöksentekoa ja toimintaa tarkastellaan lapsen edun näkökulmasta. Lapsella tarkoitetaan tässä yhteydessä kaikkia alle 18-vuotiaita. Kirkkojärjestyksen säännös lapsivaikutusten arvioinnista on ollut voimassa vuodesta 2015. Lapsivaikutusten arvioinnin perusteet nousevat sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta, että kirkon omasta itseymmärryksestä. Lapsivaikutusten arviointi vahvistaa lasten ja nuorten oikeuksia, osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia kirkossa. Se toimii myös suunnittelun ja päätöksenteon apuvälineenä ja auttaa löytämään lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta parhaita ratkaisuja. Lapsivaikutusten arvioinnissa voidaan hyödyntää erilaisia tarkistuslistoja, jotka sisältävät myös monia turvallisuuteen liittyviä näkökohtia.

[www./sakasti.evl.fi/saavutettavuus](http://www.sakasti.evl.fi/saavutettavuus)

www.sakasti.fi/lava

[Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä](#)

<https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/julkinen-rakennus>

<https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/esteettomyyskeskus-eske/eskeh-kartoitusmenetelma>

2.3.2 Tarkoituksenmukaiset toimintatilat

Toimitiloja ja niiden ympäristöä on tärkeää tarkastella turvallisuuden näkökulmasta. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes päivittää säännöllisesti fyysiseen toimintaympäristöön liittyviä säädöksiä ja tietoja erilaisiin tuotteisiin liittyvistä riskeistä ja turvallisuusohjeista. Siksi turvallisuusvastaavien on tärkeää seurata Tukesin verkkosivuja.

Seurakunnan hallinnoimien ja käyttämien rakennusten tulee olla kestäviä ja turvallisia sekä toimintaan nähden tarkoituksenmukaisia. Rakennuksia, kuten majoitus- ja kokoontumistiloja, sekä rakennuksiin verrattavia tiloja, kuten teltoja ja grillikatoksia rakennettaessa tulee ottaa huomioon Suomen rakentamismääräyskokoelman määräykset sekä pelastuslainsäädännön mukaiset paloturvallisuusmääräykset. Tilapäisessä käytössä olevat majoitustilat tulee varustaa palovaroittimella ja alkusammutusvälineistöllä. Jos majoitutaan kamiinalla tai vastaavalla laitteella lämmitettävissä tiloissa, tulee paloturvallisuus järjestää jatkuvalla valvonnalla. Seurakunnan kiinteistöhuollosta vastaava henkilö on vastuussa rakennusten turvallisuusasioista.

Seurakunnan koneille ja laitteille tulee nimetä vastuuhenkilö. Koneet ja laitteet tulee tarkastaa ja huoltaa säännöllisesti huoltosuunnitelman mukaan ja siitä on pidettävä kirjaa.

Tilojen tarkoituksenmukaisuutta tulee arvioida ja kehittää käyttäjälähtöisesti. Rakennusten ja niiden ympäristön tulee olla esteettömiä ja kulkureittien selkeästi opastettuja. Aistivammaisten apuna voidaan käyttää opastenuroja tai äänimerkkejä. Rakennuksissa ja niiden ympäristössä on oltava riittävä valaistus kaikkina vuorokauden aikoina. Vanhuksilla tai monilla vammaisilla henkilöillä on vaikeuksia nähdä hämärässä, sen tähden myös kulkureitit on valaistava. Lumenluonnista ja liukastumisriskin vähentämisestä on huolehdittava. Onko vaarana, että katolta putoaa lunta tai jäätä?

Sikäli kuin mahdollista, esimerkiksi lasten kokoontumistilat tulisi suunnitella mitoitukseltaan ja sisällöltään lapsilähtöisesti. Vastaavasti toimitiloissa tulee huomioida äänieristys oikeisiin kohtiin, riittävät kulkuväylät ja fyysisen turvallisuuden varmistavat kalusteet.

Miten on otettu huomioon toimintatilojen soveltuvuus lapsille? Ovatko tilat lapsen kokoiset? Onko tila turvallinen lapsen kannalta? Millaiset ovat ovet, ikkunat, hyllyt, kaapit jne.? Voiko lapsi satuttaa niihin itsensä? Ovatko huonekalut ja käyttöesineet lapsille suunniteltuja?

Tilat määrittävät pitkälti myös toiminnan sisältöä. Ovatko käytettävissä olevat tilat lasten kannalta mielekkäät? Millaisia ulkoilumahdollisuuksia on tarjolla? Ovatko ne lapsiystävällisiä ja valvonnan kannalta riittävän turvallisia? Miten huolehditaan siitä, että tila riittävän virikkeellinen oppimisympäristönä? Onko tila riittävä lapsiryhmän kokoon nähden?

<http://www.ym.fi/rakentamismaaraykset>

Suntion käsikirja <https://peda.net/p/pirjo.salminen/suntion-k%C3%A4sikirja/iii-hautaus/kausity%C3%B6t/th>

Työturvallisuus hautausmaalla- käsikirja:

SKKH_8krs_K180831
10420.pdf

2.3.3 Tulipalon ennaltaehkäisy

Tulipalot voitaisiin useimmiten estää ennalta, sillä yleensä ihmisen oma virheellinen toiminta on edesauttanut tulipalon syttymistä. Tulipalolta suojaudutaan parhaiten toimimalla paloturvallisesti sähkölaitteiden, tulisijojen ja kynttilöiden kanssa. Lisäksi on tärkeää huolehtia seuraavista asioista:

- Tiloissa on riittävä määrä palovaroittimia toimintakunnossa
- Poistumistiet on merkitty selvästi ja niitä ei ole tukittu
- Alkusammutusvälineet ovat helposti saatavilla ja niitä osataan käyttää

Palovaroitin havaitsee tulipalon alun tehokkaasti vain siinä tapauksessa, että palovaroitin on asennettuna kattoon ja siinä on toimiva paristo. Myös sammutuslaitteiden tulee olla toimintakunnossa ja huollettuina. Käsiammutin tulee tarkastaa kahden vuoden väliajoin. Jos sammutin on alttiina tärinälle, kosteudelle tai sään vaihteluille, tulee tarkastus suorittaa vuoden väliajoin. Huoltoa ja tarkastusta saa suorittaa vain Turvatekniikan keskuksen hyväksymä käsiammuttimien huoltoliike. Pikapalopostit tulee tarkastaa joka vuosi ja letkut tulee koeponnistaa viiden vuoden välein.

Poistumista kannattaa harjoitella henkilöstön ja joskus myös tilaisuuksiin osallistujien kanssa. Näin reitit tarttuvat muistiin. Kiinteistöhuollon vastuulla on pitää säännöllisesti myös turvallisuuskierros, jonka aikana testataan palovaroittimet ja vaikkapa sähkölaitteiden kunto ja pölyttömyys. Palohälytin suositellaan testattavaksi kerran kuussa.

Turvallisuuskierroksen voi joskus pitää turvallisuuskävelynä, joskus taas vaikkapa jonkinlaisena roolileikkinä esimerkiksi lapsi- tai nuorisoryhmän kanssa. Paloturvallisuusohjeistuksen tulee olla esillä tarvittavilla kielillä ja lisäksi kuvina.

Silloin kun mukana on kuulovammaisia henkilöitä, palovaroittimen tulee mahdollisuuksien mukaan varoittaa äänimerkin ohella myös valomerkillä. Kuulovammaiset henkilöt ottavat kuulokojeen yleensä pois yöksi, silloin he eivät kuule palovaroittimen hälytystä. Kaikki tarpeellinen tieto on annettava sellaisella tavalla, että kaikki voivat ymmärtää sen. Tarvittaessa käytetään pistekirjoitusta, kuvallista ohjeistusta, selkokieltä tai viittomakieltä.

Viittomakielisten tai kuulonäkövammaisten henkilöiden huomion voi herättää koskettamalla olkapäähän tai käsivarteen. Jotkut vammaiset henkilöt eivät pidä kosketuksesta, tämä on otettava huomioon ohjeistuksessa.

<http://www.spek.fi/Suomeksi/Turvatietao/Pelastussuunnitelma>

Paloturvallisuusvideot eri kielillä esim. turvapaikanhakijoille:

<http://pirkanmaanpelastuslaitos.fi/Pirkanmaa-675>

www.nuohoojat.fi

2.3.4 Henkilösuojaimet

Henkilösuojaimet, esimerkiksi pelastus- ja kelluntaliivit sekä kiipeilyvälineet, tulee tarkastaa ja huoltaa määräajoin ja niiden tarkastuksesta tulee pitää huoltopäiväkirjaa. Välineet ja suojaimet tulee säilyttää ja huoltaa valmistajan antamien ohjeiden mukaisesti. Rikkiäiset ja käyttökelvottomat varusteet on hävitettävä, etteivät ne sekoittuisi missään olosuhteissa käyttökelpoisten kanssa.

Lajeja, joihin osallistujat tulee varustaa hyväksytyllä kypärällä, ovat muun muassa polkupyöräily, rullaluistelu, ratsastus, koskenlasku, kalliokiipeily sekä tapahtumat, joissa päähän kohdistuvat iskut ovat mahdollisia. Turvallisuusvälineiden ja henkilösuojainten tulee olla suoritettavaan toimintaan soveltuvia ja niiden tulee käyttää voimassa olevat määräykset (Henkilösuojainasetus (EU) 2016/425). Henkilösuojainten tulee olla CE-merkittyjä. Turvallisuusvälineille ja henkilösuojaimille tulee seurakunnassa olla nimetty vastuuhenkilö.

Jos seurakunta antaa tai vuokraa käytössään olevia välineitä edelleen, tulee välineiden kunto tarkastaa ja tarvittaessa huoltaa ja puhdistaa ne. Asiakkaille tulee opastaa varusteiden oikea ja turvallinen käyttö sekä varmistaa asiakkaan osaaminen. Asiakkaalle tulee antaa kirjalliset käyttöohjeet ja toimintaohjeet hätätilanteen varalta. Myös asiakkaan reittisuunnitelma tulee selvittää mahdollisten eksymisten varalta. Tarvittavien turvavarusteiden (esim. kypärät, pelastusliivit) tulee kuulua vuokravälineistön mukaan automaattisesti. Tiettyjä turvavälineitä ei voi suositella vuokrattavaksi (esim. kiipeilyköydet ja -valjaat).

Kun käytetään alihankintapalveluja, tulee seurakunnan varmistaa kokonaispalvelun turvallisuus. Samoin tulee varmistaa alihankintaketjussa tiedon kulun toimivuus. Mikäli ulkopuoliselta taholta tilattu palvelu ei täytä turvallisuussäädöksiä, on turvallisuusvastaavan velvollisuus keskeyttää toiminta. Tämä ohje koskee esimerkiksi niitä kuljetus- ja ohjelmapalveluja, joita seurakunta käyttää omassa toiminnassaan. Alihankintapalvelujen laatuun sisältyy muun muassa kattava tapaturmavakuutus.

<http://www.tyosuojelu.fi/-/henkilosuojaimia-koskevat-saadokset-muuttuvat>

2.3.5 Leikkikenttäturvallisuus

Seurakuntien leikkipihojen turvallisuudesta vastaa kiinteistötoimi. Erikoistoimintoihin liittyvistä rakenteista, kuten esimerkiksi kiinteistä seikkailuradoista ja leikkivälineistä tulee olla piirustukset ja lujuuslaskelmat. On suositeltavaa, että ratojen ja leikkipihojen suunnittelu ja tekninen toteutus tehdään ammattimaisesti. Rakenteiden turvallisuudesta on hyvä keskustella kunnan rakennustarkastajan kanssa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää köysiratojen ym. vastaavien rakenteiden varmistukseen ja maapohjan turvallisuuteen. Leikkikenttävälineiden on täytettävä niitä koskevien turvallisuusstandardien SFS-EN 1176 ja SFS-EN 1177 vaatimukset.

Leikkikenttävälineiden rakenteellisesta turvallisuudesta pitää huolehtia koko niiden käyttöiän ajan mm.

- Tarkastamalla ja huoltamalla väline ja sen osat valmistajan ohjeiden mukaisesti noudattaen valmistajan antamia vähimmäistarkastus- ja huoltovälejä.
- Laatomalla jokaiselle leikkikentälle tarkastus- ja huoltosuunnitelman, ja pitämällä välineiden tarkastuksesta ja huollosta päiväkirjaa. Vaikka leikkikenttäväline olisi asennushetkellä vaatimusten mukainen, se saattaa muuttua vaaralliseksi, jos sitä ei huolleta tai tarkasteta riittävän usein.
- Tarkastamalla esimerkiksi talvisäiden ja mahdollisen ilkivallan vaikutukset säännöllisesti ja korjaamalla mahdolliset puutteet.
- Huolehtimalla välineiden kunnosta mahdollisuuksien mukaan myös talviaikaan, jos välineet ovat tosiasiallisesti lasten käytettävissä. Esim. lumi ja jää on puhdistettava kiipeilyvälineiden tasanteilta

ja portailta. Leikkikenttävälineen voi myös poistaa käytöstä ja näin estää niiden käytöstä talviaikaan aiheutuva vaara.

Jos todetaan, että väline ei ole turvallinen, on siihen pääsy estettävä lapsilta ja muilta henkilöiltä. Näin toimitaan esimerkiksi silloin, kun välineen asennusta ei ole suoritettu täydellisesti loppuun saakka, iskuvaimentavaa alustaa ei ole vielä asennettu tai huollon ja tarkastuksen yhteydessä on todettu vaaraa aiheuttava puute.

Turvallisuusstandardit asettavat leikkikenttävälineille seuraavat vaatimukset:

- Rakenteiden pitää olla sellaisia, etteivät lapset niissä leikkiessään voi kuristua tai jäädä kiinni päästään, kehostaan, jaloistaan tai sormistaan.
- Putoamisen estämiseksi leikkikenttävälineissä pitää olla mm. riittävän korkeat ja tukevat kaiteet.
- Alustojen on oltava iskuvaimentavaa materiaalia, yleensä hiekkaa tai ns. turva-alustoja, jotta voidaan vähentää putoamisesta aiheutuvia vammoja.
- Leikkikenttävälineiden ympärillä pitää olla riittävästi vapaata tilaa ja läheisyydessä ei saa olla esimerkiksi kiviä tai juurakoita.

Leikkikentän yleiseen turvallisuuteen vaikuttavat muun muassa seuraavat seikat:

- välineiden sijoittelu
- leikkikenttäalueen sijoittaminen suhteessa muihin toimintoihin (liikenneväylät ja vesistöt)
- alueen aitaaminen ja lasten pääsyn estäminen pois aidatulta alueelta
- alueen kasvillisuus (alueella ei saa olla myrkyllisiä kasveja).

Lisäksi on huomioitava, että leikkikentälle ei saa varastoida sinne kuulumattomia tavaroita esim. kokoamattomien välineiden osia.

Leikkikenttä tulee aidata, jos leikkikentän ympäristössä on vaaroja lapsille kuten esim. liikenneväyliä tai vesistöjä.

Seurakunnan on huolehdittava, että rakenteisiin liittyvät onnettomuuskirjanpidon kautta tai muulla tavoin ilmoitetut turvallisuusriskit korjataan viivytyksettä.

2.4 Turvallinen toiminta

2.4.1 Osallistujien erityistarpeiden huomioiminen

Osallistujien tarpeet vaikuttavat turvallisuussuunnitteluun. Esimerkiksi lapset, nuoret, ikääntyneet henkilöt, tai liikuntarajoitteiset sekä osallistujien määrä, ikä-, kunto-, taitovaatimukset asettavat turvallisuudelle erilaisia haasteita. Eryytilanne voi syntyä myös esimerkiksi silloin, kun mukana on esimerkiksi muistisairaita tai erikielisiä osallistujia.

Leiri- ja retkitoiminnoissa myös vallitsevat maasto-, ympäristö- ja sääolosuhteet sekä ohjaajien taidot ja lukumäärä on otettava huomioon.

Seuraavassa käytetään esimerkkinä varhaiskasvatusta ja lapsiryhmää. Vastaavien kysymysten kautta voi tarkastella kaiken ryhmätoiminnan turvallisuutta.

Lasten ikä, pienten lasten vielä kehittyvä omatoimisuus ja riippuvaisuus aikuisista asettavat omanlaisiaan haasteita turvallisuudelle, lisäävät aikuisten vastuuta ja edellyttävät toimintakykyä kriisitilanteissa. Eri toimintamuotojen kuten pyhäkoulun, perhekerhon, päiväkerhon tai koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan omalaatuisuus ja sisältö vaikuttavat myös turvallisuuteen.

Etenkin seurakunnan varhaiskasvatukseen, perhe- ja musiikkitoimintaan osallistuu eri-ikäisiä lapsia: vauvoja aikuisten seurassa, ihmetteleviä taaperoita, innokkaita leikki-ikäisiä sekä jo hieman

omatoimisempia koululaisia. Turvallisuussuunnittelussa tärkeä lähtökohta on toimintaan osallistuvien lasten iän ja kehityksen huomioiminen. Toinen keskeinen lähtökohta on toiminnan sisältö: mitä tehdään, missä toimintaympäristössä ja onko toiminta säännöllistä vai kertaluonteista. Näillä perusteilla lähdetään tarkastelemaan kulloinkin suurinta hallittavissa olevaa osallistujamäärää ja henkilöstön määrää.

Ryhmäkoko

- Minkä kokoiset tilat ovat sopivat lapsiryhmän ja toiminnan kannalta?
  - Miten lapsiryhmän koostumus on otettu huomioon ryhmän kokoa määriteltäessä?
  - Muistetaanko, että jos ryhmässä on 3-vuotiaita, ryhmän tulee olla isojen lasten ryhmää pienempi?
  - Erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä ja ominaisuudet pienentävät lapsiryhmän kokoa. Miten se otetaan huomioon?
  - Muistetaanko, että varhaispedagogiikassa painottuvat henkilökohtainen vuorovaikutus, läheisyys ja kohtaaminen. Toiminta on laadukkaampaa pienessä ryhmässä.
  - Ryhmäkoko on ehdoton turvallisuustekijä ja myös työntekijän työturvallisuustekijä. Lapsiryhmän kokoon vaikuttavat mm lasten ikä ja kehitystaso, mahdolliset erityistä tukea tarvitsevat lapset, mahdolliset pyörätuolit tai muut apuvälineet, käytettävissä olevan tilan ominaisuudet ja koko, toiminnan luonne jne. Miten nämä tekijät otetaan huomioon?
  - Miten on otettu huomioon, että ohjaajan tulee tietää, mitä jokainen lapsi tekee ja missä hän on toiminnan aikana?
  - Miten on tiedostettu, että eri toimipisteissä voi olla erilainen ryhmäkoko käytettävissä olevasta tilasta johtuen?
- Miten turvallisuusnäkökulmat huomioidaan silloin, kun työntekijä toimii yksin lapsiryhmän kanssa?
- Miten ryhmäkoko vaikuttaa toiminnan sisältöön?
  - Miten ryhmäkoko ja henkilöstömäärä vaikuttavat retkiin ja ulkoiluun?
  - Montako henkilöä (lasta) saa kokoontumistilassa olla paloturvallisuussäädösten mukaan?

Seurakunnan tulee arvion mukaan tarjota osallistujalle esimerkiksi seuraavia tietoja jo ennen palvelua, esimerkiksi leiriä tai retkeä:

- toiminnan vaativuustaso ja siihen osallistumiselle asetettavat osallistujan terveydentilaa ja muita henkilökohtaisia ominaisuuksia koskevat vaatimukset ja rajoitukset
- osallistujalta edellytettävä tarpeellinen valmistautuminen, osallistujalta mahdollisesti vaadittava ennakko-osaaminen tai taitotaso sekä tieto osallistumisen edellyttämistä viranomaisen antamista asiakirjoista ja luvista
- osallistumisesta aiheutuvat vaikutukset, jotka ovat luonteeltaan pysyviä tai joiden muuttaminen myöhemmin saattaa aiheuttaa suuria kustannuksia ja vaivaa
- varusteet, jotka osallistujan itsensä edellytetään ottavan mukaan toimintaan sekä mahdolliset rajoitukset omien varusteiden käyttämiseen

- tieto sellaisista toimintaan liittyvistä seikoista, joiden voidaan arvioida olevan merkityksellisiä osallistujan terveyden kannalta tai joiden muutoin voidaan olettaa merkittävästi vaikuttavan osallistujan osallistumismotivaatioon (esim. jos ohjelmaan liittyy eläinten kanssa toimimista tai muita allergiariskejä).
- tarpeelliset toiminta- ja käyttäytymisohjeet toiminnan aikana (esim. tieto siitä, että päihteiden vaikutuksen alaisena ohjelmaan osallistuminen on kiellettyä), opastus tarvittavien henkilönsuojaimien asianmukaiseen käyttämiseen sekä toimintaohjeet ja hätätilanneohjeet ja ohjeet toiminnan keskeyttämiseksi sen varalta, että osallistuja havaitsee terveydelle tai omaisuudelle aiheutuvan vakavan vaaran, sekä tarpeelliset turvallisuus- ja toimintaohjeet toiminnon jälkeen mahdollisesti huomioon otettavista seikoista
- toiminnan turvallisuudesta vastaavan henkilön tai henkilöstön nimeäminen ja tiedottaminen osallistujille. Tämä korostuu etenkin, jos toimintaa toteuttavat vapaaehtoiset tai alaikäiset ohjaajat.

Leiri- ja retkitoiminnoissa ennakkoinformaatiossa on tärkeää kertoa toiminnan olosuhteista ja vaatimuksista niin selvästi ja ymmärrettävästi, että osallistuja tietää mihin on osallistumassa ja voi kysyä tarvittaessa lisätietoja. Tarvittaessa osallistujien turvallisuuteen vaikuttavat asiat kerrataan ja täsmennetään leirin tai retken alussa esimerkiksi erityisellä turvallisuusneuvonnalla.

Ennakkotietojen antaminen perustuu kuluttajaturvallisuuslakiin, jonka mukaan kuluttajalla tai kuluttajaan rinnastettavalla henkilöllä on oikeus arvioida kuluttajapalveluun liittyviä vaaroja. Tiedot on annettava kirjallisesti, jollei erityisistä syistä muunlainen tiedonanto ole tarkoituksenmukaisempaa.

Osallistujista kerätään enakkoon tietoja, jotka auttavat seurakuntaa valmistamaan osallistujille turvallisen palvelun. Myös lyhytkestoisemmissä toiminnoissa voidaan tarvita osallistujilta tietoja, joilla on ohjelman kannalta merkitystä. Ennakkotietojen saamiseksi on hyvä käyttää apuna lomaketta tai "osallistujakorttia", joka voidaan laatia seurakunnassa eri toimintamuotojen tarpeista käsin ja niin että osallistumisesta terveydelle tai omaisuudelle aiheutuvan vaaran torjuminen on mahdollista. Esimerkiksi jos toiminnassa on suuri todennäköisyys joutua veden varaan, tulee osallistujien uimataito kartoittaa etukäteen. Jos taas leirillä edellytetään erityistä fyysistä tai psyykkistä kuntoa tai osaamista, saatetaan osallistujien terveydentilasta ja taidoista tarvita tietoa etukäteen. Leiritoiminnassa huomioon otettavat sairaudet ja lääkitykset, allergiat ja ruoka-aineallergiat voidaan selvittää erillisellä terveystietolomakkeella. Tietojen keräämiseen tulee olla riittävä peruste (*tähän sisäinen linkki GDPR- lukuun*).

Henkilökunnalla on aina oltava alaikäisten osallistujien huoltajien yhteystiedot, jotta heihin saadaan tarvittaessa yhteys. Tiedot on kerättävä ennen toimintaan osallistumista esimerkiksi osallistujakortin avulla. Lain mukaan alle 16-vuotiaiden osalta tarvitaan huoltajan suostumus osallistumiseen ja henkilötietojen tallentamiseen.

Suuririskisiin ohjelmiin on erikseen pyydettävä alle 18-vuotiailta osallistujilta huoltajan suostumus. Seurakunnan on varmistettava suostumus kirjallisesti. Näitä toimintoja ovat muun muassa erityistä osaamista ja perustoimintaa suurempia riskejä sisältävät toiminnot ja retket, kuten esimerkiksi kalliokiipeily tai -laskeutuminen, kanoottiretki ja ratsastus.

Seurakunnan on monikulttuuristen ja vieraskielisten osallistujien osalta otettava huomioon heidän mahdollisuutensa omaksua ohjeita sekä erilaisista kulttuureista tulevien tavat, uskomukset ja arvot. Henkilökunnassa on oltava osallistujien määrä huomioon ottaen riittävästi kielitaitoisia työntekijöitä tai tulkkeja. Erityisesti suuria riskejä sisältävissä ohjelmissa ohjeet tulisi antaa osallistujien äidinkielellä tai jotain osapuolille yhteistä kieltä käyttäen. Ohjeiden ymmärtäminen tulee aina varmistaa.

Mikäli toimintaan osallistuvilla tiedetään jo ennakolta olevan erityisiä tarpeita fyysisen tai psyykkisen terveydentilan vuoksi tai heidän tiedetään muusta syystä tarvitsevan erityistä huolenpitoa, on

seurakunnan otettava nämä seikat huomioon henkilökunnan määrän mitoituksessa ja ammattitaitovaatimuksissa. Tällaisia erityisiä tarpeita omaavan osallistujan huoltajan tai hoitajan ajantasaiset yhteystiedot on varmistettava etukäteen, jollei huoltaja tai hoitaja ole leirillä mukana. Mikäli leirille osallistuva henkilö ei ole oikeustoimikelpoinen, lupa osallistumiselle on saatava huoltajalta. Tällöin myös ennakkotietojen saantiin osallistujasta on kiinnitettävä erityistä huomiota.

2.4.2 Henkilöstön määrä

Henkilöstön määrän on oltava riittävää suhteessa toiminnan laatuun, osallistujien lukumäärään, ikään ja heidän erityistarpeisiinsa. Työntekijöillä on oltava tehtäviinsä asianmukainen koulutus ja perehdytys. Aikuisten seurakuntalaisten (vapaaehtoisten) vastuunotto voi vaikuttaa paikalla olevien työntekijöiden määrään. Henkilöstöön voi kuulua myös työharjoittelu- tai työssäoppimisjaksolla olevia opiskelijoita. Lopullinen vastuu toiminnan turvallisesta toteuttamisesta on seurakunnalla ja sen työntekijöillä. Leireillä on toiminnan järjestämiseen välittömästi osallistuvien työntekijöiden lisäksi tavallisesti myös keittiö- ja kiinteistötehtävissä toimivia työntekijöitä. Näiden työntekijöiden määrä kannattaa huomioida henkilöstömäärää koskevissa laskelmissa.

Joitakin leiritoimintoja varten on olemassa suuntaa-antavia suosituksia työvoiman tarpeesta suhteessa osallistujien määrään. Rippikoulun työntekijöiden määrään on otettu kantaa Piispainkokouksen hyväksymässä rippikoulusuunnitelmassa Suuri ihme (RKS 2017). Siinä suositellaan, että jokaista alkavaa kymmentä nuorta kohden, mukaan lukien isokset, rippikoulussa on kokoaikaisesti läsnä vähintään yksi aikuinen ohjaaja. Henkilöstön määrään on kiinnitettävä erityistä huomiota myös mm. lasten, erityisnuoriso-, mielenterveys-, kehitysvammaisten, muistisairaiden ja päihdetyön leireillä ja retkillä.

Kun henkilöstöresurssia suunnitellaan, on hyvä ottaa huomioon työntekijöiden mahdollinen sairastuminen ja suunnitella, miten siinä tapauksessa toimitaan. Myös vapaaehtoisten ohjaamien toimintojen jatkuvuus on tärkeää. Mahdollinen sairastapauksen aiheuttama peruuntuminen on informoitava hyvin sekä osallistujille että tarvittaessa heidän huoltajilleen. Etenkin alaikäisille suunnattujen toimintojen peruuntuminen ilman, että huoltajat saavat siitä tiedon, saattaa aiheuttaa turvallisuusriskin.

Riittävässä henkilöstömäärässä on toiminnan turvallisen toteuttamisen lisäksi kysymys myös henkilöstön omasta työturvallisuudesta ja työssä jaksamisesta. Liian pieneksi mitoitettu työntekijämäärä on riski sekä työntekijöiden että toimintaan osallistuvien turvallisuuden kannalta. Erityisesti tällainen riski syntyy, kun työntekijä tai vapaaehtoinen vastaa toiminnasta yksin. Tämän vuoksi mitään toimintaa ei ole suositeltavaa järjestää yhden ihmisen varaan. Alaikäisen vapaaehtoisen ei pitäisi antaa ohjata toimintaa yksin, vaan esimerkiksi kerhoja ohjataan pareittain.

On tärkeää varmistaa, että vapaaehtoisilla, työssä oppijoilla ja harjoittelijoilla on riittävät edellytykset toimia turvallisesti ja että heidän turvallisuudelleen tai terveydelleen ei myöskään aiheudu haittaa tai vaaraa esimerkiksi leiritoimintaan osallistumisesta. Myös heidän on noudatettava työtä ja työpaikkaa koskevia turvallisuusohjeita sekä käytettävä mahdollisia henkilösuojaimia ja apuvälineitä. Erikoisaktiviteettien ohjaajilla, myös ostetuilla ohjelmapalveluilla, on lisäksi oltava alan pätevyystodistus. Sellaisia ovat esimerkiksi lajiliiton todistukset seinäkiipeilyssä, kalliokiipeilyssä tai melonnassa.

Koko toiminnan toteutukseen osallistuva henkilöstö, olivatpa he työntekijöitä, opiskelijoita tai vapaaehtoisia, perehdytetään turvallisuusasioihin. Kaikkien tiedossa on oltava henkilöstön tehtäväjako ja johtamisvastuun määräytyminen onnettomuustilanteessa, kuten esimerkiksi kuka pelastaa, antaa ensiapua, hälyttää apua tai toimii opastajana. Riskialttiimmista toiminnoista tehtäväjako on syytä käydä läpi aina ennen toiminnan aloittamista.

Työntekijöiden turvallisuusosaamisesta ja -asenteesta on huolehdittava muulloinkin kuin toiminnan aikana tai sen alkaessa. Työntekijöille tulee järjestää turvallisuuskoulutusta ja valmiusharjoitus vähintään joka kolmas vuosi. Silloin kerrataan käytännössä hälyttämistoimenpiteet, pelastus- ja sammutusvälineiden

käyttö, elvytys sekä toiminta tavallisimmissa sairauskohtaustapauksissa ja tapaturmissa. Leiri- ja retkitoiminnasta vastaaville työntekijöille turvallisuuskoulutuksen päivittäminen tulee mahdollistaa kerran vuodessa. Erityisesti henkilöstön yhteistoimintaa tulee harjoitella. Harjoituksia voidaan pitää yhteistyössä esimerkiksi pelastusviranomaisten kanssa. Koulutuksista ja harjoituksista pidetään kirjaa. Siihen merkitään ajankohta, aiheet ja osallistujat sekä koulutuksen tai harjoituksen johtaja.

2.4.3 Ensiaputaidot ja alkusammutuskoulutus

Työntekijöillä on tärkeää olla riittävät ensiapu-, pelastus- ja alkusammutustaidot. Koulutusta voivat järjestää [Suomen punaisen ristin](#) (SPR) lisäksi esimerkiksi paikalliset terveydenhuollon ammattilaiset ja alan oppilaitokset sekä pelastusviranomaiset. Erityisesti tulee kiinnittää huomiota leiri- ja retkitoimintojen ohjelma- ja turvallisuusvastaavan taitoihin. Kaikkien henkilöstön jäsenten on osattava hälyttää apua ja tiedettävä erilaiset keinot avun hälyttämiseksi.

Leiri- ja retkitoiminnoissa tulee olla vähintään yksi ensiapukoulutuksen (esimerkiksi SPR:n EA1 tai vastaavat tiedot ja taidot) ja alkusammutuskoulutuksen saanut työntekijä. Ensiapukoulutuksen saaneiden työntekijöiden koulutuksen kertaus on järjestettävä riittävän usein: esimerkiksi EA1-kortin voimassaoloaika on kolme vuotta. Kaikille työntekijöille tulee antaa peruskoulutus ensiavun antamisessa. Seurakunnan vastuulla on huolehtia henkilöstön koulutuksesta ja ylläpitää henkilöstön valmiuksia.

Ensiapu- ja pelastustaitovaatimukset ovat suuremmat silloin, kun liikutaan maastossa tai olosuhteissa, joissa avun saaminen voi kestää tavanomaista kauemmin. Tällöin ohjaajien ensiaputaitoina tulee olla vähintään SPR:n EA2 -tasoinen koulutus tai vastaavat tiedot ja taidot sovellettuna suoritettavaan toimintaan. Riittävä kielitaito on tärkeä silloin, kun toiminnassa on mukana monikulttuurisista taustoista tulevia osallistujia.

2.4.4 Elintarviketurvallisuus

Seurakunnan velvollisuus on huolehtia, että toiminnan yhteydessä tarjottavat elintarvikkeet ovat tuoreita ja asianmukaisesti säilytettyjä (esim. huolehtiminen kylmäketjusta). Kunnan terveystarkastajan kanssa sovitaan edellytykset ruoan valmistamiselle ja tarjoamiselle leiritoiminnan yhteydessä. Seurakunnan vastuulla on huolehtia, että kaikilla leirin elintarvikehuollossa työskentelevillä on tehtäviensä suorittamisen kannalta riittävä elintarvikehygieeninen osaaminen. Elintarvikehygieenisellä osaamisella tarkoitetaan elintarvikehygienian perusteiden hallintaa, tietojen ja taitojen jatkuvaa ylläpitoa ja päivittämistä sekä ajankohtaisten alaa/toimipaikkaa/toimintaa koskevien muutosten huomioimista osana yrityksen omavalvontaa. Elintarvikehygieenisen osaamisen päämääränä on varmistaa, että toimija tuottaa / luovuttaa asiakkailleen turvallisia elintarvikkeita.

Elintarvikehygieenisestä osaamisesta säädetään

- Euroopan unionin yleinen elintarvikehygieniasetus ([852/2004/EU](#)) liite II luku 12 kohta 1
- [Elintarvikelaki \(23/2006\)](#)
- [Eviran määräys hygieniasaamisesta \(1/2009\)](#)
- Maa- ja metsätalousministeriön asetus ilmoitettujen elintarvikehuoneistojen elintarvikehygieniasta (1367/2011)

Elintarvikealalla työhön kuuluu, että työntekijä osaa käsitellä elintarvikkeita turvallisesti. Työntekijä osoittaa osaamisensa hygieniapassilla. Suomalainen elintarvikealan hygieniapassi on luotu edistämään elintarviketurvallisuutta.

Kenellä täytyy olla hygieniapassi?

Työntekijällä täytyy olla hygieniapassi, jos hän tekee töitä elintarvikehuoneistossa

ja käsittelee siellä helposti pilaantuvia, pakkaamattomia elintarvikkeita.

Elintarvikehuoneistoja ovat esimerkiksi:

- 1.kahvilat, ravintolat ja pikaruokapaikat
- 2.elintarvikemyymälät eli kaupat, jotka myyvät ruokaa
- 3.suurkeittiöt, leipomot ja tehtaat, jotka valmistavat elintarvikkeita.

Helposti pilaantuvia elintarvikkeita ovat esimerkiksi maito, liha ja kala.

Suurin osa tyypillisistä seurakuntien tilanteista, joissa elintarvikkeita käsitellään, ei edellytä hygieniapassin hankkimista työntekijältä eikä vapaaehtoiselta. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset omatoimikahvilat, elintarvikejakelut ja ryhmien välipalat. Eviran sivuilla on taulukko töistä, joissa työntekijä tarvitsee tai ei tarvitse hygieniapassia. <https://www.evira.fi/elintarvikkeet/valmistus-ja-myynti/elintarvikealan-toiminta/pakkaamattoman-helposti-pilaantuvan-elintarvikkeen-kasittely/>

2.4.5 Uiminen ja vesillä liikkuminen

Vesistön rannalla sijaitsevien leiripaikkojen yhteydessä tulee ottaa huomioon vesiturvallisuus. Ranta varustetaan riittävällä määrällä pelastusveneitä ja/tai -renkaita. Uimapaikalle sijoitetaan ilmoitustaulu, jossa on hälytys- ja ensiapuohjeet. Ilmoitustauluun voi lisäksi merkitä muut varoitukset ja kiellot. Pohjalla olevista isoista kivistä tai moottorikäyttöisten vesikulkuneuvojen käyttökiellosta voidaan mainita. Lisäksi tulee ottaa huomioon Suomen uimaopetus- ja hengenpelastusliiton laatimat uimarantojen turvallisuussuosituksiset. Näissä mainitaan mm. turvallisen uintialueen merkitseminen, rannan pohjan tarkastaminen säännöllisin väliajoin, ensiapu- ja pelastusvälineet ja hälytysjärjestelmä.

Avantouintipaikkojen suunnittelussa voidaan käyttää apuna Tukesin [avantouinnin turvallisuutta](#) koskevia tietokortteja.

Uinti

- Uimapaikka on aina tutkittava, ennen kuin uimarit päästetään veteen. Tuttukin ranta on tarkistettava talven jäljiltä. Hyppytorneja ei lainkaan suositella.
- Uida saa vain uimapaikalla. Uinti-alueen tulee olla aina rajattu.
- Koskaan ei saa sukeltaa veteen, jos pohjaa ei ole ensin tutkittu.
- Uida saa vain valvotusti. Uimaan saa mennä vain valvojan ollessa paikalla ja hänen luvallaan.
- Uimavalvojiksi valitaan pelastustaitoisia aikuisia. Valvojien määrä pitää suhteuttaa uimareiden määrään ja kun on kysymys ryhmästä, on tarpeen nimetä ”pelastuspari”. Heidän tulee kyetä pelastamaan uhri alueen vaativimmastakin kohdasta.
- Uimavalvoja tulee kouluttaa ja ohjeistaa. Valvojien tehtävänä on myös ehkäistä onnettomuuksia esimerkiksi puuttamalla riskikäyttäytymiseen. Uimavalvoja ei voi tehdä muuta, esimerkiksi selailta puhelintaan, valvonnan aikana.
- Uimarit jaetaan uimapareihin, jotka pitävät huolta, että kaverikin tulee rannalle. Tämä on hyvä tapa kontrolloida suuren joukon uimista.
- Koskaan ei pidä mennä uimaan yksin.
- Hyvä tapa on pitää leirin uima-ajat päivittäin samoina.
- Uimapaikalla tarvitaan pelastusvene ja pelastusvälineitä.

Veneily

- Kun liikutaan vesillä, on kaikille oltava pelastus- tai kelluntaliivi.
- Käytössä olevien veneiden toimintakunto on tärkeää varmistaa.
- Se vesialue, jolla veneillä, jollilla, kanooteilla ja polkuveneillä saa liikkua, tulee merkitä tai sopia.
- Veneitä käytettäessä on rannalle jätävä aina yksi vene mahdolliseen pelastustehtävään.
- Vesillä liikkumista on aina valvottava.
- Pienveneessä pidetään aina pelastusliivit päällä. Liivit tulee kiinnittää kunnolla myös haaroista.
- Kelluntaliivit pitävät kyllä pinnalla, mutta vain pelastusliivit kääntävät tajuttoman oikeaan asentoon. Liivien kelluttavuus tulee testata vuosittain.

Uintialue ja veneellä tai kanootilla liikuttava reitti on merkittävä selvästi, jotta myös kuurot tai huonokuuloiset henkilöt voivat liikkua turvallisesti. Heidän kanssaan on hyvä sopia visuaalisesta tavasta viestiä uimassa tai vesillä liikuttaessa.

2.4.6 Koneet ja laitteet

Kiinteistötoimi vastaa seurakunnan kiinteistöihin kuuluvien koneiden ja laitteiden sekä vastaavien välineiden turvallisuudesta. Toiminnassa käytettävien koneiden ja laitteiden turvallisuudesta vastaa toiminnon turvallisuusvastaava, ja hänen tietonsa merkitään turvallisuusasiakirjaan. Koneiden ja laitteiden (esim. moottorikelkat, mönkijät, moottorisahat ja muut käsityökoneet) tulee olla suoritettavaan toimintaan soveltuvia ja täyttää niitä koskevat määräykset. Tällaisia ovat esimerkiksi valtioneuvoston asetus koneiden turvallisuudesta (400/2008) ja valtioneuvoston asetus työvälineiden turvallisesta käytöstä ja tarkastamisesta (403/2008).

Koneet ja laitteet tulee tarkastaa ja huoltaa säännöllisesti. Turvallisuusasiakirjassa on selvitettävä niiden huoltoa ja kunnossapitoa koskevat vaatimukset. Koneiden ja laitteiden tarkastuksesta ja huollosta kannattaa tehdä huoltosuunnitelma ja pitää niistä huoltopäiväkirjaa. Huoltosuunnitelman ja säännöllisten huoltojen lisäksi koneiden ja laitteiden kuntoa tulee seurata jatkuvasti ja korjata mahdolliset puutteet niiden vakavuuden edellyttämässä aikataulussa. Tarvittaessa vaaraa aiheuttavat koneet ja laitteet tulee poistaa käytöstä.

Jos toiminta/tapahtuma järjestetään tiellä, on tärkeää ottaa huomioon liikenneturvallisuus ja noudattaa ajoneuvoja ja muita kulkuneuvoja sekä tie- ja maastoliikennettä koskevia säännöksiä, esim. tieliikennelaki (267/1981) ja -asetus (182/1982), maastoliikennelaki (1710/1995) ja -asetus (10/1996) sekä yksityistielaki (560/2018). Myös viralliset moottorikelkkailureitit kuuluvat tieliikennelainsäädännön piiriin.

Tieliikennelainsäädännössä on muun muassa vaatimuksia moottorikelkoille ja suojarusteille. Jos toiminta/tapahtuma järjestetään vesistöissä, tulee huomioida vesiliikennettä koskevat säännökset, esim. vesiliikennelaki (463/1996) ja -asetus (124/1997) sekä laki huviveneiden turvallisuudesta ja päästövaatimuksista (1712/2015). Vesiliikennelaisissa säädetään muun muassa vesikulkuneuvojen rakenteista, varusteista ja kunnosta. Vesillä järjestettävissä ohjelmapalveluissa voi olla tarpeen pitää huoltopäiväkirjan lisäksi venepäiväkirjaa.

2.4.7 Rakenteet

Toiminnassa käytettävien erilaisten rakenteiden tulee olla kestäviä ja turvallisia sekä niissä suoritettavaan toimintaan soveltuvia. Rakenteiden tulee täyttää olemassa olevat turvallisuusvaatimukset, kuten

rakentamismääräykset. Rakenteiden turvallisuus- ja rakentamisseikkoja valvovat ja ohjeistavat kunnan rakennusvalvontaviranomaiset.

On suositeltavaa, että rakenteista tehdään piirustukset ja lujuuslaskelmat. Käytettävien rakenteiden suunnittelija, rakentaja ja rakentamisajankohta on syytä merkitä myös turvallisuusasiakirjaan. Suosituksena on, että ratojen suunnittelun ja teknisen toteutuksen tekee niihin perehtynyt ja erikoistunut taho. Erityistä huomiota tulee kiinnittää köysiratojen ja muiden vastaavien rakenteiden varmistukseen.

Toiminnanharjoittajan hallinnassa olevat tai ylläpitämät ja palveluiden suorittamisessa käytettävät rakenteet (esim. pitkospuut ja vetolautat) tulee huolellisuusvelvollisuuden nojalla huoltaa ja tarkastaa säännöllisesti. Huollosta ja tarkastuksesta on suositeltavaa tehdä huoltosuunnitelma ja pitää niistä huoltopäiväkirjaa. Rakenteiden huollolle ja tarkastukselle tulee olla nimettynä niiden turvallisuusasioista vastaava henkilö, jonka nimi ja yhteystiedot merkitään turvallisuusasiakirjaan. Lisäksi rakenteiden kuntoa tulee seurata jatkuvasti ja korjata mahdolliset puutteet niiden vakavuuden edellyttämässä aikataulussa. Tarvittaessa vaaraa aiheuttavat rakenteet tulee poistaa käytöstä.

2.4.8 Rakennukset ja majoittuminen

Rakennuksia, kuten majoitus-, kokoontumis- ja liiketiloja sekä rakennuksiin verrattavia tiloja, kuten teltoja, grillikatoksia ja siirrettäviä vapaa-ajan asuntoja, rakennettaessa tulee ottaa huomioon muun muassa rakentamista (esim. rakennusten lujuutta) koskevat määräykset (maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999, jäljempänä MRL, ja sen nojalla annetut säädökset ja määräykset) sekä pelastustoimen lainsäädännön mukaiset paloturvallisuusmääräykset. MRL:n mukaan rakennus ympäristöineen on "pidettävä sellaisessa kunnossa, että se jatkuvasti täyttää terveellisyyden, turvallisuuden ja käyttökelpoisuuden vaatimukset eikä aiheuta ympäristöhaittaa tai rumenna ympäristöä" (MRL 166 § 1 mom). Saman pykälän 5 momentissa säädetään, että "Rakennuksen omistajan on seurattava rakennuksen kantavuuden kannalta keskeisten rakenteiden kuntoa".

Edellä mainittujen määräysten ja säädösten mukaan rakennuksissa tulee olla riittävä määrä poistumisteitä ja poistumistiet tulee merkitä selvästi. Rakennuksissa tulee huolehtia palovaroittimista tai muunlaisista paloilmoinjärjestelmistä sekä varmistautua siitä, että alkusammutuskalustoa on helposti saatavilla. Tarkempia vaatimuksia palovaroittimien asentamiselle on säädetty pelastustoimenlainsäädännössä sekä rakentamismääräyksissä. Jos majoitus tapahtuu kamiinalla tai vastaavalla lämmitettävissä teltoissa, voidaan paloturvallisuus varmistaa jatkuvalla valvonnalla.

2.5 Työvälineitä fyysisen turvallisuuden varmistamiseksi

2.5.1 Fyysinen koskemattomuus ja väkivallan uhkaan reagointi

Jokaisella on oikeus fyysiseen turvallisuuteen ja siksi on varauduttava myös tilanteeseen, jossa on väkivallan uhkaa. Tilanteessa, jossa henkilö uhkaa väkivallalla, on osattava toimia määrätietoisesti ja rauhallisesti.

Väkivaltaisen henkilön kohtaaminen

Kun joudut uhkaavaan tilanteeseen

- Kiinnitä lähistöllä olevien ihmisten huomio tilanteeseen jollakin tavalla.
- Hälytä apua heti, kun se on mahdollista. Hälytä apu mieluiten ennakoivasti. Soita tarvittaessa hätäkeskukseen 112.

- Rauhoita itsesi hengittämällä rauhallisesti ja syvään. Puhu uhkaajalle rauhallisen selkeästi. Käytä lyhyitä lauseita. Yritä saada uhkaaja istumaan alas ja keskustelemaan asiasta.
- Älä yritä taltuttaa uhkaajaa yksin. Hälytä muut työntekijät paikalle. Yksi työntekijöistä huolehtii puhumisesta ja muut turvaavat tilannetta ja seuraavat sivummalla.
- Peräänny ja pakene heti, kun se on mahdollista. Yritä pitää pöytä tai jokin muu este itsesi ja uhkaajan välissä. Jos uhkaaja lähestyy sinua, yritä hidastaa uhkaajan etenemistä siirtämällä huonekaluja tai muita esteitä hänen eteensä.

Kertaluontoinen tokaisu, pikaistuksissa tehty uhkaus

- Ilmoita uhkaajalle, että uhkailu ei ole sallittua ja pyydä käyttäytymään asiallisesti
- Kirjaa asiakkaan tai hänen omaisensa/vieraansa tekemän uhkauksen sisältö asiakirjoihin
- Raportoi uhkailusta esimiehelle ja tarvittaessa muille työntekijöille
- Täytä tapahtumaraportti ja anna se esimiehelle.

Selvä väkivallalla uhkaaminen, joka kohdistuu henkilöön suoraan tai toiseen henkilöön nimeltä mainiten

- Ilmoita uhkaajalle, että uhkailu ei ole sallittua ja pyydä käyttäytymään asiallisesti
- Poistu paikalta, jos olet yksin. Kutsu paikalle muuta henkilökuntaa.
- Kirjaa asiakkaan tai hänen omaisensa/vieraansa tekemän uhkauksen sisältö asiakirjoihin
- Jos uhkaus kohdistuu toiseen henkilöön, ilmoita hänelle uhkauksesta. Voit ilmoittaa uhkauksen kohteelle uhkaajan henkilötiedot, jos ne ovat sinulla tiedossa. Uhkauksen kohteena oleva tekee itse tutkintapyynnön poliisille.
- Raportoi uhkailusta aina esimiehelle.
- Kerro tilanteesta tarvittaessa muille työntekijöille
- Tee tutkintapyyntö poliisille. Voit salassapitovelvollisuuttasi rikkomatta kertoa uhkailijan henkilötiedot. (Laiton uhkaus: RL 25:7)
- Täytä ilmoituslomake ja palauta se esimiehelle. Esimies huolehtii, että ilmoituslomake toimitetaan työsuojelupäällikölle ja työterveyteen. Kaikki hyvästä turvallisuustasosta poikkeavat tapahtumat ilmoitetaan tapahtumaraportilla esimiehelle.

Vainoaminen

Vainoamisella tarkoitetaan tässä yksittäisen ihmisen toiseen ihmiseen kohdistuvaa toistuvaa häirintää. Vainoaminen on ollut Suomessa rikos vuoden 2014 alusta alkaen. Lain mukaan vainoamiseen syyllistyy henkilö, joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta. Rikoksesta voidaan tuomita sakkoo tai enintään kaksi vuotta vankeutta (RL 25:7 a). Vainoaminen on virallisen syytteen alainen rikos eli syyttäjä nostaa siitä syytteen, vaikka asianomistaja ei vaatisi rangaistusta

Kuten kaikilla ihmisillä, seurakunnan työntekijällä on oikeus yksityisyyteen ja koskemattomuuteen. Kun työntekijä joutuu työnsä tähden vainoamisen kohteeksi, on tärkeää, ettei työntekijä jää asian kanssa yksin. On työnantajan vastuulla asettua työntekijän rinnalle, tukea häntä tekemään asiasta rikosilmoituksen ja pääsemään tilanteesta eroon.

Apuväline häirinnän ja vainon kartoittamiseen:

<https://thl.fi/documents/605877/1663634/Lomake+h%C3%A4irinn%C3%A4n+ja+vainon+kartoittamiseen.pdf/5a5b69ad-a692-47af-947c-081ca707671f>

Viola ry:n vainohanke:

2.5.2 Psykososiaalinen tuki ja palvelut

Väkivallan, järkyttävän tapahtuman tai muun uhkaavan tilanteen jälkeen ihminen voi tarvita psykososiaalista tukea. Kaikissa tilanteissa, joissa tarvitaan psykososiaalista tukea ja kriisiapua, on tärkeä pysähtyä kartoittamaan, mitä tukea tarvitaan ja kuka sitä tarvitsee. Jos järkyttävän tapahtuman uhri/kokija on omasta työyhteisöstä tai tapahtuma koskettaa suoraan seurakuntaa, tuen antajat eivät voi olla oman seurakunnan työntekijöitä tai oman seurakunnan kriisiryhmäläisiä, vaan heidän on hyvä olla ulkopuolisia työterveyshuollon tai paikallisen terveydenhuollon tai sosiaalipäivystyksen ammattilaisia.

Silloin kun järkyttävä tapahtuma tapahtuu seurakunnan toiminnassa, esimerkiksi leirillä, ovat työntekijät itsekin osallisia. On tärkeää etukäteen sopia, mihin ulkopuoliseen tahoon ollaan yhteydessä kriisitilanteessa. Tällainen voi olla esimerkiksi paikallinen kriisikeskus yhdessä kirkkoherran kanssa. Kriisitilanteen auttajataho on hyvä merkitä toiminnan/tapahtuman turvallisuusasiakirjaan, samoin kuin se, mihin viranomaisiin ollaan yhteydessä ja missä järjestyksessä.

Hoidon tarpeen arviointia voi tehdä vain terveydenhuollon ammattilainen, vaikka kokenut kirkon kriisityöntekijäkin voi tarpeen nähdä ilmeisenä. Akuuttia kriisiapua annetaan äkillisten, traumaattisten kriisien uhreille. Kriisityön lähtökohtana on, että psyykkistä ensiapua ja varhaista keskusteluapua tarjotaan aktiivisesti kaikille, jotka ovat kokeneet äkillisen järkyttävän tapahtuman tai menettäneet äkillisesti läheisen ihmisen. Kriisityöllä pyritään edistämään:

- Elämän normalisoitumista ja ”normaalin arjen” palautumista
- Traumaperäisen stressihäiriön eli PTSD:n tunnistamista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja hoitoon ohjausta, perheen/yhteisön selviytymisen tukemista
- Resilienssin eli psyykkisen kestävyuden ”kehittymistä”, kasvamista
- Seuranta; ohjaaminen tarvittaessa jatkohoitoon
- Ennaltaehkäisevää työtä (ehkäistä masennusta, ehkäistä päihteiden käytön lisääntymistä jne.)
- Järkyttävän kokemuksen läpikäymisen tukemista > traumatisoitumisen ehkäiseminen

Traumatisoiva tapahtuma on mikä tahansa yksilön kokema uhkaava tilanne, joka aiheuttaa epätavallisen voimakkaita, normaalia elämää häiritseviä reaktioita. Traumatisoiva tapahtuma voi koskettaa yhtä henkilöä (omaisen kuolema, väkivallan uhriksi joutuminen) tai vaikutuksen piiriin voi joutua perhe, ryhmä tai yhteisö (aseellinen ryöstö, työpaikkaonnettomuus, työoverin itsemurha tai suuronnettomuus). Yksittäinen traumatisoiva tapahtuma aiheuttaa ns. I-tyyppin trauman. Toistuva traumatisoiva tekijä ihmisen elämässä (esim. perheväkivalta, insesti, koulukiusaaminen/työpaikkakiusaaminen) aiheuttaa ns. II-tyyppin trauman.

Akuutissa kriisissä ensimmäisten vuorokausien aikana on tärkeää, että psykososiaalista tukea tarjotaan aktiivisesti kaikille asianosaisille. Tällöin on tärkeää varmistaa, etteivät kriisin keskelle joutuneet ihmiset jää tilanteessa yksin. Heidän akuuteista tarpeistaan huolehditaan ja tehdään hoidon tarpeen arviointia. Ensimmäisten viikkojen aikana toteutetaan tapahtuneiden asioiden yhteistä käsittelyä, vahvistetaan perheiden ja yksilöiden omia verkostoja, tehdään akuuttia kriisityötä ja edelleen hoidon arviointia.

Järkyttävän tapahtuman läpikäynti on pitkäjänteistä. Siksi aikajaksolla kolmesta kuukaudesta vuoteen seurataan tilannetta, arvioidaan hoidon tarvetta, tarjotaan tukea ja ohjataan vertaistuen saamisessa.

2.5.3 Tehostettu nuorisotyö

Tehostetulla nuorisotyöllä tarkoitetaan kriisitilanteessa ja sen jälkeen aktivoituvaa nuorisotyön keinoin tapahtuvaa nuoria tukevaa toimintaa. Tehostetun nuorisotyön toimenpiteet on suunnattu kaikille niille nuorille, joita tapahtunut kriisi on jollain tavoin koskettanut - suoraan tai välillisesti. Se kohdistuu kaikille niille nuorille, jotka tarvitsevat jotain tukea kriisin käsittelyyn – riippumatta siitä mistä he tulevat.

Käytännön tasolla tehostettu nuorisotyö tarkoittaa nuorelle aikuisen paremman saavutettavuuden luomista esimerkiksi nuorisotilojen pidennettyjä aukioloaikoja, keskustelutilaisuuksia ja läsnäoloa paikoissa, joissa nuoret kokoontuvat. Kohtaamisissa nuorella on mahdollisuus kriisin läpikäymiseen kollektiivisesti tai kahdenkeskisissä keskusteluissa aikuisen kanssa.

Tehostettu nuorisotyö on koordinoitua, kriisitilanteeseen liittyvää monialaista yhteistyötä nuoren tukemiseen. Tärkeintä on, että kriisin keskellä jokaisella nuorella on mahdollisuus kohdata turvallisessa ympäristössä turvallinen aikuinen. Erityistä ja terveydenhuollollista tukea kaipaavat nuoret ohjataan ammattimaisen psykologisen tuen pariin.

Kriisin kehät nuorisotyön näkökulmasta

Kriisin ytimessä olijat:

Ammattiavun kohteena

Kriisin vierestä kohdanneet:

Ammattiapu huomioi osin

Usein yhteisöllisen tuen kohteena

Osallisten omaiset ja läheiset:

Ammattiapua tarjolla, jos hakeutuvat

Kirkko huomioi, sosiaalitoimi huomioi

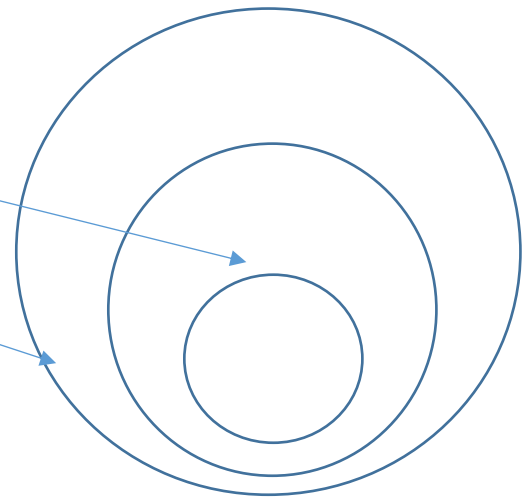
Osallisten muu lähipiiri:

Ei ammattiavun piirissä, voivat hakeutua.

Yhteisöllisen tuen parissa osin.

Muut joita tilanne koskettaa:

Joskus yhteisöllisen tuen piirissä.

Paikallinen tai pieni kriisi koskettaa lähinnä paikkakuntaa tai esim. kaupunginosaa. Sen osalliset eivät ole muualta. Tapahtuman osallisia on yksi tai muutamia, eikä sillä ole laajaa välillisten joukkoa.

Alueellinen tai laajempi kriisi koskettaa myös muita paikkakuntia tai muuten laajemmin joitain yhteisöjä. Siinä voi olla useampia osallisia, osallisia muualta tai laaja välillisten joukko. Kriisitilanteeseen voidaan samaistua yleisemmin. Mediassa vahvasti esillä.

Valtakunnallinen tai kaikkia koskettava kriisi koskettaa paikkakunnan lisäksi laajasti nuoria koko maassa. Kriisitilanteella on suuri samaistettavuus ja myötäkokeneminen on vahvaa.

Kansainvälinen kriisi voi saada paikallisen, alueellisen tai valtakunnallisen ulottuvuuksia.

Nuorisotyön valmiussuunnittelu ja yhteistyön tärkeys

Tehostettu nuorisotyö toimii kriisikehän uloimmalla kehällä, joihin ammatillista kriisiapua ei useinkaan kohdisteta. Paikallisen kriisivalmiussuunnitelman tarkoituksena on löytää nuorten parissa työskenteleville tahoille yhteisiä keinoja ennaltaehkäistä ja varautua kriiseihin, tukea nuoria oikein kriisitilanteissa sekä vahvistaa nuorten selviytymistä kriiseistä. Nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta oleelliseksi nousee eri toimijoiden saumaton yhteistyö, erilaisen osaamisen yhdistäminen ja toimenpiteiden toisiaan täydentävyys. Yhteistyön onnistumiseen vaaditaan toisten toimijoiden tekemisten ja osaamisen tunteminen ja arvostaminen.

Nuorisotyön valmiussuunnitelman tärkeä tehtävä on määritellä ja tehdä tunnetuksi nuorisotyön toiminta kriisitilanteissa – miten se tukee ja täydentää toisten toimijoiden tekemistä kriisitilanteessa, mikä on nuorisotyön oma erityinen osaaminen ja tehtävä kokonaisuudessa. Seurakunnan nuorisotyöntekijöiden osaaminen kriisissä olevan nuoren kohtaamisessa ja keskusteluavussa on merkittävää ja arvostettua. Valmiuslain (1.3.2012) mukaan valtion viranomaisten, valtion liikelaitosten ja kuntien lakisääteinen velvollisuus on varmistaa tehtäviensä häiriötön hoitaminen kaikissa oloissa. Valmiussuunnitelmin varaudutaan normaaliolojen häiriötilanteisiin, suuronnettomuuksiin ja poikkeusoloihin. Nuorisotyön tehtävä ja rooli kunnan kriisivalmiudessa on selkeä vasta sitten, kun se on kirjattu osaksi yleistä valmiussuunnitelmaa.

Nuorisotyön kriisikansio

Nuorisotyön kriisivalmiushankkeessa on tuotettu erilaisia paikallisia malleja kuntien moniammatilliseen tehostetun nuorisotyön käynnistämiseen kriisitilanteita varten. Hankkeen aikana on tuotettu myös Nuorisotyön kriisikansio, joka on tarkoitettu nuorisotyöntekijöiden käyttöön ohjeeksi kriisitilanteisiin ja tietopankiksi arjessa. Kriisikansio työkalu nuorisotyön kriisivalmiuden kehittämiseen ja yhteistyön rakentamiseen eri toimijoiden välillä. Kansio sisältää: paikallisesti tuotetun nuorisotyön valmiussuunnitelman, taustaa nuorisotyön roolista kriisivalmiudessa, tietoa nuorista ja kriiseistä, työkirjan valmiussuunnitelman tekemiseen tai päivittämiseen. Työkirjan pohjien avulla tuotettu valmiussuunnitelma sisältää erilaisia toimintamalleja tehostettua nuorisotyötä ja erilaisia kriisitilanteita varten. Valtakunnallista nuorisotyön kriisivalmiustoimintaa koordinoi kunnallisen nuorisotyön osaamiskeskus Kanuuna ry.

2.5.4 Huoli osallistujan turvallisuudesta

Toisinaan seurakunnan työntekijässä herää huoli lapsen, nuoren tai joissain tilanteissa myös aikuisen kotioiloista. Huoli voi herätä kotiolosuhteista esimerkiksi silloin, kun

- huomaa pahoinpitelyn jälkiä
- henkilö ei halua tai uskalla mennä kotiin
- henkilö itse kertoo laiminlyönnistä, kaltoinkohtelusta tai hyväksikäytöstä
- henkilön käytös muuttuu tai on huolestuttavaa
- nuori käyttää päihteitä huolta herättävällä tavalla
- lasta ei tulla hakemaan esimerkiksi kerhosta tai leiriltä
- lasta haetaan selvästi päihtyneenä
- alle 16-vuotias kertoo seurustelevansa tai olevansa seksisuhteessa aikuisen kanssa
- vanhemman käyttäytyminen lasta tai muita ihmisiä kohtaan on aggressiivista, pakottavaa tai uhkailevaa

Kirkon työntekijän tulee tunnistaa ne tilanteet, joissa ihminen on tai saattaa olla henkisen, hengellisen, ruumiillisen tai seksuaalisen väkivallan uhri. Voimassa olevan lastensuojelulain tavoite on lisätä valmiutta lastensuojelutarpeen nopeaan ilmoittamiseen. Lain mukaan ilmoitus on syytä tehdä, kun huomaa sellaisia merkkejä, joiden takia lastensuojelutoimenpiteiden mahdollinen tarve on syytä selvittää. Pelkkä epäily lastensuojelun tarpeesta riittää. Seurakunnan kaikilla työntekijöillä ja myös luottamushenkilöillä on lakisääteinen velvollisuus ilmoittaa kunnan sosiaaliviranomaisille, jos he ovat saaneet tietää lapsesta tai alle 18-vuotiaasta nuoresta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

ENNAKOINTI HYÖDYTTÄÄ

- seurakunnassa on tärkeää olla nimetty henkilö, joka on perillä lastensuojelulain yksityiskohdista ja jonka kanssa voi tarvittaessa konsultoida.
- kaikki kasvatustyössä perehtyvät toimintaohjeisiin lastensuojelun näkökulmasta ja uskaltavat toimia, kun huoli herää. Lastensuojelulaki säättää ilmoitusvelvollisuudesta. Lastensuojelulain (417/2007) 25 §.
- työntekijöillä tulee olla helposti saatavilla (esimerkiksi puhelimeen tallennettuna) paikkakunnan sosiaalipäivystyksen puhelinnumero mahdollista eteen tulevaa yllättävää lastensuojeluasiasa tai konsultointia varten.
- työntekijät osaavat ohjata myös aikuisen avun piiriin, esimerkiksi turvakotiin.

ON AMMATTITAITOA KYSYÄ JA KUUNNELLA

- huoli lapsesta tai nuoresta voi herätä yksittäisessä tilanteessa tai syntyä vähitellen, pienempien merkkien kautta. Kun huoli herää, tartu asiaan. Älä pitkitä tilannetta.
- useimmissa tilanteissa asiasta tulee keskustella lapsen tai nuoren kanssa. Mukana on hyvä olla toinen aikuinen.
- kun puhut lapsen tai nuoren kanssa, kysy suoria kysymyksiä ja käytä suoria ilmaisuja, joita ei voi käsittää vääriin. Esimerkiksi väkivallasta on hyvä kysyä suoraan, kuitenkin johdattelematta lasta: Mitä sinulle on tapahtunut? Lyökö joku sinua? Mitä silloin tapahtuu?

- jos lapsi ei halua kertoa, häntä ei voi pakottaa. Lapsella on suuri tarve olla lojaali vanhemmilleen ja huoltajilleen. Silti tulee rohkaista puhumaan vaikeasta asiasta: Kun perheessä on vaikeuksia ja salaisuuksia, se tarvitsee ja voi saada apua.
- älä lupaa liikaa. Jos lapsi kertoo vaikeasta asiasta, se on pyrkimystä muutokseen. Kiitä lasta siitä, että hän haluaa ja uskaltaa pyrkiä tilanteen helpottumiseen. Lapsella on oikeus olla turvassa.
- kerro hänelle, että nyt asiaan tartutaan ja hän ei enää jää sen kanssa yksin. Tee lastensuojeluilmoitus ja rikosta, esimerkiksi väkivaltaa, epäillessäsi ota yhteys poliisiin.
- älä kuitenkaan lupaa lapselle, ettei samaa enää koskaan tapahdu tai että tilanne perheessä muuttuu.
- tee keskustelusta muistiinpanot. Kirjaa niihin lapsen itsensä käyttämät ilmaisut.
- toimi vastaavalla tavalla myös esimerkiksi väkivaltaa kokeneen tai sitä pelkäävän aikuisen tai vanhuksen kohdalla.

AKUUTISSA TILANTEESSA TOIMI

- ole yhteydessä lapsen tai nuoren vanhempiin, ellei ole syytä uskoa, että tämä aiheuttaisi lapselle tai nuorelle vaaraa.
- tee lastensuojeluilmoitus tai jos olet epävarma, ota yhteyttä sosiaalitoimeen sen seikan selvittämiseksi, onko tilanne sellainen, että ilmoitus on tarpeen tehdä. Lastensuojeluilmoitus on huolenilmaus, jonka perusteella sosiaaliviranomaiset käynnistävät selvittelyn siitä, onko perheessä tarvetta lastensuojelun avulla. Sen tekemiseen tulee olla matala kynnyks.
- kiireisessä tilanteessa tee ilmoitus välittömästi oman kunnan sosiaalipäivystykseen, tai numeroon 112.
- ilmoitus on hyvä tehdä puhelimitse. Tarvitset lapsen etu- ja sukunimen ja mielellään myös syntymäajan ja osoitteen.
- myös aikuisen kohdalla arvioi tarvetta ottaa yhteyttä poliisiin tai hätänumeroon 112.

ÄLÄ JÄÄ YKSIN

- Konsultoi ja toimi yhdessä työtoverin tai esimiehen kanssa. Näin voitte arvioida tilannetta yhdessä ja jakaa vastuuta, ehkä myös puhua tilanteeseen liittyvistä tunteista. Tarvittaessa hakeudu työnohjaukseen tai muun ammattilaisen luokse purkamaan tilannetta ja mieltäsi.

Työntekijän tehtävänä on ottaa mahdollinen huoli puheeksi kunnioittavasti ja dialogisesti. Työntekijä pyytää apua huolensa vähentämiseksi ja seurakuntalaisen/perheen tukemiseksi. Puheeksi ottonnistumisen ja hyvän kohtaamisen varmistamiseksi työntekijä voi käyttää tukenaan huolen puheeksi ottamisen ennakointilomaketta, joka löytyy Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivuilta

www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyomenetelmat/huolen-vyohykkeisto-ja-huolen-puheeksiottaminen

2.5.5 Huolen vyöhykkeet

Yhteistyö sosiaali- ja terveystalalan ammattilaisten kanssa on toisinaan paikallaan. Siksi kontaktin luominen ennakoivasti esimerkiksi paikallisen lastensuojelun kanssa on tärkeää.

Fyysisen turvattomuuden huomaamiseen ja siihen puuttumiseen on luotu apuvälineitä, kuten alla oleva huolen vyöhykkeistö. Huolen vyöhykkeistö on tarkoitettu omien työskentelysuhteiden, kulloisenkin tilanteen sekä yhteistyötartpeiden jäsentelyyn eikä sitä saa käyttää ihmisten tai perheiden luokittelun tai rekisteröinnin välineenä.

Ei huolta 1	Pieni huoli 2	Tuntuva huoli 3	Suuri huoli 4
Ei huolta lainkaan.	Huoli tai ihmettely käynyt mielessä. Luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli on tuntuva. Omat voimavarat ovat ehtymässä. Lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huoli on erittäin suuri. Omat keinot ovat lopussa. Tilanteeseen on saatava muutos heti.

I Ei huolta vyöhyke

Ihminen kokee, että toisen ihmisen tai yhteisön asiat ovat hyvin ja hänen suhteensa henkilöön toimii. Tällöin esimerkiksi lapsen kanssa työskentelevä kokee, että hänellä on tietoja ja taitoja tukea lapsen kasvua ja kehitystä sekä havaitsee asioiden ja oman toiminnan sujuvan niin kuin pitääkin ja tuottavan toivottuja tuloksia.

II Pienen huolen vyöhyke

Ihmisellä käy pieni huoli tai ihmettely mielessä, jopa toistuvasti. Hänellä on kuitenkin vahva luottamus omiin auttamismahdollisuuksiinsa. Työskentely ja toivotut tilanteen muutokset ovat vielä tehtävissä pääasiassa kunkin tahon omin keinoin ja erityisen yhteistyön tarve on vähäinen.

III Tuntuvan huolen vyöhyke (Harmaa vyöhyke)

Tuntuvan huolen tilanteissa ihminen kokee kasvavaa huolta, kaipaa tilanteeseen lisää tukea ja kontrollia, mutta on usein samanaikaisesti epävarma "riittävästä näytöstä" ja voi pelätä liioittelevansa. Tuki ja kontrolli eivät ole vastakkaisia toimia, silloin kun pyrkimyksenä on edistää toisen omatoimisuutta ja elämönhallintaa. Tuella pyritään vahvistamaan myönteisiä prosesseja, kontrolloimalla rajoittamaan kielteisiä. Ratkaisevaa on, että toista ei tehdä riippuvaiseksi sen enempää tuesta ("auttaminen avuttomaksi") kuin kontrollistakaan ("alistaminen avuttomaksi").

Huolen harmaata vyöhykettä leimaa epäselvyys (siksi juuri sitä kutsutaankin harmaaksi): on epäselvää, keitä kokonaisuudessa on lopulta mukana ja mitä kukin tekee, onko kyseessä sittenkin pieni pulma tai päinvastoin suuremman huolen paikka ja mikä olisi paras oma toimintatapa ongelmakokonaisuuden

ratkaisemiseksi. Ainoa täysin selvä asia on, että tilanne ei ole yksin määrättävissä eikä omassa hallinnassa. Niinpä ”harmaalta vyöhykkeeltä” ei selviä selkeyteen yksin, tarvitaan yhteistoimintaa – ja sen aikaansaaminen taas kysyy dialogia, vuoropuhelua.

IV Suuren huolen vyöhyke

Työntekijä kokee, että hänen keinonsa ovat lopussa ja ennakoi, että asiakkaalle, lapselle, nuorelle tai perheelle käy huonosti, ellei tilanteeseen saada muutosta heti. Esimerkiksi työntekijä arvioi henkilön olevan välittömässä vaarassa. Huolet voivat kasvaa tuntuvista suuriksi, jos pulmatilanteet pitkittyvät ja työntekijä kokee keinojensa valuvan hiekkaan. Tarvittavat yhteistyötahot ja -kumppanit halutaan välittömästi mobilisoida mukaan toimintaan. Jos taas suuri huoli herää heti työskentelysuhteen alussa, otetaan tällöin käyttöön kriisityömenetelmät ja tehdään tiivistä yhteistyötä tarvittavien tahojen kanssa.

Jos tarjolla on hyvää, jäsentynyttä kriisityötä, suuretkin huolet saadaan huojenemaan nopeasti. Jos taas tuollaista työskentelyä ei ole järjestetty, palvelujärjestelmä joutuu helposti itse kriisiin jokaisen kriisin kohdatessa.

Lähde: www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon-tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen/huolen-vyohykkeet

3 Henkisesti ja sosiaalisesti turvallinen seurakunta

3.1 Johdantoa

Seurakunta on hengellinen yhteisö, jonka olemus on syvimmiltään muuta kuin toimintaa. Yhteisö on monimutkainen vuorovaikutusprosessi, jonka turvallisuus muodostuu siitä, miten vuorovaikutukseen asetetaan. Kun pohditaan seurakunnan turvallisuutta, on pohdittava esimerkiksi, miten luomme ilmapiiriä, miten kohtaamme ihmisen ja miten huolehdimme siitä, että seurakunta ei ole alusta minkään tasoiselle kiusaamiselle, syrjinnälle tai seksuaaliselle häirinnälle.

Kaikki seurakunnan toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja pakottomuuteen. Joillekin osallistujille saattaa ryhmän mukana muodostua sosiaalinen pakko osallistua ohjelmaan, johon hänellä ei ole fyysisiä tai psyykkisiä edellytyksiä. Osallistujille tulee ennen ohjelman alkua ilmaista, että osallistuminen on vapaaehtoista.

3.2 Ihmisarvon kunnioittaminen

Ihmisten kohtaaminen seurakunnissa perustuu kunnioitukseen ja ihmisen itsemääräämisoikeuteen. Ihmisen ihmisarvoa, vakaumusta ja koskemattomuutta kunnioitetaan riippumatta tämän taustasta ja elämäntilanteesta. Itsemääräämisoikeus on selvästi määritelty perustuslaissa. Ihminen nähdään seurakunnassa kokonaisuutena ottaen huomioon hänen fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset ja hengelliset tarpeensa.

Uskonnonvapaus on kaikkien Suomessa asuvien perusoikeus. Vuonna 2003 hyväksytty uskonnonvapauslaki esittää uskonnonvapauden positiivisena oikeutena. Perustuslain 11 §:n mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Uskonnon ja omantunnon vapauten sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen omantuntonsa vastaisesti osallistumaan uskonnon harjoittamiseen. Uskonnonvapaus on paitsi yksilön myös yhteisön oikeus. Kaikkien uskonnollisten yhteisöjen, uskontokuntiin kuuluvien ja uskontokuntiin kuulumattomien oikeuksia on ehdottomasti kunnioitettava.

Erityisesti ihmisarvon kunnioittamiseen on kiinnitettävä huomiota silloin, kun työskennellään eri tavoin hauraassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Kun seurakuntatyön piirissä on elämän vastoinkäymisiä kohdannut ihminen, on huolehdittava hänen henkisestä turvallisuudestaan niin, ettei häntä ainakaan rikota seurakunnassa lisää. Ihminen huomaa hyvin pienistäkin eleistä, onko hän tervetullut ja miten häneen suhtaudutaan. Toisen puolesta ei tule tehdä päätöksiä siitä, mikä hänelle on parhaaksi, vaan tuetaan jokaisen itsemääräämisoikeutta. Henkistä turvallisuutta lisää kunnioittava asenne myös ihmisen fyysiseen itsemääräämisoikeuteen. Esimerkiksi ketään ei kosketeta tai halata yllättäen.

Näistä näkökulmista on syytä olla tietoinen sekä päivittäisessä työssä että toimintojen suunnittelussa. Millä tavalla esimerkiksi toimitaan ihmisarvoa ja ihmisen itsemääräämisoikeutta kunnioittaen tilanteissa, joissa kohdataan läheisensä menettänyt ihminen? Tai terveytensä menettänyt? Parisuhteensa menettänyt? Työpaikkansa menettänyt? Tai henkilö, jolla ei läheistä, terveyttä, parisuhdetta tai työpaikkaa ole koskaan ollutkaan? Turvapaikanhakija? Tai seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluva ihminen? Saavutettavuuden periaatteet koskevat myös henkistä turvallisuutta.

3.3 Luottamuksellisuus

Seurakunnan kaiken toiminnan tulee olla sillä tavoin luottamusta herättävää, että sopimuksista pidetään kiinni ja toimitaan kaikin tavoin ennakoitavasti. Tämä vahvistaa henkistä turvallisuutta kaikkien osallistujien kohdalla. Seurakunnan toiminnan ennakoitavuus ja luotettavuus on erityisen tärkeää niille, joilla on taustallaan erilaisia vastoinkäymisiä.

Sielunhoidollisia keskusteluja käydään sekä sovitusti että ennalta suunnittelemattomasti. Seurakunnan työntekijät ja sielunhoitotyöhön koulutetut vapaaehtoiset käyvät luottamuksellisia keskusteluja. Luottamuksellisuus koskee myös niitä keskusteluja, jotka eivät välttämättä ole vaitiolovelvollisuuden tai rippisalaisuuden piirissä. Luottamuksellisuuden periaatteet on tärkeää käydä läpi varsinkin vapaaehtoisten kanssa, mutta tarpeen mukaan myös työntekijöiden kanssa.

Luottamuksellisia keskusteluja ovat esimerkiksi pappien, diakoniatyöntekijöiden, perheneuvojen, sielunhoitajien, puhelin- ja verkkoauttajien, lähimmäispalvelijoiden ja rukouspalvelijoiden käymät keskustelut. Auttavan keskustelun ydin on työntekijän tai vapaaehtoisen ja asiakkaan / seurakuntalaisen luottamuksellinen keskustelusuhde, jossa ihminen voi käsitellä kaikkia elämäänsä liittyviä asioita sekä saada sielunhoidollista tukea ja lohdutusta. Sielunhoidollinen ja terapeuttinen työskentely perustuu kaiken tasoisen turvallisuuden rakentamiseen itsemääräämisoikeutta kunnioittaen. Se perustuu luottamuksellisuuteen.

Työntekijät ja vapaaehtoiset ovat saaneet koulutuksen auttavan ja kunnioittavan keskustelun käymiseen. Tätä tukevat tilaratkaisut, jotka mahdollistavat ihmisarvoa ja herkkää elämäntilannetta kunnioittavan kohtaamisen sekä tapaamisessa että sitä odottaessa. Odotustilan tulee olla rauhallinen ja viihtyisä. Sen tulee viestiä ”Tervetuloa”. Keskustelutilan äänieristykseen on tärkeää kiinnittää huomiota, sillä se turvaa luottamukselliset keskustelut rauhallisessa ympäristössä.

3.4 Vaitiolovelvollisuus ja rippisalaisuus

Kirkkoa koskevassa lainsäädännössä on säädetty yksityiskohtaisesti **salassapitovelvollisuudesta**. Sielunhoitaja noudattaa laissa määriteltyä salassapitovelvollisuutta. Tietyissä tehtävissä myös vapaaehtoinen sitoutuu vaitiolovelvollisuuteen. Tällaisia ovat mm. lähimmäispalvelu ja erilaiset sielunhoidon tehtävät mm. rukousavustajina, puhelin- ja verkkoauttamisessa tai sairaalasielunhoidossa. Tällöin tehtävään koulutettu vapaaehtoinen sitoutuu allekirjoituksellaan luottamuksellisuuteen ja vaitiolovelvollisuuteen. Tämä sitoutuminen säilyy myös tehtävän päättymisen jälkeen.

Kirkon työntekijän tulee tunnistaa ne tilanteet, joissa ihminen on tai saattaa olla henkisen, hengellisen, ruumiillisen tai seksuaalisen väkivallan uhri. Voimassa olevan **lastensuojelulain** tavoite on lisätä valmiutta lastensuojelutarpeen nopeaan ilmoittamiseen. Lain mukaan ilmoitus on syytä tehdä, kun huomaa sellaisia merkkejä, joiden takia lastensuojelutoimenpiteiden mahdollinen tarve on syytä selvittää. Pelkkä epäily lastensuojelun tarpeesta riittää. Seurakunnan kaikilla työntekijöillä ja myös luottamushenkilöillä on **lakisääteinen velvollisuus ilmoittaa** kunnan sosiaaliviranomaisille, jos he ovat saaneet tietää lapsesta tai alle 18-vuotiaasta nuoresta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.

Papin ja lehtorin **rippisalaisuus** on säädetty kirkkolaisissa. Sitä ei voi murtaa. Rippisalaisuuden tarkoituksena on ennen muuta suojata ihmistä, joka on uskoutunut papille ripin tai sielunhoitokeskustelun yhteydessä. Rippisalaisuus ei koske muita kuin pappeja ja lehtoreita. Kaikki papin tai lehtorin työssään kuulema ei kuitenkaan kuulu rippisalaisuuden piiriin. Tietyissä tilanteissa papin ja lehtorin on ilmoitettava rikoksesta tai sen hankkeesta rippisalaisuudesta huolimatta.

Muut seurakunnan työntekijät ja luottamushenkilöt ovat lastensuojelutapauksissa ilmoitusvelvollisia, vaikka vaitiolovelvollisuus koskee sielunhoidossa ja diakoniatyössä esiin tulleissa asioissa myös heitä. Lastensuojelulain velvoittama ilmoitusvelvollisuus on ensisijainen suhteessa vaitiolovelvollisuuteen. Tämä pätee silloinkin, kun lapsi tai nuori erikseen pyytää työntekijää olemaan kertomatta kenellekään esimerkiksi ilmi tulleesta kotiväkivallasta.

Kun epäilet lastensuojeluilmoituksen tekemisen tarvetta:

- Keskustele ilmoituksen tarpeesta esimies tai työnohjaajan kanssa pitäen asianosaisten henkilöllisyydet salassa.
- Mikäli mahdollista, keskustele avun hakemisesta lapsen vanhempien kanssa. Parhaassa tapauksessa voitte hakea apua yhdessä.
- Ota yhteys kuntasi sosiaalityöntekijään ja säädetyissä tapauksissa myös poliisiin, lastensuojelulain 25 §:n 3 mom.
- Älä jätä lasta tai nuorta yksin tilanteeseensa, vaan ole hänen tukenaan ainakin siihen asti, kunnes hän on saanut riittävän tukiverkon ympärilleen.

Akuutissa tilanteessa soita kunnan sosiaalipäivystykseen tai 112.

Aika puhua, aika vaieta -asiakirja:

[http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/ACF637516B7AC0A8C2257E2E0012D4D6/\\$FILE/Aika_puhua_NET.pdf](http://sakasti.evl.fi/julkaisut.nsf/ACF637516B7AC0A8C2257E2E0012D4D6/$FILE/Aika_puhua_NET.pdf)

Piispojen selonteko rippisalaisuuden ja lastensuojelun suhteesta:

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/816AA1A2E575DE86C225770000259EA7/\\$FILE/SELONTEKO-RIPPISALAISUUS-JA-%20LASTENSUOJELU.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/816AA1A2E575DE86C225770000259EA7/$FILE/SELONTEKO-RIPPISALAISUUS-JA-%20LASTENSUOJELU.pdf)

3.5 Tietosuojalainsäädäntö

Henkilötietojen käsittely seurakunnassa

Seurakunta kerää henkilötietoja seurakuntalaisilta, yhteistyökumppaneiltaan ja toimintaan osallistujilta. Henkilötiedoilla tarkoitetaan kaikkia henkilöön liitettävissä olevia tietoja kuten nimeä, puhelinnumeroa tai osoitetta. Henkilötietoja pyydetessä tulee ottaa huomioon osallistujien yksityiselämän suoja ja tietosuojalain (HE 9/2018 vp) sekä EU:n tietosuoja-asetuksen (2016/679) vaatimukset.

Oikeus henkilötietojen suojaan on jokaiselle kuuluva perusoikeus. Tämä tarkoittaa, että henkilötietojen käsittelyn on yhtäältä oltava asianmukaista ja toisaalta sen on aina tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa säädetyin oikeuttavien perusteiden nojalla. Alle 16-vuotiaiden henkilötietojen tallennus vaatii aina huoltajan suostumuksen.

Seurakunnan lähtökohtana tietosuojassa on riskilähtöisyys. Seurakunta rekisterinpitäjänä arvioi henkilötietojen käsittelyyn liittyvät riskit ja valitsee arvioitujen riskitasojen mukaan tarvittavat hallintatoimenpiteet. Riskilähtöisyys ohjaa seurakunnan henkilötietojen käsittelyä ja on tärkeä osa rekisterinpitäjän osoitusvelvollisuuden toteuttamista. Seurakunta toteuttaa riskilähtöisen toimintaperiaatteen varmistamiseksi tietosuojan vaikutusten arviointeja, jos on todennäköistä, että käsittelytoimiin liittyy yksilöiden oikeuksien ja vapauksien kannalta merkittäviä riskejä. Vaikutusten arvioinnin tuloksia käytetään niiden hallintakeinojen määrittelyssä, joilla pyritään pienentämään henkilötietojen käsittelyn riskitasoa. Samalla varmistetaan tietosuoja-asetuksen vaatimusten toteutuminen.

Seurakunnan tavoitteena on huolehtia tietosuoja-asetuksen mukaisten rekisteröityjen oikeuksien toteutumisesta dokumentoimalla ja ohjeistamalla henkilötietojen käsittelyn käytänteet sekä huolehtimalla koulutuksesta toteutukseen laadukasta ja lainmukaista henkilötietojen käsittelyä.

Henkilötietojen käsittely toteutetaan noudattamalla alla lueteltuja periaatteita:

- henkilötietoja käsitellään lainmukaisesti, asianmukaisesti sekä läpinäkyvästi
- henkilötietoja käsitellään suunnitellun käyttötarkoituksen mukaisesti
- henkilötietoja kerätään käyttötarkoituksen mukainen määrä, ei enempää
- henkilötietojen käsittely toteutetaan täsmällisesti
- henkilötietoja säilytetään käyttötarkoituksen kannalta tarkoituksenmukainen aika
- henkilötietojen käsittelyssä toteutetaan henkilötietojen eheyden ja luottamuksellisuuden periaatetta

Seurakunnan tulee toteuttaa sisäänrakennetun ja oletusarvoisen tietosuojan periaatetta ja sisällyttää tietosuojaperiaatteet ja -vaatimukset jo aikaisessa vaiheessa osaksi henkilötietojen käsittelyä. Näin varmistetaan, että käsittely vastaa tietosuoja-asetuksen vaatimuksia. Seurakunta toteuttaa tarvittavat tekniset ja organisatoriset toimenpiteet ja menettelyt tietosuojan varmistamiseksi. Edellä mainittujen toimenpiteiden avulla varmistetaan mm, että:

- oletusarvoisesti kerätään vain henkilötietoja, jotka ovat välttämättömiä käsittelytarkoituksen kannalta
- tietoja ei kerätä eikä säilytetä suurempia määriä eikä kauemmin kuin on välttämätöntä kyseiseen käsittelytarkoitukseen
- henkilötietoja ei oletusarvoisesti saateta rajoittamattomasti saataville
- taataan rekisteröityjen oikeuksien toteutuminen
- taataan henkilötietojen suoja tarvittavin tietoturvakeinoin

Oikeus pyytää omat tiedot

Henkilötietojen suojalla tarkoitetaan myös rekisteröidyn henkilön oikeutta tutustua niihin tietoihin, joita hänestä on kerätty ja tarvittaessa myös saada hänestä kerätyt tiedot muutetuiksi tai poistetuiksi, mikäli tietojen oikaisu on tarpeen. Seurakunnassa tulee määritellä toimintaprosessi rekisteröityjen käyttäessä oikeuttaan saada pääsy henkilötietoihinsa. Tämän prosessin mukaista toimintatapaa noudatetaan niissä tapauksissa, joissa rekisteröidyt haluavat saada nähtäväkseen omia rekistereissä olevia henkilötietojaan.

Henkilöstön tietosuojaosaaminen

Seurakunnan on tärkeää huolehtia henkilöstön riittävästä tietosuojaosaamisesta henkilöstökoulutuksilla ja informoinnilla. Myös organisaatioon tulevat uudet työntekijät perehdytetään tietosuoja-asioihin järjestelmällisesti.

Seurakunnan työntekijä sitoutuu henkilötietojen käsittelyssä voimassa olevien lakien ja ohjeistusten noudattamiseen. Työntekijän vastuulla on hallussaan olevien henkilötietojen asianmukainen käsittely, säilyttäminen ja hävitys. Henkilötietoja säilytetään lukollisessa kaapissa, johon vain luvan saaneilla työntekijöillä on pääsy. Mikäli kyseessä ovat henkilötiedot, joihin vain yhdellä työntekijällä on oikeus, säilytetään kyseisiä henkilötietoja asianosaisen työntekijän henkilökohtaisessa lukollisessa kaapissa. Henkilötietoja ei tallenneta muistitikuille. Paperiset henkilötiedot säilytetään asianmukaisesti ja tuhotaan säilytysajan päätyttyä ristiinleikkaavalla paperisilppurilla. Työhuoneissa näytöt on sijoitettu niin, että arkaluontoiset tiedot eivät näy ulkopuolisille. Työhuoneesta poistuttaessa näyttö ja huoneen ovi

lukitaan. Työpuhelin ja muut sähköiset työvälineet ovat henkilökohtaisia ja suojattu salasanalla. Salasanoja ei tallenneta palvelimelle.

Tietoturvaloukkaus

Seurakunnassa määritetään toimintaprosessi tietoturvaloukkausten tapahtuessa. Tämän prosessin mukaista toimintatapaa noudatetaan tietosuojapoikkeamien sattuessa. Henkilötietojen tietoturvaloukkauksen sattuessa seurakunnalla on rekisterinpitäjänä ilmoitusvelvollisuus valvontaviranomaisen sekä rekisteröidyn suuntaan. Mikäli tietoturvaloukkauksen vakavuus sitä vaatii, tehdään valvontaviranomaiselle ilmoitus tietosuoja-asetuksen mukaisesti 72 tunnin kuluessa siitä, kun henkilötietojen tietoturvaloukkaus on tullut ilmi ja rekisteröidylle henkilötietojen tietoturvaloukkaus ilmoitetaan ilman aiheetonta viivytystä. Tietosuojarikkomukset käsitellään tapauskohtaisesti.

Lisätietoja kirkon työntekijöille tietosuojalainsäädännöstä

<http://nuotta.evli.fi/tietosuoja>

3.6 Digitaalinen turvallisuus ja yksityisyyden suoja

Seurakunnan tulee olla turvallinen paikka kaikissa mahdollisissa toimintaympäristöissä. Digitaalisen ja muun elämän välinen raja on tänä päivänä häilyvä, ja varsinkaan lasten ja nuorten näkökulmasta sellaista rajaa ei käytännössä ole olemassa. Digitaalisesta turvallisuudesta huolehtimalla suojataan lapsen, nuoren ja aikuisen yksityisyyttä digitaalisessa maailmassa. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelukeskusliitto/Lapsen_yksityisyyden_suoja_digitaalisessa_mediassa.pdf

Teknologisella turvallisuudella tarkoitetaan laitteiden turvallisuutta ja esimerkiksi sitä, että niissä on asianmukaiset suojaukset viruksia ja haittaohjelmia vastaan. Seurakunnan omien laitteiden osalta on noudatettava seurakunnan it-alueen ohjeita. Seurakuntalaisten omat laitteet ja niiden digitaalinen turvallisuus taas on laitteen omistajan omalla vastuulla, vaikka laitteita käytettäisiin seurakunnan toiminnassa. Alaikäisten henkilökohtaisten älypuhelimien, tablettien ja muiden laitteiden, joita he käyttävät seurakunnan toiminnassa, tietoturva ja tarpeelliset päivitykset ovat aina huoltajan tai laitteen/liittymän omistajan vastuulla.

Seurakunta kuitenkin voi - ja seurakunnan kannattaa - omassa mediakasvatustoiminnassaan rohkaista lapsia ja nuoria käyttämään laitteitaan turvallisesti, positiivisiin tarkoituksiin. Seurakuntakin voi olla mediakasvatusta tarjoava yhteisö. Laitte on lapselle ja nuorelle usein luonteva väline luovuuden harjoittamiseen. Leireillä ja muissa tapahtumissa voidaankin toteuttaa esimerkiksi valokuvauskierroksia, digitaalisia rastiratoja maastossa ja tuottaa yhdessä työntekijöiden kanssa sisältöjä seurakunnan somekanaviin.

Seurakunnan läsnäolo somen palveluissa ja keskusteluissa lisää osallisuutta ja vahvistaa seurakunnan roolia ihmisten arjessa. Tärkeänä osana sosiaalisen median toimintoja ovat kuvat ja videot tapahtumista. Seurakuntalaisia koskevista valokuvaus- ja videokuvauskäytännöistä sekä julkaisuluvista on sovittava tapahtumiin, tilaisuuksiin tai ryhmiin osallistujien kanssa varsinkin silloin kun kuvissa tai julkaisuissa esiintyy alaikäisiä. Kuvien julkaisulle on henkilötietolain mukaan aina pyydyttävä asianomaisen lupa. Alle 18-vuotiaiden osalta lupa kuvaamiseen on aina kysyttävä huoltajalta. Kuvausluvut, jotka käsittävät julkaisuoikeudet seurakunnan kaikissa sosiaalisen median kanavissa ja verkkopalveluissa, ovat lasten ja nuorten kanssa toimittaessa erityisen tärkeitä. Huoltajan on lupaa antaessaan oltava tietoinen siitä, missä kaikissa viestimissä – ja miten – lapsesta otettuja kuvia, videoita tai muuta sisältöä voidaan käyttää sekä missä ja kuinka kauan materiaali taltioidaan. Kuvausluvut kannattaa siis päivittää niin, että niistä selviävät myös kaikki digitaaliset ympäristöt, joissa seurakunta voi käyttää materiaalia. Kuvauslupa voidaan

sisällyttää tilaisuuskohtaiseen osallistujakorttiin tai pyytää se erillisenä, jolloin sitä voidaan taltioida osallistujakorttia pitempään.

Nykyajan digitaalisessa todellisuudessa toimii laadukas mediakasvatus paremmin kuin kiellot, niin aikuisille kuin lapsille ja nuorille. Kun ihminen ymmärtää oman ainutlaatuisuutensa ja yksityisyytensä, ohjaa terve käytös luontevasti omaa toimintaa myös digitaalisessa maailmassa. Ihminen ei tällöin esimerkiksi paljasta itsestään yksityiskohtaista tietoa toiselle henkilölle, jota hän ei tunne, eikä julkaise itsestään arkaluontoista sisältöä digitaalisissa ympäristöissä.

Digitaalinen maailma on täynnä mahdollisuuksia ja lukemattomia tapoja toteuttaa luovuutta, itseilmaisua ja yhteisöllisyyttä. Digitaalinen turvallisuus toteutuu parhaiten asennekasvatuksella ja konkreettisella mediakasvatuksella. Digitaalisesta turvallisuudesta puhuttaessa olisi tärkeää käsitellä asiaa positiivisen kautta: mitä kaikkea somessa ja digiympäristöissä saa ja voi tehdä, ja mitä hyötyä ja iloa siitä voi itselle, kavereille, läheisille ja maailmalle olla. Jos taas asiaa lähestytään kieltojen ja vaarojen kautta, syntyy digitaalisesta turvallisuudesta helposti peikko, joka rajoittaa elämää ja yhteisöllisyyttä, ja saattaa myös houkutella kokeilemaan rajoja itselleen ja ympäristölleen haitallisilla tavoilla. Kiellot ja rajoitukset ovat osa mediakasvatusta, mutta parhaat tulokset saadaan, kun ne tuodaan pedagogisesti innostavalla tavalla esiin.

Seurakuntalaisten digitaalisesta turvallisuudesta voidaan huolehtia samoin periaattein kuin muustakin turvallisuudesta; tukemalla seurakuntalaisen minäkuvaa ja itsetuntoa, rohkaisemalla tukemaan ja auttamaan toisia ja puhumalla jyrkästi kiusaamista ja syrjintää vastaan. Digitaalisen ympäristöt laajentavat ja syventävät parhaimmillaan seurakuntalaisten yhteisöllisyyttä ja tekevät seurakunnasta saavutettavamman.

3.7 Kiusaaminen, ennaltaehkäisy ja puuttuminen

Kiusaaminen on hetkellistä, toistuvaa tai pitkään jatkuvaa ja alistavaa ruumiillista tai henkistä väkivaltaa. Kiusaamiseen liittyy yleensä voimasuhteiden epätasapaino; kiusattu on jollakin tavalla puolustuskyvytön kiusaajaan tai kiusaajiin nähden. Nimittely tai pilkkaaminen on kiusaamista, jos samaa ihmistä nimitetään uudestaan ja uudestaan. Hyvin usein kiusaaminen on hienovaraista ja muille varsin näkymätöntä, joukosta ulossulkemista.

Kiusaamista ehkäistään esimerkillä ja rohkaisulla hyvään käytökseen ja vastuuntuntoon seurakunnan kaikessa toiminnassa. Vastuuntuntoon kuuluu mm. muiden huomioon ottaminen, ympäristöstä huolehtiminen, heikompien puolustaminen sekä toisten auttaminen. On tärkeää pyrkiä avoimeen vuorovaikutukseen ja suvaitsevan toimintakulttuurin syntyamiseen. Tarvittaessa kiusaamisesta puhutaan ja kaikille tehdään selväksi, ettei kiusaamista hyväksytä – esimerkiksi rippikoulussa voidaan sopia ja kirjata säännöt yhteiselle vuorovaikutukselle. Lasten ja nuorten toiminnassa aikuisten on tärkeää olla aina läsnä ja kuulolla: turvallisuuskulttuuria kehittämällä vältetään kiusaamisen syntymiselle otollisia tilanteita.

Lasten ja nuorten kanssa voi puhua siitä, mitä itse voi tehdä tullessaan kiusatuksi. Esimerkiksi: "Kiusaamistilanteessa sano päättäväisesti ja tarkasti mistä et pidä: "Jätä minut rauhaan, koska en pidä siitä, että sinä..." Lähde pois kiusaajan luota. Kerro aikuiselle, kun huomaat kiusaamista. Kerro, jos olet itse kiusattu tai kiusaaja tai näet toveriasi kiusattavan. Älä suostu jättämään ketään ulkopuolelle. Ole kiusatulle kaveri, älä jätä häntä yksin. Rohkaise kiusattua kertomaan kiusaamisesta jollekin aikuiselle, voit myös itse tarjoutua kertomaan hänen puolestaan. Jos olet kiusattu, pyri löytämään ystävä. Yhdessä olette vahvempia."

Lapsia ja nuoria on tärkeää rohkaista kertomaan kiusaamistilanteista, ja aikuisen tehtävänä on puuttua kiusaamistilanteisiin heti. Kun kiusaamista havaitaan tai epäillään, aikuiset ottavat prosessin johtoonsa ja asian selvittämisestä sovitaan asianosaisten kanssa. Selvittelyn tavoitteena on tilanteen rauhoittaminen ja selkeyttäminen. Selvitetään, mitä on tapahtunut ja ketkä ovat osallisena. Yleensä tarvitaan erikseen keskustelu kiusatun kanssa ja keskustelu kiusajaan kanssa. Tilanteen salliessa annetaan osallisille mahdollisuus esittää ratkaisumalleja. Tilanteesta on yleensä asiallista tiedottaa asianosaisten huoltajille ja tarvittaessa kutsutaan kiusatun ja kiusajaan huoltaja tapaamiseen.

Koulumaailmassa on saatu hyviä kokemuksia VASTUUNPORTAAT-toimintamallista (<http://www.edu.fi/oppimateriaalit/vastuunportaati/>) Toimintamallin tarkoitus on ohjata oppilasta ottamaan vastuuta teostaan. Ideana on, että nuoren ottaessa vastuun teostaan hänen vastuuntuntonsa kasvaa ja siten todennäköisyys rikkomuksen uusimiseen pienenee.

Vastuun ottamisella tarkoitetaan vaiheittaista prosessia, jossa vääryyden tehnyt nuori (1) suostuu keskustelemaan tapahtuneesta ja myöntää tekonsa, (2) osoittaa ymmärtävänsä tekonsa haitalliset seuraamukset, (3) pyytää anteeksi tekemänsä vääryyden, (4) suostuu vastaamaan tekonsa seurauksista, joista sovitaan muiden asianomaisten kanssa, (5) lupaa olla tekemättä toiste vastaavaa sekä sopii jo etukäteen tuon lupauksensa rikkomisen seurauksista ja (6) osoittaa vastuuntuntoa osallistumalla jollakin tavalla kyseisen kaltaisten vääryyksien ehkäisemiseen. Vääryydellä tarkoitetaan tässä yhteydessä mitä tahansa moraalitonta tai kiellettyä tekoa, kuten varastamista, väkivaltaista käyttäytymistä, kiusaamista, ilkivaltaa tai muuta yhteisesti sovittujen sääntöjen rikkomista.

Kaavamaiset ja autoritäärisesti määrätyt rangaistukset eivät yleensä auta hillitsemään kiellettyä käyttäytymistä. Joissakin tapauksissa ne saattavat jopa lisätä sitä. Näin käy helposti, etenkin jos lapsi tai nuori kokee hänelle määrätyn rangaistuksen epäoikeudenmukaisena ja reagoi siihen uhmakkaasti. Onnistuneella rikkomuksen selvittelyllä voi olla jopa pitkäaikainenkin myönteinen vaikutus nuoren käyttäytymiseen edellyttäen, että hän kokee sen oikeudenmukaiseksi ja että se tapahtuu yhteisymmärryksessä hänen ja hänelle merkityksellisten ihmisten kanssa.

Kiusaamista voi tapahtua myös aikuisten kesken ja esimerkiksi työpaikalla. Myös näihin tulee puuttua välittömästi ottamalla yhteyttä esimerkiksi toiminnasta vastaavaan työntekijään tai esimieheen. Kiusaamisen käsittely kuuluu esimiehelle ja on työnantajan vastuulla. Mikäli kiusaaja on esimies, asia kuuluu tämän esimiehelle. Kiusaamisen kohteeksi joutuneen tulisi ilmoittaa tekijälle, ettei hyväksy tämän käytöstä. Jos kyseessä on esimies, asiasta voi ilmoittaa suoraan tämän esimiehelle. Kaikki työntekijät ovat kuitenkin velvollisia ilmoittamaan työpaikalla havaitsemastaan kehen tahansa kohdistuvasta epäasiallisesta kohtelusta.

Työpaikkakiusaaminen kuuluu seurannan ja valvonnan näkökulmasta myös työsuojeluvaltuutetun ja työterveyshuollon piiriin. Työsuojeluvaltuutetut ja työterveyshuolto antavat tietoja ja ohjeita sekä voivat olla tarvittaessa apuna epäasiallisen kohtelun käsittelyssä. Työntekijällä on aina mahdollisuus pyytää työsuojeluvaltuutettua, luottamusmiestä tai muuta tukihenkilöä mukaan minkä tahansa epäasiallisen kohtelun käsittelyyn.

Seurakunnalle työnantajana on laadittu ”Hyvän kohtelun edistäminen työpaikoilla”- ohjeistus. Asiakirjan periaatteet ja toimintaohjeet sitovat ja ohjaavat kaikkia seurakuntia ja kaikkia kirkon työntekijöitä.

[http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/ED33A7253EB95793C22582520024F54B/\\$FILE/Suositus_hyvan_kaytoksen_edistamisesta.pdf](http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/ED33A7253EB95793C22582520024F54B/$FILE/Suositus_hyvan_kaytoksen_edistamisesta.pdf)

[http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/FBBF3BAC8B0F5ADAC225828F00282DD4/\\$FILE/Suositus_hyvan_kaytoksen_edistamisesta.pdf](http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/FBBF3BAC8B0F5ADAC225828F00282DD4/$FILE/Suositus_hyvan_kaytoksen_edistamisesta.pdf)

3.8 Syrjinnän ja rasismien torjunta

Kirkolla ja sen seurakunnilla on julkisoikeudellinen asema, joka merkitsee viranomaisvastuuta. Vuoden 2015 alusta voimaan tulleen yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia ja ettei ketään saa syrjiä esimerkiksi iän, ihonvärin, sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, uskonnon tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lain mukaan viranomaisten, koulutuksen järjestäjien sekä työnantajien tulee arvioida ja edistää yhdenvertaisuutta omassa toiminnassaan.

Seurakuntien tulee olla kaikille ihmisille turvallisia tiloja. Turvallinen tila -ajattelu rohkaisee tulemaan tietoisiksi siitä, mikä kaikki seurakunnan toiminnassa ja kommunikoinnissa ehkäisee hyvää ja turvallista yhdessä olemista. Se auttaa tulemaan tietoisiksi, mikä kaikki aiheuttaa ihmisille pelkoa, paha oloa ja turvattomuutta, tarvetta suojautua, poistua paikalta tai häivyttää itseään.

Työntekijälle turvallisen tilan periaate merkitsee tietoisuutta vallasta ja vastuusta. Se merkitsee syrjinnän, rasismien, manipulaation ja väärinkäytösten riskien tunnistamista ja tietoista panostamista niiden poistamiseen. Tarvittaessa tämä merkitsee valmiutta muuttaa omia toimintatapojaan ja puuttua väärään toimintaan.

Syrjintää ja rasismia esiintyy hyvin arkisissa tilanteissa ja erilaisessa toiminnassa. Sitä voi esiintyä myös työntekijöiden kesken, esimerkiksi eristämällä joku työntekijä työyhteisöstä. Ongelma koskettaa niin lapsia, nuoria kuin aikuisiakin. Seurakunnan johtajien ja esimiesten sekä työntekijän rooli on olennainen, mikäli jossakin tilanteessa, tapahtumassa tai työpaikalla kohdataan syrjintää tai rasismia. Asian sivuuttaminen tai vähättely voi olla syrjintää kohdanneelle loukkaavaa ja jopa traumatisoivaa. Syrjintää tai rasismia tulisi käsitellä väärää kohtelua kohdanneen omien kokemusten kautta. Jos puututaan vain syrjinnän tai rasismien vakavampiin muotoihin, korostuu uhrin yksin jääminen asian kanssa. Syrjivä tai rasistinen käytös ei ole koskaan hyväksyttävää, eikä sitä tarvitse sietää. Rasistinen tai syrjivä toiminta on Suomen lainsäädännössä rangaistava teko.

Rasismien ja syrjinnän ehkäisy vaatii pitkäjänteistä ja johdonmukaista työtä, yhteisön osallistamista ja sen laajasta hyvinvoinnista huolehtimista sekä väärin kohtelua kohdanneiden kuuntelemista. Seurakunnissa on erinomainen mahdollisuus tukea erilaisten ihmisten kohtaamista ja keskustelua arjessa. Tämän avulla voi kasvattaa ymmärrystä ja toisaalta luoda luottamusta ihmisten kesken.

Turvallista yhteisöä voidaan edistää eri tavoin.

- Puhutaan minä-muodossa sen sijaan, että tehdään tulkintoja tai tuomitaan toisen henkilön toimintaa tai motiiveja. Opetellaan ilmaisemaan itseä omasta kokemuksesta käsin.
- Ei pyritä ratkaisemaan, neuvomaan tai "korjaamaan" muita. Ei pyritä muuttamaan muita ihmisiä vaan annetaan heidän olla sellaisia kuin he ovat ja tuntea siten kuin he tuntevat.
- Hyväksytään kaikenlaiset tunteet: On eri asia saada tuntea siten kuin tuntee (esim. iloa, surua, tyytyväisyyttä) kuin, että ilmaisee muita vahingoittavasti omia tunteitaan (esim. tiuskiminen, huutaminen, muiden mitätöinti). Tunteiden hyväksyminen voi käytännössä näkyä esim. kykynä olla läsnä, kuulla hiljaa toista sanomatta mitään itse.
- Hyväksytään ristiriitaiset tilanteet. Ristiriidat ovat luonnollinen asia ihmisten välillä, sillä jokaisella on yksilöllisiä tarpeita ja erilaisia näkökulmia
- Vältetään kaikkea muita alentavaa, nöyryyttävää tai vähättelevää käyttäytymistä. Jotta jokainen voisi kokea olevansa turvassa, toiminnan tulee tukea hyväksytyksi tulemisen sekä samanarvoisuuden kokemusta. Jokainen on vastuussa omasta käyttäytymisestään ja elekielistään. Kaikenlaista hienovaristakin elekieltä, joka voi saada toisen puolustuksen heräämään, tulee välttää.

- Kysytään toisen näkemystä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että jokainen voi ilmaista tunteita ja ajatuksia ilman pelkoa, että joku toinen tuomitsee niitä. Harjoitellaan uusien näkökulmien ottamista kuuntelemalla ja kysymällä lisää toiselta hänen näkökulmistaan.

Käytännön vinkkejä rasismien ja syrjinnän käsittelemiseksi löytyy esimerkiksi Suomen Punaisen Ristin sivuilta. <https://www.eirasismille.fi/mita-on-rasismi>

Toisinaan seurakunnissa on erimielisyyttä erilaisista asioista. Tällaisia tilanteita varten seurakuntia varten on kehitetty erityinen materiaali kunnioittavasta keskustelusta [http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/6AFF31F21A7C452FC225808F0050956A/\\$FILE/Armo-ja-yhteys-aineisto.pdf](http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/6AFF31F21A7C452FC225808F0050956A/$FILE/Armo-ja-yhteys-aineisto.pdf)

3.9 Hengellinen turvallisuus

Turvallista hengellistä yhteisöä vahvistetaan ylläpitämällä ja vaalimalla pakottomuutta ja ihmisiä kunnioittavaa ilmapiiriä. Siinä pätevät yleiset sielunhoidon lainalaisuudet. Jumalanpalveluksissa ja kirkollisissa toimituksissa on tärkeää toimia sensitiivisellä otteella ja välttää kaikkea sellaista puhetta, joista voi kuulla hylkäämistä, tuomiota ja torjutuksi tuleamista. Turvallinen hengellinen tilaisuus on inklusiivinen, sisäänsä sulkeva: Kaikki ihmiset toivotetaan tervetulleeksi, ketään ei tuomita tai hylätä edes passiivisesti eli kohtaamatta jättämällä. Turvallisessa hengellisessä puhutavassa ei tiedetä tai oleteta toisten puolesta, vaan kuunnellaan ja asetutaan rinnalle.

Hengellisen tilaisuuden turvallisuus lisääntyy, kun osallistujille kuvaillaan tapahtumien kulkua riittävästi etukäteen. Perinteet, tuttuus ja toisto tuovat usein turvallisuutta, mutta toisaalta vaihtelu ja yllätykset tuovat iloa.

Miten tunnistan hengellisen väkivallan

Myös seurakunnassa voi esiintyä hengellistä väkivaltaa. Uskontojen uhrien tuki ry nimeää 16 kriteeriä uskonnollisen yhteisön arvioinnin avuksi:

- Sisäinen kontrolli:** miten paljon yhteisö määrää jäseniensä henkilökohtaisista asioista, jäsenen velvollisuus raportoida tekemisistään ylemmässä asemassa oleville.
- Johdon autoritaarisuus:** kuinka erehtymättöminä johdon määräyksiä on pidettävä, suljetaanko niiden arvostelija ulkopuolelle. Velvollisuus totella johtajan/johtajien käskyjä.
- Opillinen dogmaattisuus:** todellisuuskäsityksen ja oppien jäykkyys. Suvaitsemattomuus erilaista ajattelua kohtaan. Kuinka pitkälle oppi ajattelee jäsenen puolesta tarjoten valmiit mielipiteet.
- Syylittäminen:** onko jäsenen etsittävä vikaa aina itsestään, jos ei sopeudu yhteisöön.
- Vainoharhaisuus:** kuinka paljon jäseniä pelotellaan todellisilla tai kuvitelluilla vihollisilla, joita voivat olla erilaiset viranomaiset, virallinen (lääke)tiede, ja ennen kaikkea yhteisöstä lähteneet ja siihen kriittisesti suhtautuvat entiset jäsenet.
- Maailmankielteisyys:** näkeekö yhteisö maallisen elämän yhteisön ulkopuolella täysin arvottomana. Väittääkö se yhteisöön kuulumattomien ihmisten joutuvan kuoleman jälkeen helvettiin tai syntyvän uudestaan huonoihin oloihin. Onko sillä apokalyptinen visio, jossa maailmanloppu on lähellä ja vain yhteisöön sitoutuneet jäsenet pelastuvat.
- Sensuuri:** missä määrin yhteisö rajoittaa jäsenten mahdollisuutta tutustua ulkopuolisiin näkemyksiin yhteisöstä. Suoran kiellon lisäksi sensuuri toimii usein epäsuorana ryhmäpaineena: kunnan jäsenen ei odoteta haaskaavan aikaansa maallisiin tai demonisiin tiedonlähteisiin.

- h) **Ihmissuhteiden rajoittaminen:** onko painetta hylätä eri tavalla ajattelevien ystävien ja omaisten seura, entinen elämä harrastuksineen ja ilonaiheineen.
- i) **Uusien jäsenien värväys:** kuinka paljon painoa annetaan uusien jäsenien hankkimiselle ja lähetystyölle.
- j) **Peiteryhmät:** kuinka suuri määrä yhteisöllä on sen määräysvaltaan kuuluvia ryhmiä, joilla on toinen nimi kuin yhteisöllä, esim. peiteyhtiöt ja ”hyväntekeväisyysjärjestöt”, joiden tosiasiallinen tarkoitus on tuoda lisää kannattajia ja rahaa.
- k) **Varakkuus:** kuinka paljon rahaa tai omaisuutta yhteisöllä on käytössään tai se pyrkii haalimaan; miten paljon jäseniä painostetaan lahjoittamaan omaisuuttaan yhteisölle (esim. kymmenykset tuloista, erikoiskolehdit, yhteisölle testamentatut perinnöt).
- l) **Poliittinen vaikutusvalta:** kuinka paljon poliittista vaikutusvalta yhteisö haluaa tai on pystynyt hankkimaan esim. sijoittamalla jäseniään vaikutusvaltaisiin asemiin yhteiskunnassa.
- m) **Seksuaalinen manipulaatio:** kuinka tarkkaan johtajat määräävät alaistensa seksielämästä.
- n) **Eroa harkitsevien painostus:** kuinka voimakkaasti jäseniä pyritään estämään lähtemästä liikkeestä tai kuinka paljon entisiä jäseniä painostetaan liittymään takaisin lahkoon, esim. yöllisten puhelinsoittojen avulla.
- o) **Väkivallan hyväksyminen:** kun johto harjoittaa sitä tai on kyse liikkeen edusta.
- p) **Totisuus:** kyvyttömyys sietää ryhmään, sen johtajiin tai oppeihin kohdistuvaa leikinlaskua

Hengellisen väkivallan ilmetessä on tarpeen ottaa yhteyttä seurakunnan vastuullisiin tahoihin, esimerkiksi kirkkoherraan tai luottamushenkilöihin. Lisäksi on mahdollista selvittää asiaa ottamalla yhteyttä hiippakunnan tuomiokapituliin.

<http://www.uskontojenhrientuki.fi/uskonyhteisoista/milloin-huolestua/>

4 Seksuaalinen turvallisuus

4.1 Johdantoa

Seksuaalinen turvallisuus merkitsee sekä fyysisen että henkisen tason turvallisuutta: mahdollisuutta luottaa siihen, että on toisten ihmisten kanssa turvassa ja tulee omana itsenään suojelluksi ja kunnioitetuksi. Kypsä ja terve seksuaalisuus sisältää rakastavan ja hyväksyvän suhtautumisen ihmisyteen, sukupuolisuuteen, ruumiiseen ja seksuaalisuuteen. Se merkitsee aina omien ja toisen ihmisen ihmisyden ja rajojen kunnioittamista sekä sanojen että tekojen tasolla. Tämä sisältää ihmisen kohtaamisen kunnioittavasti riippumatta esimerkiksi hänen seksuaalisesta suuntautumisestaan tai perhetaustastaan.

4.2 Turvallinen kosketus

Seurakunnan kohtaamisissa toisinaan kosketetaan toista ihmistä, etenkin kätellään ja halataan. Seurakunta on olemukseltaan varsin vastakulttuurinen suhteessa ajassamme tyypillisille nopeuden, tehokkuuden ja tulosvaatimuksille. Hyvä, lempeä tapa olla yhdessä tarjoaa parhaimmillaan keitaan, jossa voidaan olla yhdessä turvallisesti kaikilla tasoilla.

Koskettaminen on luonnollinen osa ihmisten välistä vuorovaikutusta, mutta samalla ihmisellä on myös aina oikeus olla tulematta kosketetuksi: oikeus omiin rajoihinsa. Koskettamisen tavalla voi viestittää hyväksyntää ja turvallisuutta, mutta myös ylittää rajoja ja aiheuttaa epämukavuuden kokemusta.

Esimerkiksi sielunhoitotyössä ja työhönjauksessa kosketukselle on tärkeää asettaa selkeät, ammatilliset rajat. Sielunhoitotyötä ja työhönjausta tekevä on erityisessä vastuussa siitä, että suojelee asiakasta kaikenlaisten rajojen ylittämislta. Kättely on luonnollinen tapa toivottaa asiakas tervetulleeksi ja hyvästellä hänet, mutta sielunhoitaja tai työhönjaaja ei tee aloitetta esimerkiksi halaukselle. Sama ohje koskee esimiestä suhteessa alaisiinsa tai seurakunnan työntekijää suhteessa seurakuntalaisiin.

Etenkin lasten ja nuorten kanssa usein leikitään ja pelataan pelejä, jotka sisältävät toisen koskettamista. Pelien ja leikkien tulee perustua vapaaehtoisuuteen. On tärkeää, että leikkien ja pelien säännöt ovat kerrottu riittävän tarkasti, jotta osallistuja pystyy itse päättämään osallistumisestaan. Ohjaajien tehtävänä on huolehtia pelien ja leikkien kokonaisvaltaisesti turvallisuudesta.

4.3 Sukupuolisensitiivisyys

Sensitiivisyys merkitsee herkkyyttä. Sukupuolisensitiivisyys on herkkyyttä tunnistaa ja ymmärtää sukupuolen erilaisia merkityksiä ja vaikutuksia. Nämä vaihtelevat ajan, paikan, tilanteen ja kulttuurin mukaan. Joskus sukupuolella on paljon väliä, usein ihmisenä olemisen muut ulottuvuudet ovat tärkeämpiä. Sukupuolisensitiivisydessä ei ole kyse sukupuolierojen häivyttämisestä, kieltämisestä tai pyrkimisestä sellaiseen neutraliteettiin, jossa sukupuolella ei olisi mitään merkitystä.

Sukupuoli ei ennalta määrittele sitä, millaisia olemme yksilöinä tai millaisiksi voimme tulla. Sukupuolisensitiivisessä toiminnassa halutaan kohdata toinen ihminen omana itsenään, ei stereotyyppisenä sukupuolensa edustajana. Sensitiivisyys on myös valppautta tarkastella kriittisesti omia arvojaan, käsityksiään ja toimintatapojaan. Siksi usein puhutaan myös sukupuolietoisesta toiminnasta.

Hyvänä ohjeena lasten ja nuorten kanssa toimittaessa voidaan pitää sitä, että tarjotaan sekä yhteistä että eriytettyä toimintaa, jota suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä lasten ja nuorten kanssa ja heidän osallisuuttaan vahvistaen. Käytännön toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa sukupuolisensitiivisyys toteutuu toiminnan tietoista tarkoituksenmukaisuutta ja tavoitteellisuutta vahvistamalla. Esimerkiksi

varhaiskasvatuksessa pyritään pois sukupuolirajoittuneisuudesta: ei ole tyttöjen ja poikien leikkejä, vaan luovuudelle annetaan tilaa. Valitaan kirjoja, joissa sukupuoliroolit sekoittuvat. Ei ole estettä vaikkapa sille, että poika esittää Mariaa ja tyttö Jeesusta.

On sukupuolisensitiivisyyttä kiinnittää huomiota myös siihen, miten puhutaan: Onko puhetapa luokittelevaa, rajaavaa ja määrittelevää, vai antaako se tilaa ihmisten olla yksilöitä, omanlaisiaan persoonia ja sukupuolensa edustajia kukin omalla tavallaan? Seurakunnassa ei haluta sulkea ketään ulkopuolelle.

<http://www.tasa-arvoinevarhaiskasvatus.fi/mina-ja-kulttuuri/>

4.4 Seksuaalinen tai sukupuoleen perustuva häirintä ja hyväksikäyttö ja siihen puuttuminen

Seurakunnassa tulee olla nollatoleranssi eritasoista seksuaalista ja sukupuolista häirintää kohtaan. *Seksuaalisella häirinnällä* tarkoitetaan tasa-arvolaisissa sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Seksuaalista häirintää ja hyväksikäyttöä ovat esimerkiksi seksuaalisesti vihjailevat eleet ja ilmeet, härskit puheet, kaksimielisit viisit sekä vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset ja kysymykset; seksuaalisesti värityneet aineistot, kirjeet, sähköpostit tai puhelinsoitot; fyysinen koskettelu, sukupuoliyhteyttä tai muuta sukupuolista kanssakäymistä koskevat ehdotukset tai vaatimukset ja äärimmillään raiskaus tai sen yritys.

Sukupuoleen perustuvalla häirinnällä tarkoitetaan henkilön sukupuoleen liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei ole luonteeltaan seksuaalista, mutta jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan tämän henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja jolla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Sukupuoleen perustuva häirintää on esimerkiksi alentava ja kielteinen puhe toisesta sukupuolesta, toisen sukupuolen halventaminen ja kiusaaminen silloin, kun se perustuu kiusatun sukupuoleen.

Seksuaalista ja sukupuoleen liittyvää hyväksikäyttöä ja häirintää tapahtuu myös netissä ja sosiaalisessa mediassa. Erilaisten räikeiden hyväksikäyttömuotojen (kuten lapsen seksuaalisiin tekoihin houkuttelemisen) tai seksuaalissävytteiden viestien lisäksi häirintää tai hyväksikäyttöä on esimerkiksi yksityisyyttä loukkaavien kuvien ottaminen, toisesta otettujen yksityisten kuvien jakaminen ilman asianomaisen lupaa, tai seksin kuvaaminen salaa.

Hyväksikäytöstä ja häirinnästä seuraa yksilölle esimerkiksi voimakkaita kielteisiä tuntemuksia, ajatuksia ja itsesyytöksiä; masentuneisuutta, stressioireita tai muunlaista psyykkistä sairastumista; laajenevia ihmissuhdeongelmia; toistuvaa sairastelua, koulusta tai työstä poissaoloa, terveyden ja hyvinvoinnin häiriöitä, pahimmillaan jopa työkyvyttömyyttä. Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva hyväksikäyttö ja häirintä on aina otettava vakavasti.

4.4.1 Luterilaisen Maailmanliiton ohjeistukset

Seurakuntien työntekijöitä ja vapaaehtoisia koskevat Luterilaisen Maailmanliiton ohjeistukset:

- Kaikkia ihmisiä kohdellaan kunnioittavasti, arvostaen ja yhdenvertaisesti.
- Henkilökohtaisia, ammatillisia tai mitään muitakaan ihmissuhteita ei tule käyttää hyväkseen epäeettisillä tavoilla tai epäeettisiin tarkoituksiin.
- Valta- tai auktoriteettiasemassa olevilla on erityinen vastuu omasta toiminnastaan.

- Kulttuuriset ja sosiaaliset erot ja käytännöt tulee ottaa sensitiivisesti huomioon.
- Toisten rajoja tulee kunnioittaa eikä niitä saa ylittää. Jos ihminen viestittää "ei" vaikkapa sanoittakin, sitä tulee kunnioittaa.
- On tärkeää olla tietoinen ei-toivottavan käyttäytymisen kynnystä madaltavista asioista. Tällaisia ovat esimerkiksi vieraassa ympäristössä oleminen kaukana kotoa, tai runsas alkoholin käyttäminen.
- Kaikkiin epäsoviviin ehdotuksiin tai kontaktinottoihin tulee ja on oikeus ilmaista selvä "ei". On oikeus ilmaista, että epäsoviiva käyttäytyminen ei ole tervetullutta.
- Työntekijän ei ole missään tilanteessa sopivaa vaihtaa rahaa, tavaroita tai palveluksia minkäänlaisiin seksuaalisiin palveluksiin.
- Työntekijän ei ole missään tilanteessa sopivaa osallistua minkäänlaiseen vilppiin, korruptioon, tai epäeettiseen toimintaan.
- Kenestäkään ei pidä antaa väärää todistusta ja esimerkiksi syyttää häntä häirinnästä tai hyväksikäytöstä ilman aihetta, oman edun takia.
- Hyvä ja kunnioittava käyttäytyminen on itsestään selvä osa työtehtävissä, mutta kuluu myös muuhun sosiaaliseen elämään.
- Kaikki seurakuntaan tulevat ilmoitukset häirinnästä tai hyväksikäytöstä otetaan vakavasti ja tutkitaan.
- Häirintää tai hyväksikäyttöä kokeneelle järjestetään keskusteluapua ja ohjausta. Tarvittaessa tehdään rikosilmoitus.
- Myös häirinnästä tai hyväksikäytöstä syytetyille järjestetään keskustelumahdollisuus, mikäli hän sitä toivoo.

(Code of Conduct for Participants in Events Organized by the Lutheran World Federation (LWF), 2016. suom. soveltaen HP)

4.4.2 Hiippakunnalliset toimintaohjeet seksuaalisen häirinnän tai hyväksikäytön ilmetessä

Toisinaan seurakunnissa ilmenee ylilyöntejä ja väärinkäytöksiä suhteessa seksuaalisuuteen ja sukupuolisuuteen. Näihin tulee kaikissa tapauksissa suhtautua vakavasti. Toimintaohjeet seksuaalisen häirinnän tai hyväksikäytön ilmetessä määritellään hiippakunnissa ja niitä voidaan täsmentää seurakunnassa tai seurakuntayhtymässä.

Ohjeiden häirinnästä tai hyväksikäytöstä ilmoittamista varten on tärkeää olla helposti löydettävissä sekä hiippakunnan että jokaisen seurakunnan ja seurakuntayhtymän nettisivuilla. Ohjeiden tulee olla sävyiltään tukea tarjoavia. Ne kirjoitetaan ajatellen ihmistä, joka on joutunut väärän kohtelun uhriksi.

Nettisivuilla ilmaistaan yhteystiedot henkilöille, joihin voi ottaa yhteyttä halutessaan kertoa seksuaalisesta häirinnästä tai hyväksikäytöstä. Yhteyshenkilöiksi tulee aina nimetä mies ja nainen. On hyvä, jos heillä on terapeutista, sielunhoidollista tai muuta psykologista osaamista. On syytä harkita mahdollisuutta kutsua yhteyshenkilö myös kirkon perheneuvonnasta. Rakenne voisi olla esimerkiksi 2 seurakunnan yhteyshenkilöä +1 perheneuvonnan yhteyshenkilö. Yhteyshenkilöiden tehtävänä on ottaa vastaan yhteydenotot liittyen seurakunnan/seurakuntayhtymän hyväksikäyttö- ja häirintätapauksiin ja keskustella tapahtuneesta uhrin tai tapahtunutta todistaneiden kanssa.

Yhteyshenkilö voi tarjota tukeaan pidempään tai ohjata uhrin muun avun piiriin. Aina kun on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen, yhteyshenkilö ohjaa uhrin ottamaan yhteyttä myös poliisiin ja on tarvittaessa siinä tukena. Alaikäisen uhrin kohdalla yhteyshenkilö on tilanteesta riippuen yhteydessä myös alaikäisen vanhempiin sekä lastensuojeluun. Yhteyshenkilöiden on hyvä tutustua paikalliseen poliisiin seksuaalirikoksista vastaavaan asiantuntijaan, ja yhteistyöstä on hyvä sopia jo rakenteen luomisvaiheessa.

Tukea voi saada esimerkiksi rikosuhripäivystys RIKUn, Raiskauskriisikeskus Tukinainen tai kirkon perheneuvonnan psykoterapiaosaamisen kautta.

Yhteyshenkilöt tarvitsevat tehtävään koulutusta, säännöllistä työnohjausta sekä konsultoinnin mahdollisuuden.

www.tukinainen.fi

www.riku.fi

4.5 Työnantajan vastuu

Seksuaalinen häirintä ja sukupuoleen perustuva häirintä työpaikalla on tasa-arvolainsäädännön perusteella kiellettyä. Jokaisen velvollisuutena on välttää käyttäytymistä, joka voidaan kokea epäasialliseksi tai häirinnäksi. Seurakunnalla on työnantajana työturvallisuuslakiin (738/2002) sekä yhdenvertaisuuslakiin (1325/2014) ja naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annettuun lakiin (609/1986) perustuva velvollisuus puuttua epäasialliseen käytökseen. Minkäänlaista häirintää, ahdistelua tai syrjivää käyttäytymistä ei tule hyväksyä. Jokaisella on oikeus toimia ja työskennellä ilman pelkoa häirinnästä. Tasa-arvolaisa asetetaan työnantajalle velvoite myös ennaltaehkäistä häirintää. Ennaltaehkäisy velvoittaa työnantajan pyrkimään sellaiseen tilanteeseen, jossa häirintää ei esiinny.

Seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän tunnistamiseksi ja ehkäisemiseksi on laadittu hyviä ohjeistuksia:

<https://evl.fi/documents/1327140/10126483/Toimintaohjeet%2Bseksuaalisen%2Bh%C3%A4irinn%C3%A4n%2Bja%2Bsukupuoleen%2Bperustuvan%2Bh%C3%A4irinn%C3%A4n%2Btunnistamiseksi%2Bja%2Behk%C3%A4isemiseksi%2BKirkkohallituksessa.pdf/47ff86c7-d499-2a88-221d-263e310151b4>

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/FBBF3BAC8B0F5ADAC225828F00282DD4/\\$FILE/Suositus_hyvan_kayt_oksen_edistamisesta.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/FBBF3BAC8B0F5ADAC225828F00282DD4/$FILE/Suositus_hyvan_kayt_oksen_edistamisesta.pdf)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tasa-arvotiedon keskus. Häirintä.

<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/syrjinta/hairinta.22.12.2017>

Tasa-arvovaltuutettu. Ohjeita ja tietoa. Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä. <https://www.tasa-arvo.fi/web/fi/seksuaalinen-hairinta.22.12.2017>

Työturvallisuuskeskus. Seksuaalinen häirintä.

[https://ttk.fi/etusivu\(vanha\)/tyosuojelu/tyoyhteison_toiminta/seksuaalinen_hairinta.22.12.2017](https://ttk.fi/etusivu(vanha)/tyosuojelu/tyoyhteison_toiminta/seksuaalinen_hairinta.22.12.2017)

Häirinnästä vapaa työpaikka – opas seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseen ja siihen puuttumiseen.

Työelämä 2020 http://www.tyoelama2020.fi/files/2458/Hairinnasta_vapaa_tyopaikka_opas_paivitetty.pdf. 19.3.2018

Hyvä käytös sallittu – Häirintä kielletty! Ohjeita työpaikoille sukupuolisen häirinnän ja ahdistelun varalta. Työturvallisuuskeskus.

4.6 Lasten ja nuorten seksuaalisen turvallisuuden vahvistaminen ja epäkohtiin puuttuminen

Seurakuntien varhaiskasvatuksen ja nuorisotyön tavoitteena on päihteetön, väkivallaton ja turvallinen ympäristö. Kuitenkin, kuten muutenkin yhteiskunnassa, lapset ja nuoret voivat myös seurakunnassa joutua alttiiksi kaltoinkohtelulle, seksuaaliselle häirinnälle tai hyväksikäytölle. Häirinnän kohteena voivat olla sekä tytöt että pojat. Häirintä voi ilmetä ainakin seuraavin tavoin:

- nimittely
- sukupuolisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat huomautukset tai kysymykset
- seksuaalinen koskettelu, kuten nipistely, suutelu, puristelu
- puhelinsoitot, tekstiviestit ja sähköpostit tai seksuaalissävytteiset kirjeet
- halventavat ja seksistiset vitsit
- toistuvat seksuaalissävytteiset ehdotukset tai seksuaaliseen käytökseen viittaavat kutsut
- seksuaaliseen kontaktiin pakottaminen

Häirintä, syrjintä ja hyväksikäyttö ovat vallan väärinkäyttöä. Työntekijänä tai vapaaehtoisena toimivan aikuisen suhde lapseen tai nuoreen on useimmiten valtasuhde. Aikuisen tulee pitäytyä flirtistia ja sukupuolisuuteen kohdistuvista kommentista, jotka eivät ole hyvien käytöstapojen mukaisia ja joilla voi olla vahingollisia seurauksia lapsen ja nuoren kehitykselle.

Häirintää voi tapahtua myös lasten ja nuorten välisissä suhteissa. Huonoa käytöstä on esimerkiksi panettelu, ”huorittelu”, ”homottelu” tai muu loukkaava nimittely. Aikuisen kasvatustehtävään kuuluu näihin tilanteisiin puuttuminen. Lasten ja nuorten rajat ovat aikuisen vastuulla. Puuttumattomuus tulkitaan usein äänettömäksi hyväksymiseksi, vaikka se olisikin aikuisen neuvottomuutta tai pelkoa.

Se, mikä koetaan häirinnäksi, riippuu yksilöstä, tilanteesta, vuorovaikutuksesta ja aiemmista kokemuksista. Ratkaisevaa on silti aina se, miten uhri kokee tilanteen. Jos hän tuntee tulleen häirityksi, asia tulee ottaa vakavasti. Seksuaalinen häirintä loukkaa yksilön oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja itsemääräämiseen. Lapsi tai nuori ei tiedä, missä sallitun toiminnan rajat kulkevat, eikä hän välttämättä uskalla vastustaa vieraan ihmisen auktoriteettia.

Lapselta tai nuorelta ei siis voida edellyttää, että hän osaa tai uskaltaa ilmaista pitävänsä aikuisen käyttäytymistä loukkaavana tai vastenmielisenä. Ei voida myöskään olettaa, että lapsi pystyisi kieltämään häiritsevän käyttäytymisen. Seksuaalisuus voi olla häpeän, loukkauksen, haavoittuvuuden ja hämmennyksen aluetta. Siksi seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutunut lapsi ei välttämättä puhu kokemuksistaan eikä kerro niistä myöhemminkään, edes kysyttäessä.

On ensiarvoisen tärkeää, että toiminnassa mukana olevat aikuiset tiedostavat mahdolliset ongelmat ja puuttuvat ajoissa tilanteisiin, joissa häirintää tai muuta epätervettä vallankäyttöä on aihetta epäillä. Avoin ja jatkuva, ketään syyttelemätön keskustelukulttuuri on paras suoja ehkäistä epätoivottuja tilanteita.

Ennaltaehkäisy: Alaikäisten turvallisuutta vahvistetaan

a) luomalla käytännöt alaikäisten turvallisuutta koskevien asioiden käsittelemiseksi

- Seurakunnissa sovitaan, kuka on toiminnan järjestäjän vastuuhenkilö alaikäisten turvallisuutta koskevissa kysymyksissä. Vastuuhenkilö voi olla esimerkiksi työalan / tiimin esimies.
- Mietitään etukäteen, miten toimitaan mahdollisen häirintä- tai hyväksikäyttöepäilyn ilmetessä.

b) vahvistamalla ilmapiiriä, joka ehkäisee häirintää

- Mietitään, miten voidaan vahvistaa avointa ja kunnioittavaa ilmapiiriä, jossa myös vaikeista asioista pystytään keskustelemaan avoimesti ja jossa lapsille ja nuorille korostetaan, että kaikista

asioista voidaan puhua yhdessä. Pohditaan yhdessä, millaiset toimintatavat edistävät avoimuutta ja hyviä hallintotapoja.

- Lisätään toiminnassa mukana olevien tietoisuutta häirintää koskevista toimintaohjeista. Varmistetaan, että ohjeet ja käytännöt ovat kaikkien tiedossa ja helposti saatavilla.
- Tiedotetaan lasten ja nuorten vanhemmille lasten turvallisuutta koskevista kysymyksistä osana muuta tiedottamista esimerkiksi vanhempaintapaamisissa.
- Varmistetaan, että lapset ja nuoret tietävät, mitä tehdä ja keneen voi olla yhteydessä, jos tuntee oman turvallisuutensa uhatuksi. Seksuaalisesta häirinnästä tai hyväksikäytöstä puhuminen ei saa olla tabu, vaan yksi keskusteluteema muiden joukossa.
- Mietitään, miten lapset ja nuoret voivat osallistua toiminnan suunnitteluun ja saada oman äänensä kuuluviin. Erilaisia osallisuuden tapoja voivat olla esimerkiksi lasten ja nuorten itsensä laatimat pelisäännöt toiminnalle, kyselyt lapsille ja nuorille tai nuorten toimintaryhmät, joilla on mahdollisuus osallistua toiminnan järjestäjän päätöksentekoon.

c) luomalla selkeät käytännöt alaikäisten kanssa toimivien rekrytointiin

- Kiinnitetään huomiota uusien toimijoiden rekrytointiin ja perehdyttämiseen (Laki 504/2002). Toimijat tulee haastatella ja selvittää heidän taustojaan. Toimijoiden kanssa tehtyihin sopimuksiin on kirjattava vastuut ja sitoutuminen alaikäisten turvallisuutta koskeviin toimintaohjeisiin. (ks. soste.fi ja TEM.fi)
- Mikäli vapaaehtoinen työskentelee säännöllisesti yksin alaikäisten kanssa, seurakunnalla on oikeus tarkistaa rikosrekisteriote. (Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä 148/2014, joka koskee lasten parissa tehtävää vapaaehtoistyötä.)

d) lisäämällä toiminnan läpinäkyvyyttä

- Suositetaan tiimityötä, kun toimitaan alaikäisten kanssa. Pyritään siihen, että ryhmässä on aina vähintään kaksi aikuista, esimerkiksi ohjaamassa harrasteryhmiä tai leirien yövahteina.
- Suositetaan avointa toimintaa, johon esimerkiksi vanhemmat pääsevät tutustumaan.

e) kouluttamalla vapaaehtoisia ja keräämällä palautetta

- Järjestetään koulutusta, jossa käsitellään tässä ohjeessa esiin tuotuja asioita ja menettelytapoja.
- Kerätään lapsilta, nuorilta ja heidän vanhemmiltaan palautetta seurakunnan työstä ja vapaaehtoistoiminnasta, erityisesti lasten turvallisuuteen ja koskemattomuuteen liittyvistä asioista.

Puuttuminen: Silloin, kun häirintää tai hyväksikäyttöä tapahtuu

vastuu asian hoitamisesta on yksin aikuisilla, ei lapsella tai nuorella.

- a) Työntekijöiden ja vapaaehtoisten tulee olla tietoisia häirintäepäilyjen ja -tapausten varalle luoduista käytännöistä. Ikävissäkin tapauksissa on helpompi edetä, kun toimintatavat on yhteisesti sovittu ja ne ovat kaikkien tiedossa. On erittäin tärkeää, että lapset ja nuoret tietävät, keneen he voivat olla yhteydessä.
- b) Kaikki valitukset ja epäilyt tarkistetaan huolellisesti. Valitukseen ja epäilyksiin tulee aina suhtautua vakavasti. Vaikka kysymyksessä ei olisikaan vakava epäily hyväksikäytöstä, vaan pikemminkin huoli siitä, että aikuisen tai nuoren käyttäytyminen alkaa liukua väärään suuntaan, siihen tulee puuttua.
- c) Rikosepäilyihin on tärkeää puuttua välittömästi. Aina kun on syytä epäillä, että kysymyksessä on rikos eli rikoslaissa mainittu teko, on otettava viipymättä yhteyttä poliisiin, joka ottaa yhteyttä lastensuojeluviranomaiseen. Lisäksi tulee olla yhteydessä myös lapsen tai nuoren vanhempiin, ellei ole syytä pelätä, että tämä aiheuttaisi lapselle tai nuorelle uhkaa tai vaaraa.

- d) Kun kyseessä on huoli lapsen tai nuoren turvallisuudesta, tehdään lastensuojeluilmoitus. Lastensuojeluilmoitus on huolenilmaus, jonka perusteella sosiaaliviranomaiset käynnistävät selvittelyn siitä, onko perheessä tarvetta lastensuojelun avulle. Sen tekemiseen tulee olla matala kynnyks. Kiireisessä tilanteessa tehdään ilmoitus välittömästi oman kunnan sosiaalipäivystykseen, tai numeroon 112. Ilmoitus on hyvä tehdä puhelimitse. Ilmoituksen tekemiseen tarvitaan lapsen etu- ja sukunimi ja mielellään myös syntymäaika ja osoite.
- e) Tilannetta ei kannata hoitaa yksin, vaan yhteistyössä toisen vaitiolovelvollisen ammattilaisen kanssa.
- f) Salassapitovelvollisuudesta suhteessa ulkopuolisiin pidetään tarkasti huolta. Asianosaisille on tärkeää viestiä selvästi ja totuudenmukaisesti.
- g) On olennaista huolehtia, että uhri ei jää tilanteessa yksin ja ilman tukea. Tuen tulee olla tarvittaessa pitkäkestoista. Tilanteesta riippuen myös uhrin vanhempia kuullaan ja heille järjestetään tukea. Kaikkien osapuolten on oikeus tietää, miten valituksen tai epäilyn käsittely etenee ja miten seurakunta on reagoinut asiaan, esimerkiksi tehnyt ilmoituksen poliisille. Ulospäin viestittäessä on tärkeää huolehtia sekä mahdollisen uhrin että mahdollisen tekijän oikeusturvasta.

www.oikeuskanslerikeskus.fi

4.7 Miten toimia, kun joku kertoo häirinnästä tai hyväksikäytöstä

Kun joku kertoo sinulle häirinnästä tai hyväksikäytöstä:

- Rauhoita mielesi. Kuuntele aktiivisesti ja keskittyneesti kokemuksestaan kertovaa lasta, nuorta tai aikuista. Reagoi myötätunnolla.
- Pysy rauhallisena, vaikka asia tuntuisi sinusta vaikealta.
- Ilmaise, että henkilö on tehnyt oikein kertoessaan asiasta sinulle.
- Paina kertojan käyttämät sanamuodot mieleesi, ja tee tapaamisen jälkeen muistiinpanot. Käytä henkilön omia sanoituksia.
- Älä kyseenalaista henkilön kertomaa asiaa tai yritä osoittaa ristiriitaisuuksia hänen kertomassaan.
- Älä tee johdattelevia kysymyksiä tai anna ennenaikaisia lupauksia/vastauksia.
- Älä pyri itse selvittämään asiaa enempää, jos se kuuluu viranomaisille. Kerro ihmiselle, mitä seuraavaksi tapahtuu: Miten asiaan puututaan ja miten prosessi etenee. Kerro esimerkiksi, jos kyseessä saattaa olla rikos ja asiassa on syytä ottaa yhteys poliisiin.
- Rikosepäilyn kohdalla ota yhteys poliisiin tai ohjaa aikuinen uhri tekemään niin itse. Poliisi ottaa yhteyden lastensuojeluviranomaisiin, mikäli uhri on alaikäinen.
- Mikäli kyseessä ei ole rikos mutta olet huolissasi alaikäisen turvallisuudesta, tee lastensuojeluilmoitus. Kiireisessä tilanteessa tee ilmoitus puhelimitse välittömästi oman kunnan sosiaalipäivystykseen, tai numeroon 112.
- Ota yhteyttä alaikäisen vanhempiin, mikäli ei ole syytä epäillä tästä olevan uhrille vaaraa tai haittaa.
- Huolehdi siitä, että uhri ei jää tilanteen kanssa yksin. Tarjoa pitkäjänteistä tukea tai ohjaa uhria tuen piiriin, tarvittaessa "saattaen vaihtaan".
- Älä koskaan yritä selvittää tapahtunutta kutsumalla häirinnästä/hyväksikäytöstä epäiltyä ja hänen uhriaan keskustelemaan yhdessä.
- Myös hyväksikäytetyn perhe tai muu lähiomainen saattaa tarvita tukea.
- Huolehdi omasta jaksamisestasi sekä mahdollisuudesta saada tukea ja konsultaatiota.

5 Turvallista vapaaehtoisuutta

5.1 Johdantoa

Vapaaehtoistoiminta on keskeinen osa seurakuntalaisuutta ja seurakunnan jäsenyyttä.

Vapaaehtoistoiminta ei ole erillinen toimintamuoto vaan tapa elää todeksi kristillistä uskoa ja kasteeseen perustuvaa yhteistä pappeutta. Seurakunnan jäsenyys ei kuitenkaan tyhjene vapaaehtoisuuteen. Jokainen elää kutsumustaan kristittynä valitsemallaan tavalla.

Kirkon vapaaehtoistoiminta koostuu seuraavasta osa-alueista:

- Organisoitujen vapaaehtoistehtävät, jotka liittyvät kirkkolain 4 luvussa (1 §) määriteltyihin seurakunnan tehtäviin, esimerkiksi kerhonohjaajat, isostoiminta, kirkkoväärtit, ryhmätoiminta, kuorolaiset, lähimmäispalvelu, puhelin- ja verkkoauttaminen, ruokailut ja elintarvikejakelu jne.
- Luottamushenkilötoiminta, jonka tehtävät liittyvät seurakuntien hallintoon.
- Seurakuntalaisten itseorganisoituva toiminta, jossa seurakuntalaiset toteuttavat kristillisyyttään osana seurakuntaa.

5.2 Vapaaehtoisen turvallisuus

Vapaaehtoistoiminnassa kaikkien etu on että, turvallisista toimintaolosuhteista huolehditaan mahdollisimman hyvin. Vapaaehtoistojen koskevat soveltuvasti samat ohjeet kuin työntekijöitä luvussa Työntekijän turvallisuus.

Työturvallisuuslaissa (23.8.2002/738) on erillinen maininta vapaaehtoistyöstä. Lain mukaan vapaaehtoistyötä organisoivan tahon on huolehdittava siitä, että vapaaehtoisen turvallisuus tai terveys ei vaarannu vapaaehtoistyössä. Vastaavasti vapaaehtoisen on noudatettava vapaaehtoistyötä ja työpaikkaa koskevia turvallisuusohjeita sekä käytettävä suojaimia ja apuvälineitä, jotka hänelle on annettu. Vapaaehtoinen saattaa olla tekemisissä esimerkiksi erilaisten apuvälineitten kanssa, joiden käytöstä hänellä ei ole aiempaa kokemusta. Työturvallisuuskysymyksiä käydään läpi perehdytyskoulutuksissa, mutta vapaaehtoisen on hyvä kerrata ohjeita ja kysyä tarpeen mukaan lisätietoa. Koska vapaaehtoinen ei ole ammattilainen, häneltä ei voida odottaa ammattitaidon ja työkokemuksen mukaista osaamista. Vapaaehtoinen ei tunne ”työolosuhteita” yhtä syvästi kuin seurakunnan palkattu henkilökunta, joten hänen tulee huolehtia turvallisuudesta siinä laajuudessa kuin opastus, ohjeet ja normaali huolellisuus edellyttävät.

Vapaaehtoistehtävän fyysinen turvallisuus

Toiminnasta vastaavan työntekijän tulee huolehtia, että tilat ovat asianmukaiset vapaaehtoistehtävän hoitamiseksi. Samoin kuin henkilökunnalle, myös vapaaehtoisille tulee taata turvallinen työskentely. Vapaaehtoiset toimivat seurakunnan tiloissa usein iltaisin ja mahdollisesti ilman vahtimestarityövoimaa. On tärkeää, että myös vapaaehtoiset tietävät, miten toimitaan hätätilanteessa. Turvallisuutta lisää se, että on laadittu selkeät toimintaohjeet myös osallistujille. Näin vapaaehtoinen ei tahtomattaan joudu järjestyksenvalvojaksi.

Yksityiskodeissa toimivat vapaaehtoiset toimivat monenlaisissa ympäristöissä (lähimmäispalvelu, ulkoiluystävät, saapaspäivystäjät ym.), eivätkä he voi aina paikan päällä saada apua tai neuvoa, miten heidän tulisi toimia. Toiminnan järjestäjä seurakunnassa määrittelee ehdot, joiden mukaan vapaaehtoiset toimivat kodeissa. Jotta vapaaehtoisten turvallisuus voidaan varmistaa, kodeissa toimivien vapaaehtoisten perehdytys on ensiarvoisen tärkeää. Perehdytyksessä tulee nostaa esille turvallisuuteen liittyviä tilanteita.

Vapaaehtoistehävän psyykkinen ja sosiaalinen turvallisuus

Monet vapaaehtoistoiminnan tehtävät ovat vuosien myötä käyneet henkisesti entistä vaativammiksi. Erityisesti sielunhoitotehtävissä esimerkiksi puhelin- ja verkkoauttamisessa, sairaaloissa ja lähimmäispalvelussa elämän vastoinkäymisten ja tuskallisten tai mieltä painavien elämänkokemusten käsittely voi johtaa vapaaehtoisen henkiseen kuormittumiseen. Sairaaloissa ja hoitolaitoksissa toimiminen voi olla vapaaehtoiselle ahdistavaa. Kotona yksin asuvien ikäihmisten asiointiapu tai ulkoileminen heidän kanssaan voi olla haastavaa tuettavan henkilön heikentyneen toimintakyvyn takia. Vanhusystävän menetys voi aiheuttaa vapaaehtoiselle surun ja luopumisen tunteita sekä avuttomuuden kokemusta. Saapastoiminnassa kohdataan raskaissa elämäntilanteissa olevia nuoria ja joudutaan esim. lähelle kuoleman surua.

Jotta vapaaehtoinen voi toimia turvallisesti ja hyvällä mielellä, hänellä on oltava seurakunnan työntekijä tai vertaistukihenkilö työhohjaajana tai purkumahdollisuuden tarjoajana. Toivottavaa on, että vapaaehtoisen ja työntekijän yhteys on säännöllistä joka tapauksessa. Sen lisäksi on tärkeää, että työntekijä on käytettävissä nopeasti, jos vapaaehtoistehävässä tulee erityisen kuormittava tilanne. Esimerkiksi Kirkon keskusteluavun puhelin- ja verkkoauttamisen päivystäjät kokoontuvat säännöllisesti työhohjaus ja purkupalaveriin keventämään mieltään ja toisaalta oppimaan uutta. Vapaaehtoisen tulee voida syyllistymättä myös vaihtaa tehtäviä toisiin tai lopettaa, jos hän kokee tehtävän henkisesti itselleen liian vaativaksi.

Vapaaehtoistehävän kannalta oikein mitoitettu koulutus ja tuki

Seurakunnassa vapaaehtoisten sekä toimintaan osallistuvien psyykkistä ja fyysistä turvallisuutta edistetään ja mahdollistetaan vapaaehtoisten koulutuksella, työhohjauksella ja muulla tuella. Koulutuksen ja tuen on järkevää olla suhteessa tehtävän vaatimuksiin. On tärkeää varustaa vapaaehtoinen riittävällä tehtävässä tarvittavalla osaamisella. Toisaalta ei ole mielekäästä järjestää pitkää koulutusta silloin, kun normaalit kansalaistaidot riittävät tehtävän menestykselliseen hoitamiseen.

Rekrytoitaessa tehtävään on tärkeää selkeästi määritellä, mihin tehtävään vapaaehtoisia etsitään, millaista sitoutumista se edellyttää, mitä osaamista tehtävässä tarvitaan ja millaista tukea ja koulutusta tehtävässä on tarjolla. Asianmukainen opastus tehtävään on aina paikallaan. Sen lisäksi erityisesti sielunhoidon vapaaehtoisten tehtäviin (mm. lähimmäispalvelu, puhelin- ja verkkoauttaminen, sairaalat, rukouspalvelu, saapastoiminta) ja lasten ja nuorten kanssa toimimiseen (mm. kerhohohjaajat, isokset) on vastuutonta kutsua vapaaehtoisia ilman, että tarjotaan heille asianmukaista koulutusta.

Koulutuksen jälkeen tehtävään annetaan vapaaehtoiselle tukea. Tätä ovat esimerkiksi säännöllinen yhteydenpito vapaaehtoisten ja vastaavien työntekijöiden välillä, tarvittavat työhohjauspalaverit esimerkiksi ryhminä, mahdollisesti täydennyskoulutus sekä sopiva kiitos ja virkistys.

Salassapitovelvollisuus

Vapaaehtoisia sitoo lakisääteinen vaitiolovelvollisuus, josta on tehtävä kirjallinen sopimus. Vapaaehtoisella ei ole lupaa kertoa asiakkaan asioita ulkopuolisille, ei myöskään toiminnan loppumisen jälkeen. Vapaaehtoisten ja luottamushenkilöiden vaitiolon laajuus ja ehdottomuus on hyvin pitkälti samanlainen kuin "kirkon muulla työntekijällä".

Kyseessä ei kuitenkaan ole sama asia kuin rippisalaisuus. Vapaaehtoiset ovat lain mukaan vaitiolovelvollisia työssään tietoonsa saamista asioista, jotka koskevat

o yksityiseen henkilöön kohdistuvaa sielunhoitoa ja diakoniatyötä

- o yksityisen henkilön henkilökohtaisista tai taloudellisista asioista luottamuksellisesti antamia tietoja
- o yksityisen henkilön elinolosuhteita, perhe-elämää sekä muita niihin verrattavia henkilökohtaisista olosuhteista kertovia tietoja
- o yksityisen henkilön terveydentilaa tai lääkärintodistusta koskevia tietoja
- o tietoja, joita asian laadun vuoksi ei muutoin saa ilmaista ulkopuolisille (Kirkkolaki 6: 28 §)

Edellä mainittuja tietoja ei saa kertoa muille ilman asianomaisen henkilön suostumista. Vapaaehtoinen on vaitiolovelvollinen sen jälkeenkin, kun hän ei enää toimi vapaaehtoisena.

Seurakunnassa kokoontuu paljon erilaisia ryhmiä – sururyhmiä, rukousryhmiä, erilaisia kasvuryhmiä ym. – joissa ihmiset avautuvat ja puhuvat ehkä hyvinkin vaikeista ja arkaluonteisista asioista. Jos tällaisen ryhmän vetäjänä toimii työntekijä tai vapaaehtoinen, häneen sovelletaan vaitiolovelvollisuutta koskevia säännöksiä. Myös ryhmäläisten vaitiolovelvollisuus on tärkeä ja sitä onkin korostettava, jopa niin, että jokainen sitoutuu esimerkiksi kirjallisesti pitämään salassa sen, mitä ryhmässä kuulee. Samalla on kuitenkin muistettava, että tällainen vaitiolo ei ole juridisesti suojattu. Tämä merkitsee sitä, että seurakuntalainen saattaa olla velvollinen esimerkiksi todistajana oikeudessa kertomaan ryhmässä kuulemansa asiat. On tärkeää ottaa huomioon myös ulkoiset olosuhteet. Esimerkiksi Tuomas-messuun voi kuulua alttarisielunhoitoa. Tämän tulisi tapahtua niin, etteivät sivulliset kuule niitä asioita, joita siinä kerrotaan.

Salassapitovelvollisuudesta on mainittu useissa eri laissa, kuten Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999), Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä (559/1994), Kansanterveyslaki (66/1972) ja Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992).

Lastensuojelulaki, ilmoitusvelvollisuus

Vapaaehtoiset, kuten työntekijätkin, ovat velvollisia viipymättä ilmoittamaan salassapitosäännösten estämättä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he tehtävässään ovat saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä. Ilmoittajan ei tarvitse olla varma, että tarve on olemassa, siitä herännyt epäily riittää.

5.3 Vapaaehtoisen vakuuttaminen

Vapaaehtoistoimintaa järjestettäessä on huolehdittava vakuutusten ajantasaisuudesta.

Tapaturma- ja matkavakuutus

Vapaaehtoiset tulee vakuuttaa tapaturman varalta. Vakuutuksen tulee olla voimassa silloin kun vapaaehtoinen suorittaa tehtävää, josta on sovittu työntekijän kanssa ja kattaa myös matkat kotoa suorinta reittiä. Vapaaehtoiset vakuutetaan myös henkilö- ja matkatavaravahinkojen varalta sellaisilla seurakunnan vastaavan työntekijän kanssa sovituilla matkoilla, joista maksetaan päivärahaa tai muita matkakuluja.

Vahinkovastuuvakuutus

Monissa vapaaehtoistoiminnan muodoissa (esim. kotikäynneillä) on olemassa riski kolmannelle osapuolelle tai materiaalille aiheutuvasta vahingosta. Vahinkovastuuvakuutuksella katetaan vakuutuksenottajan (tässä seurakunta) ja vakuutetun (tässä vapaaehtoinen) vahingonkorvausriski. Vakuutus siis antaa turvaa vapaaehtoistoiminnan organisoijalle, mahdolliselle vahingontekijälle ja vahingon kärsijälle. Vahingonkorvauslaissa vapaaehtoinen rinnastetaan työntekijään/viranhaltijaan.

Vahingonkorvauslaista, 3 luku 1 §: "Työnantaja on velvollinen korvaamaan vahingon, jonka työntekijä virheellään tai laiminlyönnillään työssä aiheuttaa. Työnantajana pidetään myös sitä, joka antaa tehtävän sellaiselle itsenäiselle yrittäjälle, joka huomioon ottaen toimeksiantosuhteen pysyvyys, työn laatu ja muut olosuhteet on rinnastettava työntekijään."

Mitä 1 momentissa on sanottu työnantajasta, koskee vastaavasti valtiota, kuntaa ja muuta julkista yhteisöä tai laitosta, kun vahinko on aiheutunut sellaisen julkisyhteisön työntekijän taikka yhteisöön virka- tai siihen verrattavassa palvelussuhteessa olevan henkilön virheestä tai laiminlyönnistä toiminnassa, jota ei ole pidettävä julkisen vallan käyttämisenä."

5.4 Vapaaehtoinen kasvatus- ja perhetyössä

Lapsi- ja perhetyössä on lasten ja nuorten kanssa toimivia vapaaehtoisia monenlaisissa tehtävissä, kuten lasten ja nuorten leiri- ja kerho-ohjaajina sekä pyhäkoulun opettajina. Seurakunnat vastaavat tavallisesti vapaaehtoistehtävän vaatimusten mukaisesta koulutuksesta, perehdytyksestä ja tuesta, kuten työnohjauksesta. Vapaaehtoisten joukko on sekä taustaltaan että iältään vaihteleva.

Nuorisotyössä vapaaehtoiset ovat eri-ikäisiä ja tulevat vapaaehtoisiksi eri reittejä. Suuri osa heistä on kuitenkin melko nuoria ja on tyypillistä, että toiminnassa on mukana alle kahdeksantoistavuotiaita keskenään.

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä

Lakia lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) sovelletaan sekä työsuhteessa että virkasuhteessa tehtävään työhön, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa. Lain soveltamisen edellytyksenä on se, että vuorovaikutustilanteissa ei ole läsnä lapsen huoltajaa. Laki koskee myös niitä vapaaehtoisia, jotka toimivat kunnan hankkimassa koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa sekä yksityisissä sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluissa.

Laissa säädetään menettelystä, jolla lasten kanssa työskentelemään valittavien henkilöiden rikostaustaa voidaan selvittää. Lain tavoitteena on vähentää lasten riskiä joutua seksuaalisesti hyväksikäytetyksi, väkivallan kohteeksi tai houkutelluksi huumausaineiden käyttöön. Laki edistää osaltaan lasten oikeutta turvalliseen kasvu- ja opiskeluympäristöön. Tarkempaa tietoa lain sisällöstä ja soveltamisedellytyksistä löytyy:

- työ- ja elinkeinoministeriön oppaasta Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002) ja laki rikosrekisterilain 6 ja 7 §:n muuttamisesta (505/2002)
- http://www.tem.fi/files/18205/TEMesite_Lasten_kanssa_tyoskentelevien_rikostausta.fi.pdf
- Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020504>

- Laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä

(148/2014) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140148>

- Kirkkohallituksen yleiskirje nro 12/2014

Lain (148/2014) mukaan lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostausta on toisinaan tarpeen selvittää. Rikostausta on tarpeen selvittää, kun tehtäviin kuuluu

- säännöllisesti ja olennaisesti alaikäisen opetusta, ohjausta, hoitoa, huolenpitoa tai muuta yhdessäoloa alaikäisen kanssa
- vapaaehtoisen henkilökohtaista vuorovaikutusta alaikäisen kanssa; ja
- vapaaehtoinen hoitaa tehtävää yksin tai sellaisissa olosuhteissa, joissa alaikäisen henkilökohtaista koskemattomuutta ei voida kohtuudella turvata muilla toimilla, kuten toimintaa ohjaavilla menettelytavoilla tai ohjeilla.

Esimerkkejä ohjeen soveltamisesta:

Retkien, leirien ja kerhojen ohjaajat

Kuvaus: Lasten ja nuorten retkillä, leireillä ja kerhoissa vapaaehtoiset toimivat ohjaajina joko yksin tai pareittain tai työntekijän parina tai apuna. Vapaaehtoiset opettavat ja ohjaavat lapsia ja nuoria, viettävät aikaa heidän kanssaan, järjestävät tapahtumia, vierailukäyntejä ja toimintatuokioita sekä valvovat toimintaa ja sen turvallisuutta. Leireihin ja retkiin kuuluu usein yöpymisiä.

Edellytykset: 15 - 18 vuotiaiden osalta kaksi ensimmäistä edellytystä täyttyvät: Ryhmän ohjaus on säännöllistä toimintaa, joka pitää sisällään henkilökohtaista vuorovaikutusta lapsen kanssa. Aikaisemman ohjeistuksen mukaan alle 18- vuotiaiden ei pitäisi ohjata kerhoa yksin, vaan pareittain, aikuisen tuen oltavissa saatavilla. Tällöin kolmas edellytys ei täyty eikä rikostaustan selvitykselle ole edellytyksiä. Täysi-ikäisen, yksin ryhmää ohjaavan aikuisen kohdalla täyttyvät lain kolme edellytystä, jolloin rikostaustan selvittäminen on mahdollista, jos niin harkitaan.

Satunnaisesti esimerkiksi leirillä tai kerhoretkillä toimivan vapaaehtoisen kohdalla myöskään ensimmäinen edellytys (toiminnan säännöllisyys) ei täyty, vaikka muut täyttyisivät. Yksin kerhotoimintaa pitävän täysikäisen kohdalla edellytykset täyttyvät.

Pyhäkoulunopettajat

Kuvaus: Pyhäkoulunopettajat järjestävät pääsääntöisesti yksin pyhäkoulua pienille ja kouluikäisille lapsille seurakunnan tiloissa. Pyhäkoulunopettajat toteuttavat kirkon kasteopetustehtävää ja heille annetaan tukea sekä koulutusta tehtäviinsä.

Edellytykset: Kaikki kolme edellytystä täyttyvät, jos henkilö toimii yksin lapsiryhmän kanssa.

Isostoiminta seurakunnissa

Kuvaus: Isonen on ryhmänohjaaja seurakunnan nuorisotoiminnassa, erityisesti leireillä. Isokset ovat rippikoulun käyneitä nuoria, jotka ovat saaneet tehtävänsä koulutuksen. Isonen toimii oman ryhmänsä vetäjänä, avustaa toiminnassa, organisoii vapaa-ajan toimintaa ja täysi-ikäisenä voi toimia yövalvojana.

Edellytykset: Toiminnassa ei säännöllisesti ole tilanteita, joissa isonen toimisi yksin ryhmän kanssa. Tähän kannattaa kiinnittää rakenteellisesti huomiota, kun toimintaa suunnitellaan. Tarvetta rikostaustan selvittämiseen ei synny.

Partioryhmänohjaajat

Edellytykset: Jos toiminnan järjestäjä on lippukunta, joka on rekisteröitynyt yhdistys, noudatetaan Suomen partiolaisten ohjeita ja rikostaustan selvittää tarvittaessa lippukunta. Jos toiminnan järjestäjä on seurakunta, noudatetaan seurakunnan ohjeistusta, joka on sama kuin kerhonoahjaajien kohdalla. Jos kyseessä on ei- rekisteröitynyt lippukunta, jonka toiminnasta seurakunta vastaa, on viisainta noudattaa seurakunnan ohjeistusta.

Kirkon vapaaehtoistoimintaa säätelevät lait ja normit:

<http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content34D9C7>

Kirkon vapaaehtoistyön linjaukset:

[http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/F772D7BC236419FAC2257E34002FE352/\\$FILE/Jokainen%20on%20osallinen%20-%20Vapaaehtoistoiminnan%20linjaukset%20lopulliset2015.pdf](http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/F772D7BC236419FAC2257E34002FE352/$FILE/Jokainen%20on%20osallinen%20-%20Vapaaehtoistoiminnan%20linjaukset%20lopulliset2015.pdf)

6 Turvallisuussuunnittelu ja turvallisuusasiakirjat

6.1. Turvallisuussuunnittelu toteuttaa huolellisuusvelvollisuutta

Turvallisuussuunnittelulla toteutetaan seurakunnan huolellisuusvelvollisuutta. Tukesin valvontakäytännön mukaan kuluttajapalveluissa, joista voi aiheutua vähäistä merkittävämpiä riskejä osallistujien tai muiden palvelun vaikutuspiirissä olevien henkilöiden turvallisuudelle, palvelun tarjoajan tulee laatia kirjallinen suunnitelma riskien hallitsemiseksi ja hätätilanteisiin varautumiseksi. Seurakunnan velvollisuus on arvioida sen toimintaan, rakennuksiin sekä työhön ja työolosuhteisiin liittyviä vaaroja sekä laatia turvallisuutta varmistavat toimintasuunnitelmat ja ohjeistukset. Näissä otetaan huomioon säännöllinen toiminta, yksittäiset tapahtumat, leiri- ja retkitoiminta sekä näihin osallistuvat ihmiset, mukaan lukien vapaaehtoiset ohjaajat. Toimintasuunnitelmat ja ohjeet kootaan **turvallisuusasiakirjoihin**.

Turvallisuusasiakirjaan määritellään toimintaan yleisesti ja sen turvallisuuteen liittyviä asioita, esimerkiksi henkilöstön tehtävänjako, riskien arviointitavat ja avunhälyttämisyjärjestelyt erilaisiin tilanteisiin. *Turvallisuussuunnitelma* on turvallisuusasiakirjan liitteeksi tuleva ohje yksittäisen toiminnan tai suorituspaikan turvallisuudesta.

Seurakunnan viikkotoiminnan, tapahtumien sekä leirien ja retkien turvallista toteuttamista koskevat asiat kootaan omiksi tilaisuuskohtaisiksi turvallisuusasiakirjoikseen. Kukin asiakirja sisältää suunnitelman toiminnan vaarojen tunnistamiseksi ja riskien hallitsemiseksi sekä niistä tiedottamiseksi henkilöstölle ja vapaaehtoisohjaajille. Silloin kun seurakunta tarjoaa monenlaisia palveluja tai samaa palvelua useassa paikassa, se voi laatia näille yhteisen turvallisuusasiakirjan.

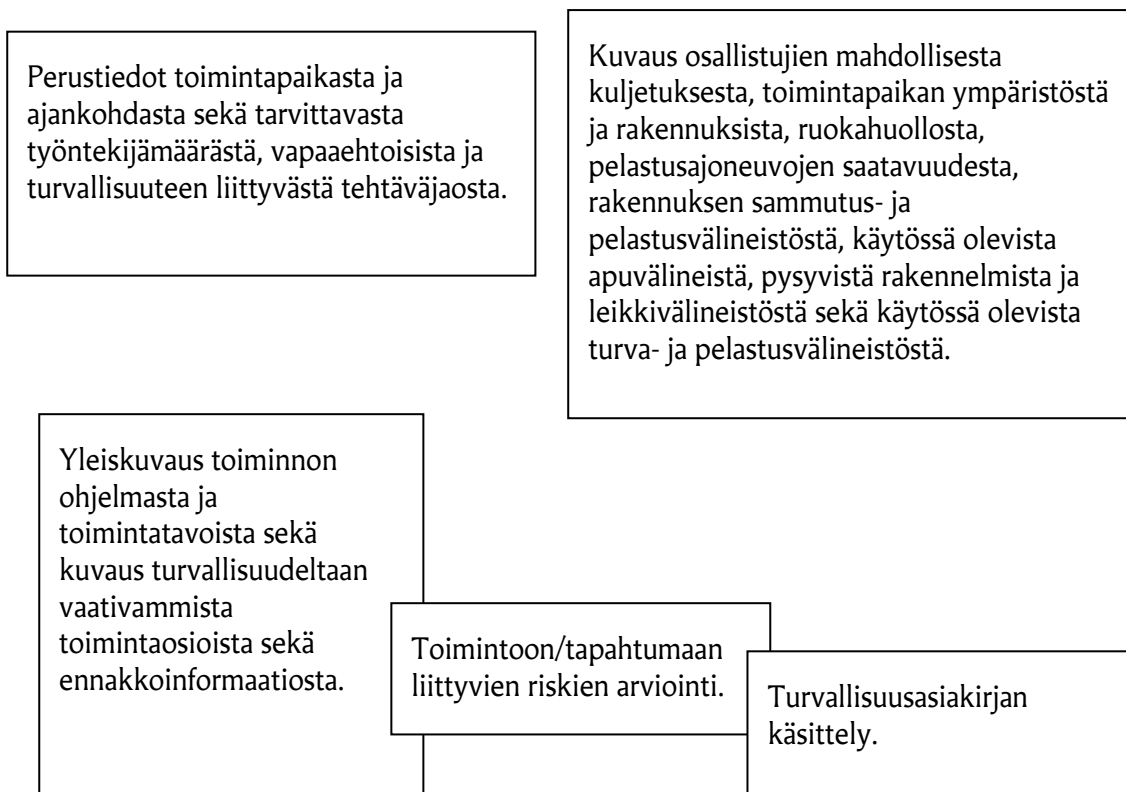
Turvallisuusasiakirja on pidettävä ajan tasalla. Seurakunnan tulee huolehtia siitä, että palvelun tarjoamisessa mukana olevat työntekijät, vapaaehtoistoimijat ja muut asianosaiset (kuten leirikeskuksen henkilökunta), tuntevat turvallisuusasiakirjan sisällön. Tarvittaessa seurakunta järjestää heille koulutusta.

Turvallisuusasiakirjan lisäksi seurakunnan on pidettävä onnettomuuskirjanpitoa tapahtuneista onnettomuuksista ja vahingoista. Vakavista vaaratilanteista ja onnettomuuksista tulee tehdä ilmoitus valvontaviranomaiselle (tilanteesta riippuen Aluehallintovirastoon (AVI) ja/tai työsuojelupäällikölle sekä työterveyshuoltoon). Osallistujan tai osallistujan rinnastettavan henkilön taikka toiminnan vaikutuspiiriin kuuluvan muun henkilön terveydelle tai omaisuudelle toiminnasta aiheutuvasta vaarasta ilmoitetaan välittömästi valvontaviranomaiselle (AVI). Samalla ilmoitetaan, mihin toimenpiteisiin vaaran takia on jo ryhdytty. Vakavista ihmisiin kohdistuneista vaaratilanteista ja onnettomuuksista tulee tehdä ilmoitus Tukeisiin: <https://tukes.fi/asiointi/lomakkeet/onnettomuusilmoitukset>

Turvallisuusasiakirjan sisällön tulee olla tarkoituksenmukaisessa suhteessa toimintaan. Sen laadinnasta huolehtii palvelun tarjonnasta vastaava työntekijä tai joissain tilanteissa vapaaehtoinen. Leirin ja retken turvallisuusasiakirjan laatimisesta huolehtii ohjelma- ja turvallisuusvastuussa nimetty tai muu vastaava henkilö. Henkilöstö perehdytetään asiakirjan sisältöön, minkä kukin henkilöstön jäsen vahvistaa myös nimikirjoituksellaan. Turvallisuusasiakirja on pidettävä henkilöstön saatavilla toiminnon, esimerkiksi leirin ajan. Turvallisuusasiakirja on näytettävä ja toimitettava valvontaviranomaiselle tämän sitä pyytäessä.

Tämän ohjeen liitteenä on turvallisuusasiakirjan sisältökuvaus ja turvallisuusasiakirjamalli.

Turvallisuusasiakirja sisältää seuraavat osat:

6.2. Turvallisuusasiakirjan laatiminen

Turvallisuusasiakirjaan sisällytetään vain ne asiat, joita kyseessä oleva toiminta edellyttää. Turvallisuusasiakirjan tulee olla laajuutensa ja yksityiskohtaisuutensa puolesta tarkoituksenmukaisessa suhteessa tarjottavien palveluiden laajuuteen ja niiden sisältämiin riskeihin. On muistettava, että turvallisuusasiakirjaa ei tehdä ensisijaisesti viranomaisia varten, vaan toiminnanharjoittajaa itseään varten.

[Kuluttajaturvallisuuslain](#) (920/2011) 7 §:ssä tarkoitettu turvallisuusasiakirjassa on selvitettävä, jollei se ole erityisestä syystä kohteena olevan palvelun osalta tarpeetonta:

- 1) palvelun tarjoajan nimi, kotipaikka ja yhteystiedot;
- 2) turvallisuusasioista vastaavat;
- 3) ennakoitavat vaaratilanteet ja niiden mahdolliset seuraukset;
- 4) toimenpiteet vaaratilanteiden ehkäisemiseksi;
- 5) ohjeet erilaisia 3 kohdan mukaisesti ennakoituja onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteita varten;
- 6) palvelun tarjoamisessa mukana olevien turvallisuusasioihin liittyvä perehdyttäminen ja kouluttaminen sekä mahdolliset pätevyys ja koulutusvaatimukset;
- 7) palvelussa käytettävät tilat, rakenteet, välineet, reitit, eläimet, henkilönsuojaimet ja muu tarpeisto sekä niitä ja niiden huoltoa ja kunnossapitoa koskevat vaatimukset;
- 8) palvelun tarjoamiseen liittyvät olosuhderajoitukset;
- 9) palvelun suurin mahdollinen turvallinen asiakasmäärä eri olosuhteissa sekä palveluun osallistuvien terveydentilaa, fyysistä kuntoa, kokemusta, koulutusta ja muita vastaavia seikkoja koskevat vaatimukset;
- 10) palvelun vaikutuspiirissä olevien muiden kuin asiakkaiden turvallisuuden varmistamiseksi

tarpeelliset toimenpiteet;

11) miten erilaiset onnettomuus-, vaara-, ja vahinkotilanteet kirjataan ja miten näin kerättyä tietoa käytetään hyväksi turvallisuustoiminnan kehittämisessä;

12) menettely kuluttajaturvallisuuslain 8 §:ssä säädetyn ilmoitusvelvollisuuden noudattamiseksi;

13) miten suunnitelmaan sisältyvät tiedot saatetaan palvelun tarjoamisessa mukana olevien tietoon;

14) mitä kulutustavaroista ja kuluttajapalveluksista annettavista tiedoista annetussa valtioneuvoston [asetuksessa](#) (613/2004) säädettyjä tietoja annetaan palveluun osallistuville ja palvelun vaikutuspiirissä oleville ja miten nämä tiedot annetaan. Turvallisuusasiakirjassa on tarpeen mukaan otettava huomioon myös kohteen tai sen rakenteen tavanomaisesta poikkeava käyttö.

Seurakunnan tulee tehdä turvallisuusasiakirjasta omaan toimintaansa ja toimintaympäristöönsä sopiva. Jos palvelua toteuttamassa on useita eri tahoja, kuten alihankkijoita, on huolehdittava siitä, että turvallisuussuunnittelussa on otettu huomioon koko ketju (esim. johtovastuiden määräytymisen osalta). Laajamittaista toimintaa harjoitettaessa voi olla tarpeen liittää toimintokohtaiset turvallisuusohjeet tai -suunnitelmat turvallisuusasiakirjan liitteeksi.

Turvallisuussuunnitelmien tulee olla realistisia, sillä epärealistiset ja monimutkaiset suunnitelmat harvoin toimivat hädän hetkellä käytännössä. On kuitenkin tärkeää, että turvallisuusasiakirja sisältää nimenomaan ne asiat, jotka kulloinkin kyseessä oleva toiminta edellyttää. Turvallisuusasiakirjan tulee olla laajuutensa ja yksityiskohtaisuutensa puolesta tarkoituksenmukaisessa suhteessa tarjottavien palveluiden laajuuteen ja niiden sisältämiin riskeihin.

Turvallisuusasiakirjan laatimisessa voidaan käyttää apuna ulkopuolista asiantuntijaa, mutta toiminnasta vastaavien on tärkeää osallistua kiinteästi laatimistyöhön, jotta turvallisuusasiakirja vastaa todellisuutta. Näin myös päivittäisessä toiminnassa mukana olevat henkilöt saavat äänensä kuuluville, oppivat itsekkin prosessista ja sitoutuvat turvallisuushakuiseen toimintatapaan.

Turvallisuusasiakirjaa päivitetään olosuhteissa tapahtuvien muutosten myötä. Päivittämistä vaativia muutoksia ovat mm. uudet suoritus- / toimintapaikat ja -tilat, uudet laitteet ja koneet sekä toimintatapojen muutokset. Turvallisuusasiakirjassa tulee ottaa huomioon myös se, miten esimerkiksi säättilassa tai valaistusolosuhteissa mahdollisesti tapahtuvat äkilliset muutokset voivat vaikuttaa toimintaan. Tarve päivittää on myös silloin, kun tapahtuu jotain, jota ei ole osattu ennakoida.

Turvallisuusasiakirjan päivityksessä voi käyttää apuna esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

- Mitä tapaturmia, onnettomuuksia tai läheltä piti -tilanteita viime vuoden aikana on tapahtunut?
- Onko onnettomuuskirjanpito ajan tasalla?
- Miten turvallisuustilanne on vuoden aikana muuttunut?
- Miten palvelu, suorituspaikat, laitteet tai henkilöstö ovat muuttuneet?
- Millaisia muutoksia asiakaskunnassa tai toimintaympäristössä on tapahtunut?
- Ovatko tiedot vaaroista ajan tasalla?
- Mitä toimenpiteitä vaarojen poistamiseksi on vuoden aikana toteutettu?
- Ovatko asiakkaille annettavat ohjeet, opasteet ja varoitukset ajan tasalla?
- Mitä ovat tärkeimmät toimenpiteet turvallisuuden parantamiseksi seuraavan vuoden aikana?
- Onko turvallisuusasiakirja kokonaisuutena ajan tasalla?

Seurakunnalla, jolla on useita hyvin samankaltaisia kohteita ylläpidettävänä tai vastuullaan (esim. seurakuntien ylläpitämien toimintatilojen leikkikentät) voi laatia tällaisille kohteille yhden yhteisen turvallisuusasiakirjan, jossa tarpeen mukaan esitetään kunkin erillisen kohteen turvallisuusasioihin liittyvät erityispiirteet. Edellä mainittu menettely sekä helpottaa erityisesti seurakuntien ylläpitäjätahojen työtä ja vaivaa turvallisuusasiakirjan laatimisen, että erityisesti ylläpidon suhteen. Tulee kuitenkin muistaa, että menettely ei saa heikentää turvallisuussuunnitelun yksityiskohtaisuutta, tasoa, laatua, käytäntöön viemistä tai ajantasaisena pitämistä verrattuna siihen, että kullekin kohteelle olisi laadittu omat kohdekohtaiset turvallisuusasiakirjat.

Silloin, kun seurakunnan tuottamalta ja tarjoamalta palvelulta edellytetään jonkin muun lainsäädännön nojalla pelastus- valmius- tai muu vastaava suunnitelman laatimista, voidaan kuluttajaturvallisuuslain mukainen turvallisuusasiakirja yhdistää siihen. Esimerkiksi pelastuslainsäädännössä edellytetään, että toiminnanharjoittaja laatii pelastussuunnitelman ja kattavasti laaditussa pelastussuunnitelmassa käsitellään monelta osin samoja asioita kuin turvallisuusasiakirjassa. Nämä turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat on tarkoituksenmukaista yhdistää. Näin toiminnanharjoittajalla on vain yksi turvallisuusasioihin liittyvä suunnitelma päivitettävänä ja henkilökunnalle perehdytettävänä. Turvallisuusasiakirjan tulee täyttää sille kuluttajaturvallisuuslaissa asetetut vaatimukset silloinkin, kun se on yhdistetty muun lainsäädännön mukaiseen turvallisuussuunnitelmaan.

Turvallisuusasiakirjaa ei tarvitse esittää osallistujille eikä viedä seurakunnan internetsivuille. Tämä ei kuitenkaan poista seurakunnan velvollisuutta antaa osallistujille turvallisuuden kannalta tarpeellisia varoituksia ja ohjeita. Lisäksi kannattaa muistaa, että joihinkin turvallisuuden osa-alueisiin liittyvää materiaalia (mm. vartioinnin järjestelyt ja muut vastaavat turvallisuusjärjestelyt) ei yleensä ole tarkoituksenmukaista luovuttaa ulkopuolisten tietoon.

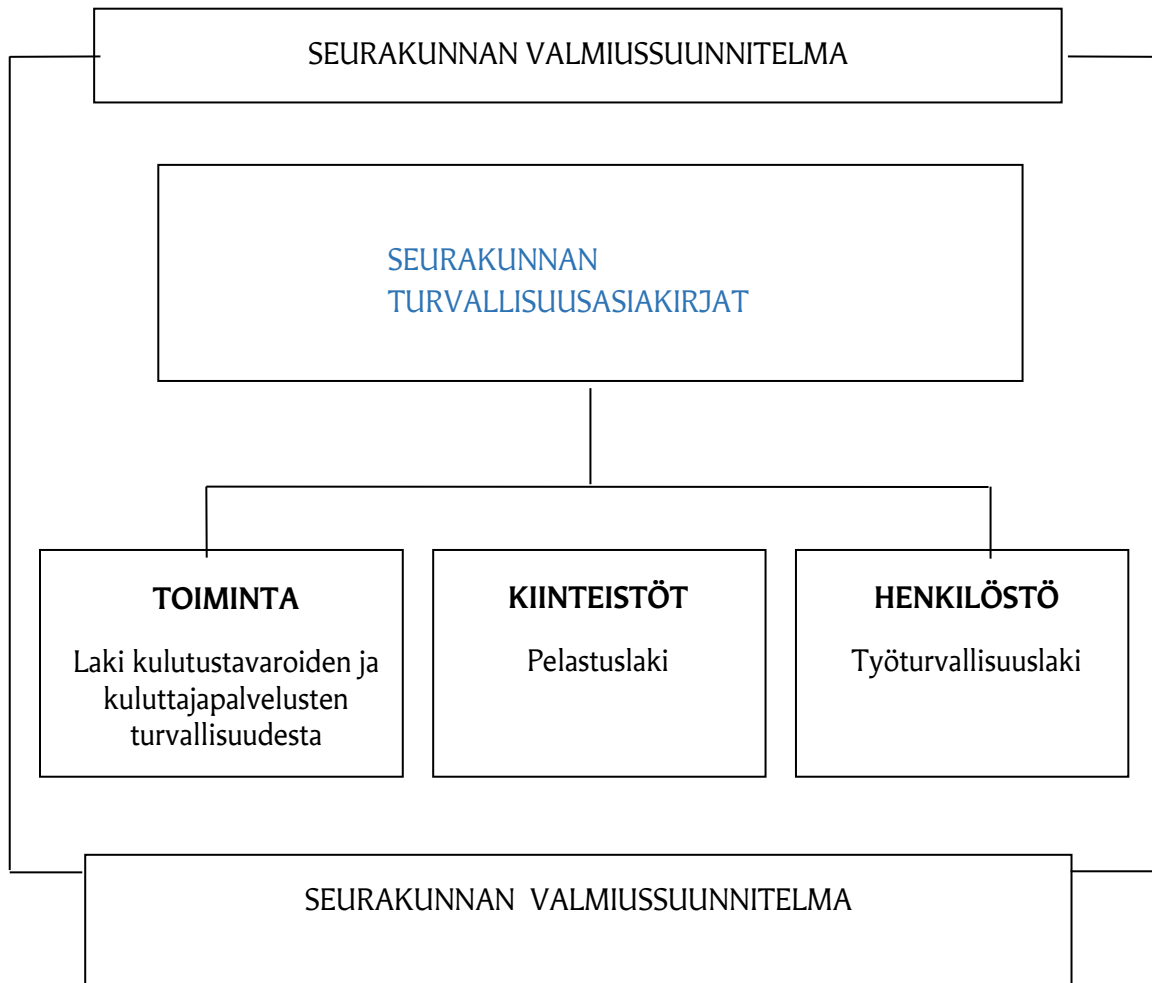
Henkilöstön turvallisuusosaamisen kannalta on tärkeää harjoitella käytännössä, miten toimitaan erilaisissa hätätilanteissa. Työstä vastaavan henkilöstön tulee olla selvillä myös vapaaehtoisten johtamien toimintojen sisällöistä.

6.3. Toimipisteen turvallisuusohje

Myös toimipisteille laaditaan turvallisuusohjeet. Seurakunnan on huolehdittava turvallisuutta edistävien välineiden toimivuudesta ja käyttöön opastuksesta. Ohjeiden tulee olla tarkoituksenmukaiset. Esimerkiksi varhaiskasvatuksen toimipisteen turvallisuusohjeisiin voidaan liittää tärkeimmät puhelinnumerot (esimerkiksi lasten vanhemmat, esimies, hätänumero, lähikoulut, terveydenhoitaja/terveyskeskus, sosiaalipäivystys), allergisten tai sairaiden lasten haitan laatu ja hoito-ohjeet, lapsiryhmän turvallisuusnäkökulmat retkillä ja kerhopisteen ulkopuolella, ensiapuvälineiden sijainti, ensiaputaitoiset ohjaajat, pelastussuunnitelma (pelastustiet ja kokoontumispaikat), sammutuspeitteen ja -välineiden sijainti, vastuutehtävät nimettyinä eri henkilöille kriisitilanteissa (esimerkiksi kuka soittaa hätänumeroon, kuka on lasten kanssa, kuka ilmoittaa vanhemmille) ja lapsiryhmien ohjaajien vastuut ryhmän arjessa (valvonta ja tehtävät ulkona ja sisällä).

Toimipisteen turvallisuusvälineisiin kuuluu vähimmillään ensiapuvälineet, alkusammutusvälineet sekä kirjallista materiaalia liittyen lasten terveyteen, hyvinvointiin ja erilaisiin kriiseihin.

[http://sakasti.ev.fi/sakasti.nsf/0/4AC7535634F8AF95C225770C0042B280/\\$FILE/Turvallisuus_seurakunnan_varhaiskasvatuksessa.pdf](http://sakasti.ev.fi/sakasti.nsf/0/4AC7535634F8AF95C225770C0042B280/$FILE/Turvallisuus_seurakunnan_varhaiskasvatuksessa.pdf)

Valmiussuunnitelma: Seurakunnan toimintasuunnitelma häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa sekä tarpeelliset ennakkotoimenpiteet toimintasuunnitelman toteutumisen varmistamiseksi.

7 Toimintaohjeet onnettomuustilanteissa ja valmiussuunnittelu

7.1 Toimintaohjeet onnettomuuden sattuessa

7.1.1 Hätäensiapu

1. Arvioi tilanne

- mitä on tapahtunut
- autettavien määrä ja avun tarve
- auttajien määrä
- käytettävissä oleva välineistö
- avun kiireellisyys ja avun tarve

2. Pelasta

- pelasta ensiksi hengenvaarassa olevat
- siirrä potilas lähimpään turvalliseen paikkaan
- älä vaaranna omaa ja muiden henkeä
- lähesty vaarallista kohdetta harkiten

3. Estä lisäonnettomuudet

- selvitä lisäonnettomuuden vaara ja onnettomuuspaikka on selvästi merkitty

4. Anna hätäensiapu

- aloita hätäensiapu välittömästi ja jatka kunnes ammattiapu saapuu paikalle
- muiden vammojen hoito vasta hätäensiavun jälkeen

5. Tee hätäilmoitus

- tee hätäilmoitus lisäavun saamiseksi, soita 112
- kerro ensin, mitä on tapahtunut ja missä
- vastaa sinulle esitettyihin kysymyksiin
- toimi sinulle annettujen ohjeiden mukaisesti

Lopeta puhelu vasta, kun saat luvan.

Hätänumero 112 on voimassa koko maassa. Hätänumero on maksuton, ja se valitaan matkapuhelimesta ilman suuntanumeroa. Soittaminen hätänumeroon onnistuu myös ilman PIN-koodia.

7.1.2 Hätänumeroon 112 soittaminen

- Soita hätäpuhelu itse, jos voit. Näin päivystäjä saa tärkeää tietoa ilman välikäsiä ja pystyy paremmin määrittelemään, millaista apua pitää lähettää.
- Kerro, mitä on tapahtunut.
- Kerro tarkka osoite ja kunta. Hätäkeskuksen alueella saattaa olla useampikin sama osoite. On tärkeää kertoa myös kunnan nimi, jotta apu saadaan perille oikeaan paikkaan. Älypuhelimiin voi ladata hätäpuhelinpalvelun, joka mahdollistaa hätäpuhelun aikaisen paikannuksen.
- Vastaa kysymyksiin. Päivystäjä esittää kysymyksiä, jotta voisi arvioida, millaista ja kuinka kiireellistä apua tarvitaan. Hän hälyttää tarvittaessa apua jo kesken puhelun, joten kysely ei hidasta avun paikalle tuloa.
- Toimi annettujen ohjeiden mukaan. On tärkeää noudattaa päivystäjän antamia ohjeita. Oikea toimintahätätilanteen ensihetkinä vaikuttaa usein hyvinkin merkittävästi esimerkiksi onnettomuuden uhrin paranemiseen tai jopa säilymiseen hengissä.
- Sulje puhelin vasta, kun olet saanut siihen luvan.

www.112-paiva.fi

7.1.3 Hätämerkkejä

Kun tarvitaan apua, mikä tahansa huomion kiinnittävä toiminta on sopiva hätämerkki, esim.:

- apua-huuto
- punainen kolmio maantiellä
- kolme nuotiota kolmiossa
- liekkien näyttäminen aluksella
- punainen raketti
- MAYDAY, radiopuhelimella, toistetaan vähintään kolme kertaa
- SOS-merkki (valona tai äänenä)

7.1.4 Ensiapu

Retken tai leirinjohtajan yhtenä pätevyysvaatimuksena ovat näissä turvallisuusohjeissa mainitut ensiaputaidot. Tapaturman ja onnettomuuden sattuessa auttajan on säilytettävä malttinsa. Auttamiskyky säilyy, kun ensiaputaidot ovat selkäytimessä. Taidot ruostuvat, joten niitä on harjoiteltava. Ilman kertauskurssia ensiapukurssikin vanhenee kolmessa vuodessa.

Ensiapuharjoituksia on hyvä sisällyttää esimerkiksi seurakunnan kokouksien ohjelmistoon. Ensiaputaitoja ei opi pelkästään lukemalla – on myös harjoiteltava. Esimerkiksi Suomen Punaisen Ristin (SPR) kurssit ovat hyvä paikka harjoitteluun.

Ensiavun muistilista

- Leirillä on aina oltava yksi nimetty henkilö, joka vastaa ensiavusta.
- Muiden ohjaajien tulee olla ensiaputaitoisia.
- Ensiapulaukun sisältö on säännöllisesti tarkistettava ja uusittava. Sen sisältöä on myös osattava käyttää.

- Vanhentuneet lääkkeet viedään apteekkiin hävitettäväksi.
- Ennaltaehkäisyä on myös hyvästä hygieniasta huolehtiminen.
- Ilmoittautumisen yhteydessä osallistujilta kysytään, onko heillä jotain erityistä huomioon otettavaa, kuten terveydentila, allergiat, erityisruokavalio ja lääkitys.

7.1.5 Tulipalo

Havaitessasi alkavan palon

1. Pelasta vaarassa oleva/olevat palotilasta esim. huoneesta ja sulje heti palotilan ovi perässäsi.
2. Soita 112 ja ilmoita palosta. Anna tarkka osoite. Älypuhelimeen ladattu hätäpuhelupalvelu on tässäkin hyödyllinen.
3. Älä sulje puhelinta ennen kuin olet saanut siihen luvan hätäkeskuspäivystäjältä.
4. Vie palo-osastossa olevat henkilöt lähimmälle poistumistieovelle, tarkista ettei mm. asiakas WC:hen ole jäänyt ketään.
5. Jokainen työntekijä vastaa siitä, että oma huone jää tyhjäksi.
6. Ilmoita huutamalla muille palo-osastossa oleville alkaneesta palosta ja käske poistumaan **kokoontumispaikalle** ja lähtiessä sulkemaan työhuoneen ovi.
7. Tee sammutusyritys palotilaan alkusammuttimella, jos se on mahdollista omaa henkeäsi vaarantamatta (riittävästi vapaa palokaasuista)
8. Ilmoita muille rakennuksissa oleville heti palosta ja käske poistumaan valitulle kokoontumispaikalle (palokaasuista vapaa)
9. Älä käytä hissiä.
10. Kokoontumispaikalla esimiesaseman omaava henkilö huolehtii siitä, että tilanteessa olleiden fyysinen ja psyykinen kunto tarkistetaan mahdollisia jatkotoimenpiteitä varten. Tässä käytetään apuna paikalle tullutta sairaankuljetushenkilöstöä.
11. Mene opastamaan (tai anna tehtäväksi) palokunta paikalle ja varaudu antamaan tilanneselvitys ja kerro erityisesti, onko palotilaan jäänyt henkilöitä.
12. Paloviranomainen ottaa johtovastuun paikalle tultuaan, ja heidän ohjeitaan tulee noudattaa.

7.2 Valmiussuunnittelu

Kirkkolain 25 luvun 15 a §:n mukaan mm seurakunnan ja seurakuntayhtymän tulee laatia valmiussuunnitelma: 15 a § (17.12.2015/1498)

”Poikkeusoloihin ja kriisitilanteisiin varautuminen sekä varautumisen johtaminen

Seurakunnan, seurakuntayhtymän, hiippakunnan ja kirkkohallituksen tulee valmiussuunnittelulla ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluilla sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen poikkeusoloissa. Seurakunnan tulee varautua henkisen huollon tarjoamiseen kriisitilanteissa. Tuomiokapituli johtaa ja valvoo hiippakunnan seurakuntien ja seurakuntayhtymien varautumista. Kirkkohallitus johtaa kirkon keskushallinnon varautumista.”

Valmiussuunnittelulla turvataan organisaation toiminta ja erityisesti sen perustehtävän hoitaminen kaikissa oloissa. Seurakuntien ja kokonaiskirkon tehtävän toteuttaminen korostuu yhteiskunnan laajoissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Näihin tilanteisiin varaudutaan suunnittelemalla, miten toiminta parhaiten hoidetaan erilaisissa poikkeusoloissa. Valmiussuunnitelmia myös päivitetään säännöllisesti. Valmiussuunnittelun eri tasoilla toimitaan yhteistyössä yhteiskunnan muiden toimijoiden, esimerkiksi

valtion ja kunnan pelastusviranomaisten, sosiaali- ja terveysviranomaisten, puolustusvoimien, poliisin, järjestöjen ja tiedotuksesta vastaavien viranomaisten kanssa. Valmiussuunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon myös kriisiviestintä. Sakastissa on hyvä tietopaketti valmiussuunnitelmien tekemisestä ja kriisitilanteissa toimimisesta: <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?Open&cid=kriisiinfo>

Seurakunnan valmiussuunnitelman laatimisohje:

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A6B1C54C3CA65D01C2257B04003F1619/\\$FILE/2013-25%20Liite%20Seurakunnan%20valmiussuunnitelman%20laatimisohe%202013.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/A6B1C54C3CA65D01C2257B04003F1619/$FILE/2013-25%20Liite%20Seurakunnan%20valmiussuunnitelman%20laatimisohe%202013.pdf)

7.2.1 Ensiapu- ja pelastusvalmius

Hätätilanteisiin tulee varautua ennalta ja niiden varalta tulee olla kirjalliset toimintaohjeet. Ohjeet sisällytetään turvallisuusasiakirjaan. Ohjeistuksesta on ilmentävä mitä hätätilanteessa tulee tehdä, vastuunjako ja miten apu saadaan paikalle. Suuririskisissä toiminnoissa tulee osallistujille kertoa ennen ohjelman suorittamista, miten hätätilanteessa toimitaan ja mitä osallistujien tulee tehdä, jos ohjaaja on toimintakyvytön.

Toimintaohjeista tulee ilmetä, mitä tehdään onnettomuuden jälkeen: kuka tiedottaa onnettomuudesta omassa organisaatiossa, miten tiedotetaan osallistujien omaisille ja tiedotusvälineille, kuka tekee ilmoituksen viranomaisille (kunta, poliisi, työsuojelupiiri), miten jälkihoito järjestetään ja miten sattuneet onnettomuudet raportoidaan ja analysoidaan.

Seurakunnan tulee varmistaa, että suorituspaikalle tai sen läheisyyteen voidaan helposti toimittaa apua. Pysyvien leiripaikkojen on oltava pelastuslaitoksen tiedossa. Seurakunnalle kuuluvissa toimipisteissä, kulkuvälineissä, majoitustiloissa ja leiripaikoilla tulee olla riittävä määrä (riskien mukaista) huollettua alkusammutuskalustoa. Kalusto on sijoitettava näkyvälle paikalle ja helposti saataville sekä merkittävä selvästi. Turvallisuusasiakirjassa tulee olla ohjeet tulen käsittelyyn ulko- ja sisätiloissa.

Toiminnoissa tulee olla mukana ja helposti saatavilla riittävä sekä toiminnan laatu huomioon ottaen sopiva ensiapu- ja pelastusvälineistö. Ensiapuvarusteisiin tulee kuulua mahdollisten veritartuntojen varalta mm. kertakäyttökäsineitä ja elvytysuusia. Leirin ensiapu- ja pelastusvälineistön hankinnassa voidaan apuna käyttää terveydenhuollon ammattilaisia tai ea-kurssin järjestäjän ammattitaitoa.

7.2.2 Evakuointivalmius

Seurakunnan leiri- ja kurssikeskuksiin tulee laatia kirjallinen evakuointisuunnitelma tulipalon tai muun hätätilanteen varalle. Suunnitelmasta tulee ilmetä, kuka päättää evakuoinnista, miten evakuoinnista ilmoitetaan kohteessa oleville, miten henkilökunta toimii, missä poistumisreitit sijaitsevat ja mikä on niiden vetävyys, missä on kokoontumispaikka ja miten todetaan henkilöiden turvassa oleminen.

Leiri- ja kurssikeskuksissa evakuointi tulee suunnitella pahimman mahdollisen tilanteen varalta. Työntekijöiden tulee harjoitella evakuointia vähintään kerran vuodessa.

7.2.3 Etsintävalmius

Erityisesti retki- ja leiriolosuhteissa on mahdollista, että osallistuja eksyy pääjoukosta tai ohjaajasta. Osallistujille tulee antaa ohjeet eksymisen varalta. Seurakunnan tulee kirjata turvallisuusasiakirjaan toimintaohjeet osallistujan katoamisen varalta: miten järjestetään etsintä ja miten hälytetään apua. Kun on perusteltua syytä olettaa henkilön kadonneen tai loukkaantuneen, tulee katoamistapaukset ilmoittaa poliisille. Näissä tapauksissa poliisi johtaa etsintää.

7.2.4 Henkinen huolto, kriisivalmius ja kriisin hoitaminen

Seurakunnan työntekijät ovat eri ikäisiä ihmisiä koskevissa kriiseissä merkittävä voimavara.

Kirkon henkinen huolto (HeHu) on osa kirkon perustehtävää. Henkisen huollon tehtävänä on antaa onnettomuuden uhreille ja omaisille henkistä tukea. Tuki on luonteeltaan palvelua, lähellä oloa ja ahdistuksen vastaanottamista. Tukea annetaan tarvittaessa myös pelastustyöhön osallistuvalla

henkilöstölle. Tärkeä osa kirkon henkistä huoltoa on myös hengellisiin tarpeisiin vastaaminen ja mahdollisuus kokoontua kirkkoon hiljentymään.

Henkisen huollon ryhmät eli Hehu-ryhmät ovat itsenäisiä ja aktivoituvat suuronnettomuustilanteissa. Niitä johtaa yleensä yhden seurakunnan tai useamman seurakunnan nimeämä johto ja ne toimivat pelastusviranomaisten pyynnöstä ja alaisuudessa. Paikalliset ryhmät ovat käyneet perustamisvaiheessa neuvottelut paikallisen hätäkeskuksen, poliisin, pelastusviranomaisen, maakuntien ja muiden psykososiaaliseen tukeen osallistuvien tahojen kanssa. Paikalliset ryhmät sitoutuvat yhdessä sovittuihin Hehu-periaatteisiin, joilla taataan oleellisissa asioissa yhteinen käytäntö koko maassa.

Jokaisen hiippakunnan tuomiokapituliin on nimetty kriisityötä koordinoiva henkilö. Silloin kun pelastusviranomaiset eivät ole pyytäneet Hehu-ryhmää avuksi, voi avunpyyntö ryhmälle tulla kirkon kannalta suuronnettomuuksiin luokiteltavissa tilanteissa myös seurakunnan kirkkoherralta, piispalta ja tuomiokapitulin kriisityön koordinaattorilta.

Kaikkien seurakunnan työntekijöiden osaamista kohdata yksittäisiä ihmisiä ja ryhmiä kriisin sattuessa on tarpeen vahvistaa. Eri työalojen kriisivalmiuden kehittäminen on tärkeää, koska kriisit syntyvät nopeasti eikä niiden ajankohtaa voi ennakoita.

Kriisivalmiussuunnitelmaan kirjataan vastuuhenkilöt sekä toimintaohjeet, miten toimitaan kriisitilanteessa ja välittömästi kriisin jälkeen. Etukäteen suunnitellaan

- Toimintamalli hälytyksen tullessa. Ketkä hälytetään ensimmäiseksi toimintaan. Miten onnettomuustilanne tai muu kriisi suhteutuu normaaliin toimintaan?
- Viestinnän vastuu, yhteistyö Kirkon viestinnän kanssa, sosiaalinen media, yhteys paikalliseen mediaan
- Hehu-yhteistyön rooli
- Kirkon kriisipuhelin ja -chat. Nämä avataan valtakunnallisesti merkittävässä kriisitilanteissa sekä harkinnan mukaan paikallisesti rajautuvissa mutta median kautta valtakunnallisesti vaikuttavissa kriisitilanteissa. Huolehditaan Kirkon kriisipuhelimen ja -chatin oman paikkakunnan päivystäjien osaamisesta.
- Kriisitilanteen asianosaisten hoito ja toisaalta kriisistä järkyttyneiden auttaminen. Suruhartaus, sosiaalisen median läsnäolon ja toivon viestit.

Ihmisten mielessä kriisitilanne pysyy vielä päivien, viikkojen ja joskus vuosien ajan. On tärkeää huolehtia työntekijöiden jaksamista, tukea arjen jatkumista ja normaalitilanteeseen paluuta.

Henkisen huollon toimintaohje seurakunnille

[http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/90AD3DA80154B67BC22577040037217A/\\$FILE/Henkisen%20huollon%20toimintaohje.doc](http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/90AD3DA80154B67BC22577040037217A/$FILE/Henkisen%20huollon%20toimintaohje.doc)

Kriisiviestintäohje seurakunnille

[http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/DAEE542496F2E157C22581FC0030B2D7/\\$FILE/Kriisiviestint%E4ohje_yhteisty%F6_seurakunta_KV.pdf](http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/DAEE542496F2E157C22581FC0030B2D7/$FILE/Kriisiviestint%E4ohje_yhteisty%F6_seurakunta_KV.pdf)

Kriisiviestintäohje yleisperiaatteet

[http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/DAEE542496F2E157C22581FC0030B2D7/\\$FILE/Kriisiviestint%E4ohje_yleisperiaatteet.pdf](http://sakasti.evli.fi/sakasti.nsf/0/DAEE542496F2E157C22581FC0030B2D7/$FILE/Kriisiviestint%E4ohje_yleisperiaatteet.pdf)

8 Liitteet

8.1 Liite 1. Turvallisuusasiakirjan sisältökuvaus ja turvallisuusasiakirjamalli

[Kuluttajaturvallisuuslain](#) (920/2011) 7 §:ssä tarkoitettu turvallisuusasiakirjassa on selvitettävä, jollei se ole erityisestä syystä kohteena olevan palvelun osalta tarpeetonta:

- 1) palvelun tarjoajan nimi, kotipaikka ja yhteystiedot;
- 2) turvallisuusasioista vastaavat;
- 3) ennakoitavat vaaratilanteet ja niiden mahdolliset seuraukset;
- 4) toimenpiteet vaaratilanteiden ehkäisemiseksi;
- 5) ohjeet erilaisia 3 kohdan mukaisesti ennakoituja onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteita varten;
- 6) palvelun tarjoamisessa mukana olevien turvallisuusasioihin liittyvä perehdyttäminen ja kouluttaminen sekä mahdolliset pätevyys ja koulutusvaatimukset;
- 7) palvelussa käytettävät tilat, rakenteet, välineet, reitit, eläimet, henkilönsuojaimet ja muu tarpeisto sekä niitä ja niiden huoltoa ja kunnossapitoa koskevat vaatimukset;
- 8) palvelun tarjoamiseen liittyvät olosuhderajoitukset;
- 9) palvelun suurin mahdollinen turvallinen asiakasmäärä eri olosuhteissa sekä palveluun osallistuvien terveydentilaa, fyysistä kuntoa, kokemusta, koulutusta ja muita vastaavia seikkoja koskevat vaatimukset;
- 10) palvelun vaikutuspiirissä olevien muiden kuin asiakkaiden turvallisuuden varmistamiseksi tarpeelliset toimenpiteet;
- 11) miten erilaiset onnettomuus-, vaara-, ja vahinkotilanteet kirjataan ja miten näin kerättyä tietoa käytetään hyväksi turvallisuustoiminnan kehittämisessä;
- 12) menettely kuluttajaturvallisuuslain 8 §:ssä säädetyn ilmoitusvelvollisuuden noudattamiseksi;
- 13) miten suunnitelmaan sisältyvät tiedot saatetaan palvelun tarjoamisessa mukana olevien tietoon;
- 14) mitä kulutustavaroista ja kuluttajapalveluksista annettavista tiedoista annetussa valtioneuvoston [asetuksessa](#) (613/2004) säädettyjä tietoja annetaan palveluun osallistuville ja palvelun vaikutuspiirissä oleville ja miten nämä tiedot annetaan. Turvallisuusasiakirjassa on tarpeen mukaan otettava huomioon myös kohteen tai sen rakenteen tavanomaisesta poikkeava käyttö.

Esimerkki turvallisuusasiakirjapohjasta:

TAPAHTUMAN/RETKEN/LEIRIN NIMI

Lähtöaika:

Paluu-aika:

PAIKKA JA OSOITE:

TYÖALA

HENKILÖKUNTA

Turvallisuusvastaava

Muut seurakunnan työntekijät:

Muut yli 18 v. täyttäneet ohjaajat ja puhelinnumerot:

Mukaan nimetyt apuohjaajat:

Leiriläisiä:

Isosia:

Osanottajamäärä yhteensä:

Osallistujamäärän muutokset leirin aikana:

Suorituspaikkaan liittyvät riskit:

Ohjelmaan liittyvät riskit:

Muuta huomioitavaa:

TOIMINTA FYYSISEN VAMMAN SATTUESSA ASIAKKAALLE TAI TYÖNTEKIJÄLLE

1. Tutkitaan vamman laatu. Jos vamma on vähäinen, se hoidetaan tapahtumapaikalla.
2. Jos vamman laatu vaatii yhteydenottoa terveyskeskukseen tai lääkäriin, otetaan yhteyttä osallistujan huoltajaan. Huoltajaa pyydetään viemään osallistuja tarvittaviin hoitotoimenpiteisiin. Jos ei saada yhteyttä kotiin ja vamma vaatii lääkärisä käyntiä, yksi työntekijöistä tai muu täysi-ikäinen huolehtii osallistujan lääkäriin.
3. Jos vamman laatu vaatii kiireellisiä toimenpiteitä, soitetaan ambulanssi. Mukaan lähtee toinen työntekijä. Toinen työntekijä ottaa yhteyttä osallistujan kotiin ja tiedottaa asiasta.
4. Jos onnettomuus koskee työntekijää ja vamma on niin vakava, että työntekijä joutuu poistumaan tapahtumapaikalta, otetaan yhteyttä kirkkoherraan.

MÄÄRITELLÄÄN TOIMINTA MUISSA ONNETTOMUUS- JA VAHINKOTILANTEISSA

1. Tapahtumanvetäjät yhdessä toteavat onnettomuuden tason ja ovat tarvittaessa yhteydessä terveyskeskukseen tai hätäkeskukseen.
2. Ensiapu aloitetaan välittömästi. Rajoitetaan mahdollisia lisävaaratilanteita (esim. ensisammutus).

3. Tulipalon tai palohälytyksen sattuessa osallistujat evakuoidaan ulos. Tarkistetaan tapahtumapaikka. Suljetaan palo-ovet ja odotetaan pelastuslaitoksen saapumista.

4. Työntekijät tarkastavat tapahtumapaikan tilat. Osallistujat ohjataan ennalta sovitulle kokoontumispaikalle ja lasketaan.

5. Jos tapahtuu turvallisuuteen vaikuttava konfliktitilanne, tilanteeseen puututaan heti. Tarvittaessa otetaan yhteyttä osallistujien koteihin.

TOIMINTA TAPATURMAN TAI ONNETTOMUUDEN JÄLKEEN

a) Raportointi - Ohjelma- ja turvallisuusvastaava:

b) Tapahtumasta tiedottaminen, keille:

c) Viranomaisille ilmoittaminen, keille:

MUUT HUOMIOITAVAT ASIAT

Ilmoitetaan erityisruokavaliot tapahtumapaikan emännälle.

Tarkistetaan ja otetaan mukaan EA-tarvikkeet.

KULJETUS

Kulkuneuvo:

Lähtöpaikka:

Paluupaikka:

Mahdolliset kuljetukset retken / leirin aikana:

LIITTEET

Ohjelma

Osallistujaluettelo

Muu, mikä

Tapahtumapaikan turvallisuus- ja pelastussuunnitelma

TÄRKEÄT NUMEROT:

Yleinen hätänumero 112, Myrkytystietokeskus 09-471977, muut:

OHJELMA- JA TURVALLISUUSVASTUUSSA OLEVAN ALLEKIRJOITUS

Paikka / 20 _____

MUUT SEURAKUNNAN TYÖNTEKIJÄT

_____

Allekirjoitus
nimen selvennys

_____

Allekirjoitus
nimen selvennys

Esimies on tutustunut suunnitelmaan ja katsonut, että turvallisuussuunnitelma on tehty ohjeiden mukaan. Mukana on riittävästi seurakunnan omia työntekijöitä osallistujien määrään nähden ja tarvittava määrä koulutettuja apuohjaajia.

Paikka / 20 _____

_____

Allekirjoitus
nimen selvennys

8.2 Liite 2. Onnettomuusraporttimalli

ONNETTOMUUSRAPORTTI (Malli sähköisestä asiakirjasta. Kirjataan myös "Läheltä piti" -tilanteesta)

---

1. Perustiedot tapahtumasta:

tilaisuuden nimi:

---

paikka:

---

ajankohta:

kesto aika

---

osallistujamäärä

---

leirin turvallisuusvastaava:

---

tilaisuudesta vastuussa olevat:

---

2. Onnettomuuteen johtaneen tilanteen kuvaus

a. Lyhyt kuvaus tilanteen turvallisuusohjeista ja ennakoinnista:

---

b. Lyhyt kuvaus tilanteesta

---

3. Onnettomuuden seuraukset

a. henkilövahingot

---

b. muut vahingot

---

4. Lyhyt kuvaus jälkitoimenpiteistä

Onnettomuusraportin laatijan tiedot

nimi:

---

yhteystiedot:

---

allekirjoitus:

____ / ____

8.3 Liite 3. Turvallisuusohjeita väkivaltatilanteeseen tai muuhun erityistilanteeseen valmistautumista varten.

1. VÄKIVALTA

1.1. Väkivaltaisen henkilön kohtaaminen

Kiinnitä ympäristön huomio jollakin tavalla tilanteeseen (esim. koodikieli). Hälytä apua heti, kun se on mahdollista. Hälytä apu mieluiten ennakoivasti. Paina hälytinnappia. Soita tarvittaessa hätäkeskukseen 112. Rauhoita ensin itsesi hengittämällä rauhallisesti ja syvään. Puhu uhkaajalle rauhallisen selkeästi. Käytä lyhyitä lauseita. Yritä saada uhkaaja istumaan alas ja keskustelemaan asiasta.

Älä yritä taltuttaa uhkaajaa yksin. Hälytä muut työntekijät paikalle. Huomioi, että yksi työntekijöistä huolehtii puhumisesta ja muut turvaavat tilannetta ja seuraavat sivummalla. Peräänny ja pakene heti, kun se on mahdollista. Yritä pitää pöytä tai jokin muu este itsesi ja uhkaajan välissä. Jos uhkaaja lähestyy sinua, yritä hidastaa uhkaajan etenemistä siirtämällä huonekaluja tai muita esteitä hänen eteensä.

1.2 Laiton uhkaus

1.2.1 Kertaluontoinen tokaisu, pikaistuksissa tehty uhkaus

Ilmoita uhkaajalle, että uhkailu ei ole sallittua ja pyydä käyttäytymään asiallisesti
Kirjaa asiakkaan tai hänen omaisensa/vieraansa tekemän uhkauksen sisältö asiakirjoihin
Raportoi uhkailusta esimiehelle ja tarvittaessa muille työntekijöille
Täytä tapahtumaraportti ja anna se esimiehelle.

1.2.2 Selvä väkivallalla uhkaaminen, joka kohdistuu henkilöön suoraan tai toiseen henkilöön nimeltä mainiten

Ilmoita uhkaajalle, että uhkailu ei ole sallittua ja pyydä käyttäytymään asiallisesti
Poistu paikalta, jos olet yksin. Kutsu paikalle muuta henkilökuntaa.
Kirjaa asiakkaan tai hänen omaisensa/vieraansa tekemän uhkauksen sisältö asiakirjoihin
Jos uhkaus kohdistuu toiseen henkilöön, ilmoita hänelle uhkauksesta. Voit ilmoittaa uhkauksen kohteelle uhkaajan henkilötiedot, jos ne ovat sinulla tiedossa. Uhkauksen kohteena oleva tekee itse tutkintapyynnön poliisille.
Raportoi uhkailusta aina esimiehelle.
Kerro tilanteesta tarvittaessa muille työntekijöille
Tee tutkintapyyntö poliisille. **Voit salassapitovelvollisuuttasi rikkomatta kertoa uhkailijan henkilötiedot.**
Täytä ilmoituslomake ja palauta se esimiehelle. Esimies huolehtii, että ilmoituslomake toimitetaan työsuojelupäällikölle ja työterveyteen. **Huomio! Kaikki hyvästä turvallisuustasosta poikkeavat tapahtumat ilmoitetaan tapahtumaraportilla esimiehelle.**

1.3 Uhkaus työntekijän perhettä kohtaan

Ilmoita uhkaajalle, että uhkailu ei ole sallittua

Poistu paikalta, jos olet yksin. Kutsu paikalle muuta henkilökuntaa, jos uhkaaja ei rauhoitu.

Kirjaa asiakirjoihin asiakkaan tai hänen omaisensa/vieraansa tekemän uhkauksen sisältö.

Raportoi uhkailusta aina esimiehelle

Kerro tilanteesta tarvittaessa myös muille työntekijöille

Täytä tapahtumaraportti esimiehelle

Tee tutkintapyyntö poliisille. **Voit vaitiolovelvollisuuttasi rikkomatta kertoa poliisille uhkailijan henkilötiedot ja mitä tapahtunut.**

1.4 Tutkintapyyntö viranomaiselle

Väkivaltarikoksissa tutkintapyyntö on hyvä tehdä henkilökohtaisesti poliisiaseman palvelupäivystyksessä.

Jokainen on oikeutettu tekemään tutkintapyyntöä poliisille, jos arvioi rikoksen tapahtuneen. Jo laiton

uhkaus on rikos. Työpaikalla tapahtunut väkivallan teko, myös lievä pahoinpitely, on virallisen syytteen

alainen teko ja tällöin tutkintapyyntö uhrin puolesta voi tehdä myös toinen henkilö. Jos poliisi on

käynyt paikalla, ei erillistä ilmoitusta tarvitse tehdä, koska poliisilla on tutkintavelvoite.

Kiinteistön omaisuuteen tai itse kiinteistöön kohdistuvissa vahingoissa tutkintapyyntöä/rikosilmoituksen

tekee kiinteistöpäällikkö tai kiinteistöhenkilökunta. Neuvottelu kiinteistön omistajan kanssa on

suositeltavaa ennen ilmoituksen tekoa.

Työyksikön omaisuuteen kohdistuvissa vahingoissa tutkintapyyntöä/ rikosilmoituksen tekee esimies.

1.5 Oikeudenkäynti

1.5.1 Yleistä

Esitutinnan tai oikeudenkäynnin osuessa työpäiväksi, osallistuminen em. toimiin luetaan työajaksi. Tämä

koskee niin todistajan asemassa kuin uhrin asemassa olevaa työntekijää/viranhaltijaa. Työajalla

tapahtuvan todistajalausunnon antaminen ei oikeuta todistajapalkkion perimistä oikeusistuimelta.

1.5.2 Palkkaetuudet väkivaltilanteissa

Jos työkyvyttömyys johtuu virka/työtehtävissä tapahtuneesta tapaturmavakuutus-lainsäädännössä

tarkoitettua väkivallasta, viranhaltijalla/ työntekijällä on oikeus saada täysi palkka enintään 120

kalenteripäivän ajalta ja sen jälkeen kaksi kolmasosaa varsinaisesta palkastaan 120 kalenteripäivän ajan.

Jos työkyvyttömyys johtuu rikoksella aiheutetusta henkilövahingosta, joka ei ole tapahtunut

virka/työtehtävissä, ei työnantajalla ole velvollisuutta maksaa sairausloma-ajalta palkkaa. Turvatakseen

omat oikeutensa työntekijän on käynnistettävä rikosprosessi ja haettava korvauksia oikeusteitse tekijältä

tai valtion varoista.

1.5.3 Roolit oikeudessa

Rikosjutun käsittelyä oikeudessa johtaa tuomari. Hänen lisäksi käsittelyyn osallistuu yleensä kolme

lautamiestä. Sakkojutut voi käsitellä ja ratkaista yksi tuomari.

Rikosoikeudenkäynnissä asianosaisia ovat rikoksen uhri eli asianomistaja, syytetty eli vastaaja ja virallinen

syyttäjä, joka esittää vastaajaa koskevan syytteen. Tapauksen selvittämiseksi oikeudessa kuullaan

tarvittaessa todistajia.

Vastaaja oikeudessa

Vastaaja saa tiedon häntä vastaan nostetusta syytteestä, kun hänelle annetaan haaste. Sen antaa joko

tuomioistuin tai syyttäjä.

Viimeistään oikeudessa vastaajan on ilmoitettava, myöntääkö vai kiistääkö hän syyllisyytensä rikokseen, josta häntä syytetään. Vastaajaa voidaan myös pyytää vastaamaan syytteeseen kirjallisesti jo ennen oikeudenkäyntiä. Häneltä kysytään myös kantaa asianomistajan esittämiin vaatimuksiin.

Asianomistaja oikeudessa

Jos asianomistajalla on rikoksen johdosta korvausvaatimuksia, hän voi pyytää, että syyttäjä esittää ne oikeudessa. Jos vaatimus on selvä, syyttäjä on yleensä velvollinen ottamaan tehtävän vastaan. Asianomistaja voidaan kutsua tuomioistuimeen henkilökohtaisesti, jos hänen läsnäolonsa on asian selvittämiseksi tarpeen. Hänellä on silloin oikeus saada korvaus matkakustannuksista ja ansionmenetyksestä.

Velvollisuus saapua oikeuteen

Tuomioistuin tai syyttäjä kutsuu jutun osapuolet oikeudenkäyntiin (pääkäsittelyyn). Kutsu on syytä lukea huolella, sillä siitä ilmenee, onko oikeuteen tultava itse vai voiko sinne lähettää asiamiehen. Kutsusta ilmenee myös, voidaanko juttu ratkaista asianosaisen poissaolosta huolimatta.

Todistajana oikeudessa

Todistajaksi kutsutun on aina tultava oikeuteen. Oikeuden puheenjohtaja selvittää tarvittaessa todistajalle, milloin hän voi kieltäytyä todistamasta. Todistajan on ennen kuulustelua annettava seuraava vakuutus: "Minä N. N. lupaan ja vakuutan kunniani ja omantuntoni kautta, että minä todistan ja kerron kaiken totuuden tässä asiassa siitä mitään salaamatta tai siihen mitään lisäämättä taikka sitä muuttamatta." (Oikeudenkäymiskaari 17 luvun 44 §). Sen jälkeen hän kertoo, mitä asiasta tietää. Todistajan on ehdottomasti puhuttava totta. Todistajaa, joka valehtelee tai tietoisesti salaa jotakin asiaan vaikuttavaa, voidaan syyttää perättömästä lausumasta. Perättömään lausumaan syyllistynyt tuomitaan yleensä vankeusrangaistukseen. Todistajalla on oikeus saada korvaus matkakustannuksista ja ansionmenetyksestä.

2. ALTISTUMINEN TARTTUVILLE TAUDEILLE

2.1 Veritapaturmaohje

Veritapaturma on sellainen verelle tai veriselle eritteelle altistuminen, jossa veri aiheuttaa tartunnan toiselle henkilölle. Tapahtuma voi olla viilto - tai pistotapaturma, veren joutuminen limakalvoille tai haavaiselle / ihottumaiselle iholle. Näkyvästi terveelle iholle joutunut veri ei aiheuta tartunnan vaaraa. Tärkeimmät veren välityksellä tarttuvat taudit ovat: B- ja C - hepatiitti ja HIV

Mahdollisen altistumisen tapahduttua:

Huuhtelee limakalvoroiskeet runsaalla vedellä, pisto- tai viiltoalueet huuhdellaan runsaalla vedellä ja saippualla ja lävistyskohtaan laitetaan n. 2 minuutin ajaksi spriihaude (80 %), jos toimintayksikössä on sellainen saatavilla.

Ota yhteys työterveyshuoltoon heti.

Ennaltaehkäisevää: Huolehdi käsiesi terveydestä ja käytä tarvittaessa suojakäsineitä

3. TYÖNTEKIJÄN KUOLEMA

- Asiasta tiedon saanut ilmoittaa kuolemasta esimiehelle.
- Esimies informoi muuta henkilökuntaa (ei käytetä sähköpostiviestintää)
- Esimies järjestää saman päivän aikana hetken ja tilan, jossa asiasta voidaan keskustella henkilöstön kanssa. Samalla sovitaan, miten kuolleen omaisia muistetaan.

- Esimies kysyy omaisilta, miten he haluavat henkilöstön osallistuvan hautajaisiin.

4. TYÖTAPATURMAN SATTUESSA

4.1 Työtapaturma käsitteenä

Työtapaturma määritellään työtapaturma- ja ammattitautilaissa (459/2015). Työtapaturmasta on säädetty lain 5 luvussa seuraavaa:

17 § **Tapaturma** Tapaturmalla tarkoitetaan ulkoisesta tekijästä johtuvaa äkillistä ja odottamatonta tapahtumaa, joka aiheuttaa työntekijälle vamman tai sairauden.

18 § Muut tapaturman aiheuttamana pidettävät vammat ja sairaudet

Mitä tapaturmasta säädetään, sovelletaan myös:

- 1) hankauksen aiheuttamaan ihon hiertymään;
- 2) vammaan tai sairauteen, jonka on aiheuttanut syövyttävän aineen kosketus;
- 3) vammaan tai sairauteen, jonka on aiheuttanut kaasun, höyryn tai huurun hengittäminen;
- 4) paleltumaan, hypotermiaan, palovammaan ja lämpösairauteen, jonka on aiheuttanut tavanomaisesta poikkeava lämpöolosuhde;
- 5) säteilyn aiheuttamaan vammaan tai sairauteen; ja
- 6) vammaan tai sairauteen, jonka on aiheuttanut huomattava fyysikaalisen paineen vaihtelu.

Edellytyksenä on, että altistuminen 1 momentissa mainitulle tekijälle on tapahtunut vamman tai sairauden ilmaantumisesta edeltävänä enintään vuorokauden pituisena aikana eikä kysymys ole ammattitaudista.

19 § Tapaturman aiheuttama vamman tai sairauden olennainen pahaneminen

Tapaturman seurauksena korvataan myös muun kuin tässä laissa tarkoitetun vamman tai sairauden olennainen pahaneminen siltä osin kuin se vastaa tapaturman syyosuutta. Syyosuutta arvioitaessa otetaan huomioon tapaturman sattumismekanismi, vammaenergian voimakkuus ja tapaturman ajallinen yhteys pahanemiseen sekä aikaisemmasta vammasta, sairaudesta ja kudosaivuriosta johtuva myötävaikutus. Korvausta pahanemisesta ei makseta, jos tapaturmalla oli siihen vain vähäinen syyosuus. Korvausta pahanemisesta maksetaan enintään kuuden kuukauden ajan tapaturman sattumisesta. Korvauksen maksamista voidaan kuitenkin jatkaa mainitun enimmäisajan jälkeenkin siltä osin kuin toipuminen on ilmeisesti viivästynyt pääasiallisesti sellaisten syiden vuoksi, jotka liittyvät valittuun hoitovaihtoehtoon tai hoidon odottamiseen.

20 § **Työtapaturma** Työtapaturmalla tarkoitetaan tapaturmaa, joka on sattunut työntekijälle työssä, työntekopaikan alueella tai työntekopaikan alueen ulkopuolella siten kuin 21–25 §:ssä säädetään.

21 § **Työssä sattunut tapaturma** Työssä sattuneena pidetään tapaturmaa, joka on sattunut työntekijälle työnteon yhteydessä. Työntekoon rinnastetaan lakiin tai työehtosopimukseen perustuva luottamusmiehen, työsuojeluvaltuutetun tai muun henkilöstön edustajan tehtävän hoitaminen sekä työstä johtuva työnantajan asian hoitaminen.

Työntekoon rinnastetaan myös työtehtävästä johtuva matkustaminen. Matkustamiseen katsotaan kuuluvan myös 23 §:n 1 kohdassa tarkoitettu vähäinen poikkeaminen matkareitiltä.

22 § **Tapaturma työntekopaikan alueella** Työntekopaikan alueella muutoin kuin työnteon yhteydessä sattunutta tapaturmaa pidetään työtapaturmana, jos se on sattunut työntekopaikalla oloon tavanomaisesti liittyvässä toiminnassa.

23 § **Tapaturma työntekopaikan alueen ulkopuolella** Työtapaturmana pidetään tapaturmaa, joka on sattunut työntekijälle työntekopaikan alueen ulkopuolella seuraaviin olosuhteisiin tavanomaisesti liittyvässä toiminnassa:

- 1) tavanomainen työssäkäynnistä johtuva asunnon ja työpaikan välinen matka, johon katsotaan kuuluvan myös vähäinen poikkeaminen matkareitiltä lasten päivähoidon, ruokakaupassa käynnin tai muun niihin rinnastettavan syyn vuoksi;
- 2) työhön liittyvä tavanomainen ruokailu- tai virkistystauko työntekopaikan alueen läheisyydessä.

24 § **Tapaturma erityisissä olosuhteissa** Työtapaturmana pidetään myös tapaturmaa, joka ei ole korvattava 21 tai 22 §:n nojalla ja joka on sattunut työntekijälle:

- 1) työhön liittyvään koulutustilaisuuteen kuuluvassa toiminnassa, jos tilaisuus on työnantajan järjestämä tai työnantaja on hyväksynyt siihen osallistumisen;
  - 2) työhön liittyvään virkistystilaisuuteen kuuluvassa toiminnassa, jos tilaisuus on työnantajan järjestämä tai työnantaja on hyväksynyt siihen osallistumisen;
  - 3) hyvän työterveyshuoltokäytännön mukaisessa työkykyä ylläpitävässä toiminnassa, jonka työnantaja on työterveyshuoltolain (1383/2001) perusteella järjestänyt työntekijöille yhdessä työterveyshuollon kanssa;
  - 4) terveydenhuollon vastaanotolla käyntiin kuuluvassa toiminnassa, kun käynnin syynä on ollut tässä laissa tarkoitettu vahinko tai sen epäily;
  - 5) terveydenhuollon vastaanotolla käyntiin kuuluvassa toiminnassa, kun käynnin syynä on äkillinen sairastuminen kesken työpäivän, työterveyshuoltolain perusteella työnantajan järjestettäväksi kuuluva työterveyshuolto, muu työstä johtuva velvoite tai työnantajan määräys;
  - 6) kuntoliikunnassa työaikana, jos liikunta on työnantajan hyväksymää ja sen tarkoituksena on ollut työntekijän fyysistä kuntoa koskevien erityismääräysten täyttäminen;
  - 7) matkalla asunnolta tai työntekopaikalta 1–6 kohdassa tarkoitettuun tilaisuuteen tai toimintaan ja takaisin sen mukaisesti kuin 23 §:n 1 kohdassa säädetään; tai
  - 8) työntekijän ollessa majoittuneena työnsä vuoksi poikkeuksellista tapaturman vaaraa aiheuttavissa olosuhteissa, jos tapaturma on johtunut näihin olosuhteisiin liittyvästä syystä.
- Työtapaturmana ei kuitenkaan pidetä potilasvahinkolaisissa (585/1986) tarkoitettua potilasvahinkoa, joka on sattunut 1 momentin 5 kohdassa tarkoitettun tutkimuksen tai hoidon yhteydessä.

25 § Tapaturma kotona ja määrittelemättömässä paikassa tehtävässä työssä

Mitä 22 ja 23 §:ssä säädetään työntekopaikan alueella, asunnon ja työpaikan välisellä matkalla sekä ruokailu- ja virkistystauolla sattuneen tapaturman korvaamisesta, ei sovelleta, kun työntekijä tekee työtään asunnossaan tai kun hän tekee muualla kuin työnantajan järjestämissä tiloissa työtä, jonka suorittamispaikkaa työnantaja ei ole määritellyt.

4.2 Toimenpiteet työtapaturman sattuessa:

Vamman vakavuudesta riippuen otetaan heti yhteys työterveyshuoltoon tai **112 (Hätäkeskus)**

5. UHKA/VÄKIVALTATILANNE SEURAKUNNAN TILASSA

- Älä mene uhkatilanteeseen yksin.
- Hälytä apua ennakoivasti esimerkiksi vartiointiliikkeen langattomalla hälytysnapilla.
- Apuun tulijat varautuvat poliisin ja vartijan hälyttämiseen jo ennakoivasti
- Hälytysnumerot oltava puhelimessa pikavalinnan alla.
- Apuun tulijat ohjaavat tarvittaessa muita seurakuntalaisia turvaan.
- Uhkailija ohjataan lähimmästä ovesta ulos, annetaan uhkailijan mennä edellä.

HETI TILANTEEN JÄLKEEN:

Uhkatilanteen jälkeen tulee käydä purkukeskustelu (DEFUSING). Yksikön esimies huolehtii, että uhkatilanteeseen joutuneen/joutuneiden kanssa käydään keskustelu tapahtuneesta saman työvuoron aikana. Keskustelussa kuunnellaan uhria ja samalla tarkastetaan uhrin fyysinen ja henkinen kunto sekä varmistetaan uhrin turvallinen kotimatka. Tarvittaessa esimies antaa tukea hallinnollisissa ja oikeudellisissa menettelyissä esim. sairausloma tai rikosilmoituksen tekeminen. Mikäli esimies ei ole paikalla, tulee jonkun työtoverin ottaa vastuu em. asioista.

6. ASEEN KÄYTTÖ TAI UHKAILU SEURAKUNNAN TILOISSA

- Suojaudu heti huoneeseesi ja lukitse ovi sekä soita hätäkeskukseen (112) tilanteesta, noudata hätäkeskuspäivystäjän ohjeita.
- Älä hälytä työtovereitasi apuun tilanteeseen, vaan jos mahdollista, varoita heitä heti.

- Jos työhuoneeseesi on näköyhteys esim. ikkunan kautta, niin hakeudu työhuoneessasi paikkaan, mihin uhkaajalla ei ole näköyhteyttä.
- Laita puhelimesi äänettömälle tai sulje se ja sammuta valot työhuoneestasi.

7. ENNAKOI RISKI

- Hälytysnumero valmiiksi
- Suunnittele asiakas kontakteissa turvallinen istumapaikka, laita esteitä ennakkoivasti.
- Huomioi passiiviset itsepuolustusvälineet
- Poista ihmisen vahingoittamiseen kelpaavat välineet ja esineet työtilastasi (pois näköpiiristä)
- Asiakas saatetaan aina ulos asti, kun ovet ovat lukossa.

8. TUNNISTA RISKI

- Aiemmin uhkaavasti käyttäytyneet asiakkaat
- Päihteiden vaikutuksen alaiset asiakkaat
- Käsiteltäessä asioita, jotka voivat ”kuumentaa tunteita”

9. TOIMI ETUPAINOTTEISESTI

- Hälytä jo uhkavaiheessa työtoverisi tai tarvittaessa poliisi

TULIPALO

Havaitessasi alkavan palon

- Pelasta vaarassa oleva/olevat palotilasta esim. huoneesta ja sulje heti palotilan ovi perässäsi.
- Soita 112 ja ilmoita palosta. Anna tarkka osoite. (Etukäteen kannattaa ladata älypuhelimelle Suomi 112-palvelu.)
- Älä sulje puhelinta ennen kuin olet saanut siihen luvan hätäkeskuspäivystäjältä.
- Vie palo-osastossa olevat henkilöt lähimmälle poistumistieovelle, tarkista ettei mm. asiakas WC:hen ole jäänyt ketään.
- Jokainen työntekijä vastaa siitä, että oma huone jää tyhjäksi.
- Ilmoita huutamalla muille palo-osastossa oleville alkaneesta palosta ja káske poistumaan **kokoontumispaikalle** ja lähtiessä sulkemaan työhuoneen ovi.
- Tee sammutusyritys palotilaan alkusammuttimella, jos se on mahdollista omaa henkeäsi vaarantamatta (riittävästi vapaa palokaasuista)
- Ilmoita muille rakennuksissa oleville heti palosta ja káske poistumaan valitulle kokoontumispaikalle (palokaasuista vapaa)
- Älä käytä hissiä.
- Kokoontumispaikalla esimiesaseman omaava henkilö huolehtii siitä, että tilanteessa olleiden fyysinen ja psyykinen kunto tarkistetaan mahdollisia jatkotoimenpiteitä varten. Tässä käytetään apuna paikalle tullutta sairaankuljetushenkilöstöä.
- Mene opastamaan (tai anna tehtäväksi) palokunta paikalle ja varaudu antamaan tilanneselvitys ja kerro erityisesti, onko palotilaan jäänyt henkilöitä.
- Paloviranomainen ottaa johtovastuun paikalle tultuaan, ja heidän ohjeitaan tulee noudattaa.

8.4 Liite 4. Ilmoituslomake väkivaltatilanteesta, väkivallan uhasta tai henkisestä väkivallasta työaikana

Väkivallan kohde tai ilmoituksen tekijä	Nimi
Perustiedot tapahtumasta	Tapahtumapaikka
	Päivämäärä ja kellon aika
	Väkivallantekijän nimi
Väkivallan laatu	<p>Sanallinen väkivalta kasvotusten</p> <p>☐ henkilöön kohdistuva uhkaus</p> <p>☐ omaisiin kohdistuva uhkaus</p> <p>☐ omaisuuteen kohdistuva uhkaus</p> <p>☐ muu uhkaus: _____</p> <p>☐ epäasiallinen kohtelu: _____</p> <p>_____</p> <p>Fyysinen väkivalta</p> <p>☐ töniminen</p> <p>☐ huitominen</p> <p>☐ seksuaalinen lähentely</p> <p>☐ sylkeminen</p> <p>☐ muu: _____</p> <p>_____</p> <p>Vakava fyysinen väkivalta</p>

	☐ lyöminen ☐ potkiminen ☐ raapiminen ☐ pureminen ☐ kuristaminen ☐ väkivaltainen kaataminen Aseellinen uhkaus ☐ vakava uhkaaminen lyömä-, terä-, ampuma-asetta tai muuta asetta käyttäen
Väkivallan seuraukset	☐ vaatii/vaati päivystysluonteisia hoitotoimenpiteitä ☐ pelot ☐ unettomuus ☐ muu _____ ☐ aineelliset vahingot _____
Selostus tapahtumasta ja vahingosta, uhkauksen sisältö ja käytetyt sanamuodot	 jatka tarvittaessa erillisellä liitteellä

Toimenpiteet tapahtumatilanteessa	Väkivallan lopettamiseksi ☐ ei tehty mitään ☐ käytiin neuvottelu ☐ painettiin hälytysnappia, saatiin apua muualta ☐ käytettiin voimakeinoja, ei tarvittu apua muualta ☐ käytettiin voimakeinoja, saatiin apua henkilökunnalta ☐ käytettiin voimakeinoja, apuna poliisi/vartija	
Toimenpiteet tapahtuman jälkeen	Jatkotoimenpiteet ja jälkihoito	
Lisätiedot		
Silminnäkijän selvitys tapahtumasta		
Allekirjoitukset	Päiväys	Ilmoituksen tekijän allekirjoitus ja nimenselvennys
	Päiväys	Esimies, allekirjoitus ja nimenselvennys

Jakelu: esimies, työsuojelupäällikkö, työterveys

8.5. Liite 5. Rikosrekisteriotteen hakemusmalli

Hakemus löytyy oikeusrekisterikeskuksen verkkosivuilta

<http://www.oikeusrekisterikeskus.fi/fi/index/oikeusrekisterikeskus/lomakkeet.html>

8.6. Liite 6. Suostumus rikosrekisteriotteen hakemiseen

Rikosrekisteriotteen hakeminen (malliasiakirja)

Tämä suostumus perustuu lakiin lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä. Vapaaehtoisen tulee antaa suostumuksensa siihen, että seurakunta voi hakea laissa tarkoitettun vapaaehtoista koskevan rikosrekisteriotteen Oikeusrekisterikeskukselta.

Toiminnan järjestäjä: [Seurakunta]

Vapaaehtoinen: [Vapaaehtoisen nimi]

Annan suostumukseni rikosrekisteriotteen hakemiseen.

(Tämä kohta rastitetaan aina, jos suostumus annetaan)

Minulle on annettu ennen tämän suostumuksen antamista tieto seuraavista asioista:

- rikosrekisteriote pyydetään vapaaehtoistehävän järjestäjän tarkastettavaksi alaikäisten henkilökohtaisen koskemattomuuden turvaamiseksi
- otteeseen merkitään tiedot tietyistä seksuaali-, väkivalta- ja huumausainerikoksista
- vapaaehtoistehävän järjestäjän on luovutettava ote minulle välittömästi tarkastamisen jälkeen.

Päiväys ja allekirjoitus

Paikka ja aika:

[Seurakunnan yhteyshenkilön nimi]

[Seurakunta]

[Vapaaehtoisen nimi]

8.7 Liite 7. Kotikäyntiohjeistus

Yleistä huomioitavaa:

- Kotikäyntejä tehtäessä on aina muistettava, että tehdään työtä asiakkaan ehdottomalla yksityisalueella. Asiakkaan koti on kotirauhan suojaama. (RL 24:11).
- Kotirauhaa ei saa häiritä, vaan kotikäynnin tulee perustua suulliseen tai kirjalliseen lupaan asunnon haltijan kanssa.

Ennen kotikäyntiä

- Arvioi joka kerta etukäteen kotikäyntikohteen mahdolliset riskit, esim. asiakkaan väkivaltaisuus tai päihteiden käyttö. Tee tämä joka kerta, vaikka kyseessä olisi tuttu kotikäyntikohte.
- Ennen kotikäynnille saapumista ilmoitetaan puhelimitse tarvittaessa kotikäyntikohteeseen, jos siihen on riskinarvioinnissa perusteet. Tällöin voidaan tehdä vielä arviointia, onko kohteessa mm. päihtyneitä henkilöitä ja mikä on kotikäyntiasiakkaan mielentila.
- Mikäli riskinarvioinnin perusteella syntyy perusteltu epäily turvallisuusriskistä, järjestellään kohteeseen meno niin, että sinne voidaan mennä työparina.
- Kotikäynneillä tulee matkapuhelinten olla käytössä ja helposti saatavilla. Varmista erillisen hälytyslaitteen toimivuus (akun riittävyys) ja ota se helposti saataville mukaasi.
- Paina mieleesi kotikäyntikohteesi osoite siltä varalta, jos joudut soittamaan apua kohteeseen.
- Pysäköi autosi keula poistumissuuntaan päin.
- Huomioi ja havainnoi ympäristöä ja mahdollisia poikkeamia siinä. Kuuntele äänet ennen sisälle menoa.
- Kun menet sisälle, luo yleissilmäys ja tilannearvio asunnossa olevien henkilöiden mielentilasta. Havainnoi mahdolliset vaaralliset esineet tai suljetut ovet.
- Jätä mahdollisuuksien mukaan asiakkaan ulko-ovi auki, jos ei ole riskiä ulkopuolisten henkilöiden saapumisesta asuntoon tai kotieläinten karkaamisesta. Kotieläimet tulee olla hallittu niin, ettei niistä ole vaaraa työntekijälle.
- Huolehdi, ettei ovi mene takalukkoon.
- Valitse istumapaikka mahdollisimman läheltä ulko-ovea.
- Jos näkyvillä on huumeita tai niiden käyttövälineitä, poistu paikalta. Jos näkyvillä on tuli- tai teräaseita, sisälle ei mennä. Tuliaseiden esillä olosta on ilmoitettava poliisille. Aseita tulee säilyttää lukitussa asekaapissa.
- Jos paikalla on asiaankuulumattomia henkilöitä, sisälle ei mennä.

Kotikäynnillä

- Jos kotikäyntikohteessa on selvästi päihtyneitä (häiritsevästi käyttäytyviä) henkilöitä, keskeytä kotikäynti rauhallisesti. Sovi uusi aika myöhemmin puhelimitse.
- Arvioi mahdolliset kulkureitit ja poistumistiet. Pyri pitämään koko ajan vapaana avoin reitti poistumistielle.
- Säilytä katsekontakti asiakkaaseen, älä provosoi tai provosoidu. Käyttäydy asiallisesti, rauhallisesti ja ammattimaisesti.
- Käytä harkintaa vaikeiden asioiden esiintuomisessa.
- Mikäli koet turvallisuutesi uhatuksi esim. huutamisen tai uhkailun vuoksi, poistu kohteesta välittömästi.
- Mikäli kimppuusi käydään, toimi edellä olevan ohjeistuksen mukaisesti.
- Jos et pysty soittamaan apua, paina mahdollista mukanasiasi olevaa hälytysnappia.
- Yritä soittaa 112

Raportoi

- Sovi kenelle ilmoitat kotikäynnin päättymisestä ja miten (korkean riskin kohteeksi arvioidut)
- Täytä ilmoituslomake kohtaamastasi uhasta tai mahdollisesti fyysisen koskemattomuuden rikkomisesta.
- Ota aina yhteys esimieheesi, jos olet kohdannut uhan tai fyysistä koskemattomuuttasi on rikottu.

Jokainen kotikäyntejä tekevä työntekijä perehdytetään tähän ohjeeseen (Työturvallisuuslaki 14 §)

8.8 Liite 8. Ennakoi väkivaltaa työssä

Väkivallalla tarkoitetaan tässä yhteydessä fyysisen väkivallan tai sen uhan kohteeksi joutumista työtehtävien hoitamisen aikana. Väkivallalla ja sen uhkatilanteilla on merkittäviä vaikutuksia työntekijän hyvinvointiin, jaksamiseen ja työkykyyn, vaikka vain pieni osa tilanteista aiheuttaa fyysisiä vammoja. Väkivallan ennakointi lisää turvallisuutta, mikä puolestaan lisää tuottavuutta. Väkivallan uhka on hallittavissa, kun se tiedostetaan ja ennakoidaan ryhtymällä tarpeellisiin toimiin. Työturvallisuuslaki edellyttää, että työnantaja suunnittelee, valitsee, mitoittaa ja toteuttaa työolosuhteiden parantamiseksi tarvittavat toimenpiteet siten, että työn vaarojen syntyminen estetään ja olemassa olevat vaarat poistetaan. Laki edellyttää työntekijää omalta osaltaan myötävaikuttamaan työsuojelun toteuttamiseen, esimerkiksi toimimaan työnantajan perehdyttämien ohjeiden mukaisesti ja ilmoittamaan väkivallan uhkaan liittyvistä vioista ja puutteellisuuksista työnantajalle.

Väkivallan uhka vaihtelee eri työyksiköissä ja väkivaltariskit on aina tunnistettava ja arvioitava työpaikkakohtaisesti, jotta oikein kohdennettuja ja vaikuttavia toimenpiteitä voidaan suunnitella ja toteuttaa.

Työtehtäviin, työympäristöön ja työ järjestelyihin liittyvät väkivaltavaarat on tunnistettava ja selvitettävä toimialoilla, joilla väkivallan uhka on ilmeinen. Todetut väkivallan uhkatilanteet poistetaan mahdollisuuksien mukaan ennakolta. Jäljelle jäävien vaarojen merkitys arvioidaan. Selvitys ja arviointi tehdään työnantajan ja henkilöstön yhteistyönä tai osana työterveyshuollon työpaikkaselvitystä. Väkivaltavaarojen arvioinnissa voi käyttää apuna myös turvallisuusalan ja työsuojelun asiantuntijoita. Väkivaltavaarojen tunnistaminen alkaa kartoituksella ja arvioinnilla.

Muistilista vaarojen ennakointiin

- ☐ huomio henkilövalinnoissa, uusien työntekijöiden ja uusiin työtehtäviin siirtyvien henkilöiden perehdytyksessä sekä koko henkilöstön koulutuksessa
- ☐ varmista, että perehdytys ja koulutus ovat riittäviä ja että henkilöstö ymmärtää, mitä opetetaan ja osaa toimia annetun opastuksen mukaan
- ☐ kokeilemalla ja ottamalla käyttöön väkivallan hallintaa tukevia toiminta- ja vuorovaikutustapoja, seuraamalla niiden noudattamista sekä ylläpitämällä hyviä toimintatapoja harjoittelun ja tiedotuksen avulla
- ☐ laatimalla ohjeet vaaratilanteita varten, tiedottamalla ohjeista, seuraamalla niiden noudattamista sekä päivittämällä tarvittaessa ohjeita
- ☐ järjestämällä työympäristö turvalliseksi tilajärjestelyjen, kalustuksen, poistumisteiden, hälytyslaitteiden ja henkilökunnan keskinäisten yhteydenpitovälineiden avulla sekä huolehtimalla, että hälytyslaitteet ovat toimintakunnossa
- ☐ välttämällä yksintyöskentelyä töissä, joissa väkivallan uhka on ilmeinen ja huolehtimalla, että yksintyöskentelevät saavat tarvittaessa apua
- ☐ varmistamalla työjärjestelyjen avulla väkivallan uhan alaisten töiden turvallisuus määrittelemällä, missä tehtävissä tehdään parityötä sekä miten henkilökunnan läsnäolo, yhteistyö ja yhteydenpito järjestetään
- ☐ järjestämällä väkivallan tai sen uhan kohteeksi joutuneiden jälkihoito, tiedottamalla asiasta henkilökunnalle sekä seuraamalla jälkihoitoon osallistumista sekä työntekijöiden selviytymistä väkivalta- ja uhkatilanteiden jälkeen

☒ kehittämällä väkivallan uhkatilanteiden ja sattuneiden väkivaltatilanteiden seuranta- ja arviointijärjestelmä ja velvoittamalla työntekijät ilmoittamaan työntajalle väkivalta- ja väkivallan uhkatilanteista

Vaaratilanteiden kartoittamisen jälkeen laaditaan työpaikalle selkeät ja yksiselitteiset menettelytapaohjeet:

- Sovitaan yhdessä kuinka toimitaan uhkatilanteissa.
- Ennakoiva harjoittelu- normaali työskentelytapa ja toiminta uhka- ja väkivaltatilanteissa.
- Työntekijöiden perehdytys ja opastus siitä, miten juuri siinä työpisteessä toimitaan. Kerrotaan mahdolliset vaaratilanteet ja -kohteet sekä väkivallan ilmenemismuodot.
- Mitä turvallisuusjärjestelyitä on työssä huomioitava ja mitä välineitä on käytettävissä.

Työympäristön suunnittelulla, kalustamisella ja varustelulla on suuri merkitys turvallisen työympäristön luomisessa ja uhka - tai väkivaltatilanteiden ehkäisyssä. Suunnitteluvaiheessa tulee huomioida tilan käyttötarkoitus sekä asiakkaiden erityistarpeet. Tilojen valvonnan ja hälytyslaitteiden lisäksi myös huoneiden järjestely ja kalustus vaikuttavat turvallisuuteen. Kalustuksen tulisi olla suunniteltu niin, että uhkaavissa tilanteissa työntekijällä olisi mahdollisuus poistua huoneesta. Valaistus tulee suunnitella niin, että pimeitä alueita ei tiloihin jää. Hyvin suunnitellut tilat ja ympäristön aktiivinen huomiointi sekä tarkkailu muodostavat pohjan turvalliselle työskentelylle. Ahtaus, epäkäytännöllisyys ja yksityisyyden puute saattavat lisätä aggressiivisia tunteita.

Kulkuteiden on hyvä olla turvalliset ja selkeät. Tulo- ja poistumisreittien pitää olla kunnossa ja valaistut. Ulkopuolisten henkilöiden liikkuminen paikalla tulee olla työnantajan hallinnassa, etenkin ilta- ja yöaikaan. Tämä voidaan hoitaa esimerkiksi rajoittamalla tiloja, joihin ulkopuoliset pääsevät ja järjestämällä valvontaa. Työpaikoilla tulisi olla selkeät ohjeet avainturvallisuudesta, järjestyksen ylläpidosta, hälytyksistä, laitteiden käytöstä, rahojen käsittelystä, toiminnasta vaikeissa asiakastilanteissa, ryöstö- ja varkaustilanteissa ja ohjeet pommiuhkausten ja verialistuksen varalta sekä uhka- ja väkivaltatapausten raportoinnista ja jälkihoidosta.

Työpaikassa, jossa voi esiintyä väkivaltaa tai sen uhkaa on oltava asianmukaiset turvallisuusjärjestelyt ja mahdollisuus avun hälyttämiseen. Kameravalvonta on näkyvää ja siitä on ilmoitettava asianmukaisin tiedottein. Valvonnan tarkoituksena on estää asiaton liikkuminen, helpottaa jo tapahtuneiden väärinkäytösten selvittämistä ja lisätä näin henkilöturvallisuutta.

Turvajärjestelyihin voi kuulua esimerkiksi:

- ☒ kulunvalvonta
- ☒ ovien automaattinen sulkeutuminen
- ☒ kameravalvonta
- ☒ asiakaspalvelupisteen suojaaminen pleksilasilla
- ☒ vartijat
- ☒ hälytyslaitteet

Turvallisuutta parantaa riittävä henkilöstömäärä. Henkilöstömitoituksessa on huomioitava ennalta tiedettävien väkivaltariskin vaatima lisähenkilöstön tarve.

Yksintyöskentelyä tulisi rajoittaa töissä, joissa on ilmeinen väkivaltauhka. Jos yksintyöskentelyä ei voida välttää, on väkivallan uhan riskiä vähennettävä esim. teknisin ja muilla ennakolta ehkäisevin keinoin. Muilla ennakolta ehkäisevillä toimenpiteillä tarkoitetaan keinoja, jotka kohdistuvat työtapoihin, työtiloihin, työympäristöön, työaikajärjestelyihin, viestiyhteyksiin (työntekijäin keskinäisiin näkö- ja

kuuloyhteyksiin) sekä koulutuksen ja perehdyttämisen toteutukseen. Yksintyöskentelyssä tulee aina varmistaa mahdollisuus avun hälyttämiseen.

Työyhteisön kehittäminen edellyttää, että jäsenten on tunnettava toisensa, heidän välillään on oltava yhteenkuuluvuuden tunne ja riittävästi sosiaalista todellisuutta, joka syntyy ja kehittyy kun yhteisön jäsenet jakavat ajatuksiaan, näkemyksiään ja tunteitaan työstä, yhteisöstään ja keskinäisistä suhteistaan. Asiakkaiden aggressiivista ja väkivaltaista käyttäytymistä on aina syytä käsitellä kasvokkain tapahtuvissa kokouksissa. Kokoukset järjestetään siten, että mahdollisimman moni työntekijä voi osallistua niihin sekä ilmaista niissä oman asiaan liittyvän näkökantansa.

Kokouksissa ja niiden keskusteluissa asioiden tarkastelun taustana on aina perustehtävä sekä aggression ja väkivallan kohtaaminen perustehtävän näkökulmasta. Näissä keskusteluissa yksittäisten työntekijöiden aidot ja alkuperäiset ajatukset ja tunteet ovat keskeinen lähtökohta tarkasteltaessa tapahtuneita asioita ja opittaessa niistä. Asioiden tarkastelun ja niistä oppimisen pohjalta kehitetään yhdessä esim. uusia toimivampia ja turvallisempia työskentelymuotoja.

Työnantajan on perehdytettävä ja opastettava työntekijää, jotta hän voi tehdä työnsä turvallisesti. Turvallisuuteen liittyvät oppaat, esitteet ja videot sopivat työntekijöiden perehdyttämiseen. Myös esimiestehtävissä olevat henkilöt on perehdytettävä. Perehdytyksessä otetaan huomioon työntekijän ammattitaito ja työkokemus. Nuoren työntekijän perehdytys on perusteellisempaa kuin kokeneen työntekijän.

Perehdytetty työntekijä tuntee työpaikan mahdolliset vaaratilanteet ja -kohteet ja tietää, miten väkivalta ja sen uhka voi ilmetä. Hän osaa käyttää turvallisista työtapoja ja toimia uhkatilanteiden välttämiseksi ja selviytyä niissä.

Tilanteisiin varautuminen vaatii ennakoivaa harjoittelua, jota tulee järjestää säännöllisesti. Ohjeistuksen tulee olla kaikkien työntekijöiden tiedossa. Henkilöstön osaamista, ammattitaitoa ja työssä jaksamista vahvistetaan ja ylläpidetään jatkuvan koulutuksen, työnohjauksen sekä työyhteisön kehittämisen avulla. Työntekijöille säännöllisesti järjestettävät kurssit, luennot, tietoisuuskurssit, uhkatilanteiden käytännön harjoittelut, työpaikkakohtaiset toimintatavat ja asiakaskontakteissa arkipäivän yksinkertaiset ohjeet auttavat pitämään asiaa jatkuvasti esillä, osana työtä ja ammattitaitoa. Työntekijän tulisi olla sitä koulutetumpi mitä eriytyneempiä tehtävät ovat.

Väkivaltatilanteen ennakointi ja hallinta

Ihmiset reagoivat uhan tunteeseen hyvin eri tavoin, äärioloina täydellinen lamaantuminen tai ylireaktio. Tiedostamalla riskit, tunnistamalla aggression syyt, hallitsemalla hyvät ennakkoinnin ja hallinnan taidot työntekijä pystyy toimimaan ammatillisesti vaativissakin tilanteissa. Hyvä ennakointi on parasta hallintaa!

Taipumus aggressioon on kaikilla ihmisillä. Aggressio on tunne, ei vielä teko. Aggressiivisuus määritellään usein toisiin yksilöihin kohdistuvaksi vahingoittavaksi tai häiritseväksi käyttäytymiseksi, joka ei ole vahingossa tapahtuvaa toimintaa. Käyttäytyminen voi siis olla ruumiillista väkivaltaa mutta tavallisesti sanallinen aggressiivinen käyttäytyminen on tilanteissa yleisempää. Aggressiivisuus ei ole sama kuin väkivaltaisuus, vaan väkivalta on reaktio aggressiivisuuteen. Toisen ihmisen aggressio ja aggressiivisuus aiheuttaa uhatuksi tulemisen tunteen, pelon väkivallan kohteeksi joutumisesta.

Aggression viriämisen taustalla on aina henkilön sen hetkinen kokemus ja elämäntilanne. Aggressiivisen ja väkivaltaisen käyttäytymisen takana on erilaisia tilannetekijöitä, persoonallisuustekijöitä, ympäristötekijöitä, biologisia tekijöitä sekä näiden yhdistelmiä.

Väkivaltatilanteen kehittymiseen vaikuttavat molempien osapuolien ominaisuudet, aikaisemmat kokemukset ja käyttäytyminen sekä monet ulkoiset ja tilannekohtaiset tekijät. Tyypilliset väkivaltaan johtavat tilanteet ovat näkemuserot, ristiriidat ja erimielisyydet sekä kohdistetut rajoitukset ja kiellot.

Tunnusmerkit ja käyttäytymisen muutokset

Sanattomat tunnusmerkit:

Levottomuus ja arvaamattomuus
Tuijotus, katseella mittailu
Puhumattomuus, hampaiden kiristely
Käsien nyrkkiin puristelu, sormen heristely
Käyttäytyminen, joka on aiemmin ennakoitunut väkivaltaa

Sanalliset tunnusmerkit:

Solvaava, herjaava kielenkäyttö, kiroilu
Väittely, uhkailu ja riidan haastaminen
Epäluuloinen puhe
Puheen muodollistaminen
Puheen sekavuus tai erittäin väkivaltainen sisältö
Äänen korottaminen

Tunnetila:

Viha ja raivo
Pelko ja ahdistus
Ärtynyys ja kiihtyneisyys
Syyllisyys ja häpeä
Masentavat tunteet
Impulsiivisuus

Viestintä

Uhka- ja väkivaltatilanteissa viestintä on erittäin tärkeässä roolissa niin ennakkoinnissa kuin hallinnassakin. Oleellista on, että vain rauhallinen ihminen ja ympäristö voi rauhoittaa aggressiivista henkilöä!

Työntekijän tulee olla tietoinen, mitä ja miten hän kertoo sanallisesti sekä millaisia viestejä välittää kasvojen ilmeillä, kehonkielellä ja äänenpainolla. Sanojen ja lauseiden tulee olla lyhyitä, selkeitä ja sisältää keskeisimmän viestin.

Viestinnän periaatteet

- ☒ vältä provosoivia ilmaisuja
- ☒ kohtelee yksilöllisesti, puhuttelee nimellä
- ☒ ole aidosti kiinnostunut
- ☒ ole empaattinen
- ☒ rohkaise henkilöä puhumaan
- ☒ kuuntele, osoita kiinnostuksesi
- ☒ käytä ME-muotoa – ”yhdessä löydämme ratkaisun”
- ☒ henkilöi itsesi
- ☒ yleensä kun kohdehenkilö puhuu, hän ei hyökkää

Sanallinen viestintä

Rajat tulee asettaa selkeästi. Tärkeää on aina kertoa, mitä milloinkin tapahtuu ja miksi ja yrittää päästä yhteisymmärrykseen henkilön kanssa. Sanomisia on tärkeä miettiä.

Lupaus paremmasta lieventää usein negatiivista tilannetta, mutta turhia lupauksia ei pidä antaa. Myös empatian osoittaminen asiakkaalle vähentää aggressiivisuutta. Omalla puhetyylillä pystyy myös johdattelemaan asiakasta haluamaansa puhetyyliin.

- ☒ kiinnitä huomio äänenkäyttöön (äänenpaino, äänensävyt, tauot)
- ☒ pidä ääni rauhallisena ja matalana
- ☒ käytä kuuluvaa ääntä
- ☒ kerro selkeästi omat aikomuksesi ja toiveesi
- ☒ käytä yksinkertaisia ilmaisuja
- ☒ toista viestisi tarvittaessa
- ☒ esittäydy, kysy asiakkaan nimeä, käytä nimeä keskustelussa
- ☒ vältä ylimielisyyttä
- ☒ vältä vihjailua
- ☒ keskity asioihin, älä provosoidu
- ☒ kuuntele – myötäile, usein anteeksipyyntö on hyvä avaus! Älä keskeytä
- ☒ anna kunnias perääntymismahdollisuus

Sanaton viestintä

Ole tietoinen eleiden merkityksestä viestinnässä. Yleisiä reagoititapoja, kun aggressio kasvaa: Kasvojen reaktiot: lihasten kiristyminen, kasvojen punertuminen, kalpeneminen, ohimo- tai kaulasuonien pullistuminen, silmien meneminen viirumaiseksi, katseen muuttuminen "villiksi", silmien räpyttely, tuijottaminen, otsan rypistyminen, hampaiden yhteen puristaminen, niiden narskuttelu, suun kapeutuminen tai sierainten laajentuminen
Kehonkieli: hengityksen kiihtyminen, kehon levoton liikehdintä, edestakainen kävely, sormien heristely, käsien nyrkkiin puristaminen, koko kehon lihasten jännittyminen, pään vetäminen hartioiden väliin, eteenpäin hyökkäävän asennon ottaminen.
Haukottelu, huokailu, pinnallinen, nopea ja huokuva hengitys, äänen voimakkuuden korostaminen tai sen muuttuminen selkeästä korkeammaksi tai matalammaksi. Puheääni muuttuu hampaiden välistä sihahteluksi.

Työntekijän vireystila

Väkivaltatilanteiden kokemiseen, havaitsemiseen ja niissä toimimiseen vaikuttavat aina voimakkaasti työntekijän omat mielikuvat, asenne, tunteet ja pelot. Väkivaltaa kohdattaessa on tärkeää oman pelon hallinta. Työntekijän toiminnan on hyvä olla ennalta suunniteltua, jotta vältetään joutumasta kauhuun, paniikkipuolustautumiseen tai hyökkäämiseen. Näin ollen vaaratilanteita on hyvä käydä läpi etukäteen ja sopia käyttäytymismalleista sekä toimintaohjeista.

Työntekijän on hyvä osata tiedostaa, että oma käyttäytyminen ja persoona vaikuttavat väkivaltatilanteen kehittymiseen ja itse tilanteeseen. Jokaisella työntekijällä on myös erilaisia päiviä tai elämänvaiheita, jolloin motivaatio ja oma vireystila voivat olla normaalista poikkeavia (läheisen kuolema, avioero jne.) ja tämä pitäisi huomioida työyhteisöissä.

Henkilön, jonka vireystila on huono, ei välttämättä pysty ennakoimaan ja hallitsemaan uhka- ja väkivaltatilanteita ammatillisesti!

Jälkihoito

Työntekijään kohdistunut väkivalta tai sen uhka voi aiheuttaa vakavia fyysisiä tai henkisiä vammoja. Henkiset vammat eivät aina ilmene heti vaan saattavat tulla myöhemmin, ja ne voivat olla hoitamattomina pitkäaikaisia.

Työpaikalle tulisi luoda jälkipuinti- ja hoitojärjestelmä väkivallan kohteeksi joutuneille tai vakavassa uhkatilanteessa olleille ryhmille tai työntekijöille. Jälkipuinti olisi aloitettava enintään 1-2 vuorokauden

kuluttua tapahtuneesta. Jälkihoidon tarkoituksena on vähentää ja lieventää rikoksen aiheuttamia haitallisia vaikutuksia uhrille ja henkilökunnalle. Tällä tavalla heitä autetaan pääsemään normaaleihin työ- ja elämänolosuhteisiin mahdollisimman pian. Apuna jälkipuinnissa ja -hoidossa voidaan käyttää työterveyshuoltoa ja muita asiantuntijoita, joilla on ammattitaitoa arvioida työntekijän henkisiä ja fyysisiä oireita. Työnantajan tulisi myös käsitellä sattuneet tilanteet työntekijöiden kanssa. Jälkihoitosuunnitelma on esitettävä työpaikan turvallisuusohjeissa.

On muistettava, että väkivallan kohteeksi joutuminen on AINA traumaattinen kokemus. Huomioitavaa on myös se, että jokaisella työntekijällä on oma persoonallinen tapa käsitellä tapahtunutta. On todettu, että tapahtuman jälkeen tilanteesta keskustelu eli jälkiselvittely lisää henkilökunnan keskinäistä ymmärrystä, lisää työssä jaksamista ja lisää turvallisuutta työssä. Tämä koskee myös läheltä piti -tilanteita. Tilanteiden käsittely ja niistä oppiminen on parasta ennakkointia!

LÄHDE:

Savonia AMK:n, STM:n ja Itä-Suomen Alueviraston (työsuojelun vastualue) tuottama ohjeistus

8.9 Liite 9. Kriisin jälkihoidon menetelmiä

DEFUSING eli purkukokous

Defusing on asian purkamista, vaarattomaksi tekemistä ja tilanteen aiheuttamien haittojen lievittämistä. Defusing on ryhmäprosessi, jossa asianosaiset/ auttajat itse purkavat kokemuksiaan psyykkisesti kuormittavasta (työ)tilanteesta. Auttajat auttavat itseään ja toisiaan (stressinhallinta). Myös eri ammattiryhmät voivat käyttää menetelmää tavallista selvästi kuormittavamman työtehtävän jälkeen.

Tavoitteena on

- nopea posttraumaattisten reaktioiden purku (esim. tavallista selvästi kuormittavammat työtilanteet)
- kokemusten ja mielikuvien normalisointi sekä rauhoittuminen ja paluu työrutiineihin
- sosiaalisen verkoston vahvistaminen (samankaltaiset kokemukset, tuki, ei eristäydytä)
- debriefing-tarpeen arviointi (ulkopuolinen tuki?)

Istunnon vaiheet

johdanto (lyhyt): tarkoitus ja säännöt (ks. periaatteet)

läpikäynti:

faktat: mitä tapahtunut ja mitä itse kukin tehnyt

ajatukset (ensimmäiset ajatukset, entä sittemmin) ja

tunteet ja reaktiot (esim. unettomuus, ärtyneisyys, ruokahalun puute, myös kehon reaktiot: kylmän tuntemukset, vatsan reaktiot tai puristuksen tunne tms.) tapahtuneeseen liittyen

informaatio: yhteenveto, normalisointi, hallinta, jatko

tässä lähinnä: mitä yhteistä kokemuksissa, onko erityistä avun tarvetta sekä miten jatketaan (paluu arkeen, töihin) (apuahan voi hakea yksityisestikin)

Istunnon periaatteita

Istunto pidetään nopeasti järkyttävän tilanteen jälkeen.

Istunto kestää 20-45 min.

Vetäjä/ koollekutsuja on esimies tai valitaan ryhmän keskuudesta.

Keskustellaan, rohkaistaan puhumaan, kaikille mahdollisuus puhua. Jokainen puhuu vain omasta puolestaan.

Ei sovelleta hierarkiaa: kokemukset yhtä arvokkaita.

Muistetaan luottamuksellisuus.

Defusing **ei ole** kritiikkipalaveri. Taktiikat, tekniikat, vastuut ym. käydään läpi toisaalla.

Kartoitetaan lisäavun tarve.

Eri auttajaryhmille/ työtiimeille voidaan pitää omat purkutilanteet.

Eroaa debriefing-menetelmästä seuraavasti:

Defusing ei vaadi debriefing-henkilöstöä eli ulkopuolisia asiantuntijoita.

Defusing on tarkoitettu yhdessä työskenteleville ammattiryhmille.

Defusing on lyhytkestoinen.

Defusing ei noudata debriefingiin verrattavaa rakennetta.

DEBRIEFING eli jälkipuinti

Debriefing on koulutettujen henkilöiden (2 - 3) ohjaama ja rakenteeltaan ohjattu ryhmäkokous, jossa pyritään purkamaan psyykkisesti rasittavissa, traumoja aiheuttavissa tilanteissa. Se auttaa käsittelemään suuronnettomuuden, katastrofin, äkillisen kuoleman tms. aiheuttamia reaktioita.

Tavoitteena on helpottaa tapahtuman jälkeistä ahdistusta ja ennaltaehkäistä myöhempiä stressireaktioita. Samalla pyritään voittamaan tapahtuneen torjuminen ja tukea normaalin surutyön käynnistymistä. Istunto helpottaa ryhmän keskinäisen sosiaalisen tuen käynnistymistä.

Debriefing-istunnon periaatteita

Istuntoa johtaa ammattilainen.

Istunto on luottamuksellinen.

Istuntoon osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen.

Istuntoon osallistujat ovat yhdenvertaisia.

Istunnossa jokainen puhuu vain omasta puolestaan.

Kyse on jokaisen läsnäolijan auttamisesta.

Ei ole kyse kritiikkipalaverista eikä vastuiden selvittelystä.

niissä on tavoitteena saada osalliset kantamaan yhdessä traumaattisen tilanteen vaikutukset sekä tukea toinen toisiaan.

Istunnon kulku

Kestää yleensä 2-3 tuntia.

Aloituksessa kerrotaan säännöt; tarkoitus on olla koko istuntoaika yhdessä.

Aluksi kerrotaan faktat eli mitä on tapahtunut.

Istunnossa käsitellään vaiheittain tapahtumaan liittyviä aistimuksia, kokemuksia, reaktioita, ajatuksia ja tuntemuksia.

Istunnon lopussa tarkastellaan kokemusten yhtäläisyyttä ja normaalisuutta, hahmotellaan mitä edessä on (arkeen palaaminen), vaihdetaan yhteystiedot sekä sovitaan mahdollisista jatkotoimista (esim. seurantakokous, hoitoon ohjaus).

8.10 Turvallinen seurakunta - asiakirjan laatimisen apuna käytetyt materiaalit

- Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer, Sveriges kristna råds skriftserie nr 5, 2018.
- Code of Conduct for Participants in Events Organized by the Lutheran World Federation (LWF), 2016.
- Lasten ja nuorten turvallisuuden edistäminen. Pdf. Terveyden ja Hyvinvoinnin edistämisen Laitos 2018.
- Turvassa! Vahvista lapsen turvallisuuden tunnetta ja varaudu vaaratilanteisiin, Kira Hurme ja Tarmo Kyllönen, PS-kustannus 2014.
- Turvallisesti yhdessä - Suomen Partiolaisten ohjeistus lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi
- Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry, Ammattieettinen lautakunta: Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet.
http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2012.pdf
- STM:n julkaisuja (2011:15): Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu. Opas sosiaali- ja terveydenhuollon johdolle ja turvallisuusasiantuntijoille:
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112106/URN%3aNBN%3afi-fe201504226148.pdf?sequence=1>
- STM:n julkaisuja (2014:4): Lastensuojelun laatusuositus
https://www.thl.fi/documents/647345/0/STM_2014_4_lastensuoj_laatusuos_web.pdf/0404c082-4917-471a-8293-5606b41536a7
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tasa-arvotiedon keskus. Häirintä.
<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/syrjinta/hairinta.22.12.2017>
- Tasa-arvovaltuutettu. Ohjeita ja tietoa. Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä.
<https://www.tasa-arvo.fi/web/fi/seksuaalinen-hairinta.22.12.2017>
- Työturvallisuuskeskus. Seksuaalinen häirintä.
[https://ttk.fi/etusivu\(vanha\)/tyosuojelu/tyoyhteison/toiminta/seksuaalinen_hairinta.22.12.2017](https://ttk.fi/etusivu(vanha)/tyosuojelu/tyoyhteison/toiminta/seksuaalinen_hairinta.22.12.2017)
- Häirinnästä vapaa työpaikka – opas seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseen ja siihen puuttumiseen. Työelämä 2020
http://www.tyoelama2020.fi/files/2458/Hairinnasta_vapaa_tyopaikka_opas_paivitetty.pdf.19.3.2018
- Hyvä käytös sallittu – Häirintä kielletty! Ohjeita työpaikoille sukupuolisen häirinnän ja ahdistelun varalta. Työturvallisuuskeskus.
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyomenetelmat/huolen-vyohykkeisto-ja-huolen-puheeksiottaminen>
- https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen/huolen-vyohykkeet
- Skotlannin kirkon safeguarding- handbooks:
- Handbook 1 Overview
http://www.churchofscotland.org.uk/_data/assets/pdf_file/0013/7105/safeguarding_handbook_1.pdf
- Handbook 2 Recruitment
http://www.churchofscotland.org.uk/_data/assets/pdf_file/0018/13338/safeguarding_handbook_2_safe-recruitment.pdf
- Handbook 3 Training
http://www.churchofscotland.org.uk/_data/assets/pdf_file/0016/13282/safeguarding_Handbook_3_safeguarding_training.pdf
- Handbook 4 Overview

- <http://www.churchofscotland.org.uk/data/assets/pdf file/0017/13283/Safeguarding Handbook 4.pdf>
- List of all Publications
- <http://www.churchofscotland.org.uk/about us/safeguarding service/key-publications>
- Toimintaohje. Lasten turvallisuutta lisäävät toimintatavat ja vapaaehtoisen rikostaustan selvittäminen Vantaan seurakunnissa. pdf 22.4.2015
- <https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/03/YTS-2017 esitys.pdf>.
- <https://oikeusministerio.fi/valmiussuunnittelua>